

T.C.
GİRESUN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

TÜRKİYE’NİN REFAH TOPLUMU YÖNÜNDEN ANALİZİ
(AN ANALYSIS OF TURKEY'S IN TERMS OF WELFARE SOCIETY)

Yüksek Lisans Tezi
Yaşar MALKOÇ

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Mehmet DURKAYA

GİRESUN 2016

ONAY SAYFASI

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 19.09.2016 tarihli toplantısında oluşturulan jüri, Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi **Yaşar MALKOÇ**'un "**Türkiye'nin Refah Toplumu Yönünden Analizi**" başlıklı tezini incelemiş olup aday 14.10.2016 tarihinde, saat 10:00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Aday çalışma, sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmzası
Üye (Başkan)	Prof. Dr. Ayşe ÖZCAN	
Üye	Doç. Dr. Mehmet DURKAYA	
Üye	Yrd. Doç. Dr. Adem KULAÇ	

ONAY**..../..../2016****Doç. Dr. Güven ÖZDEM****Enstitü Müdürü**

ONUR SÖZÜ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “*Türkiye’nin Refah Toplumu Yönünden Analizi*” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

14.10.2016

Yaşar MALKOÇ

TEZ BİLDİRİMİ

Tez içerisinde yer almış bulunan tüm veri ve bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde ve YÖK tez veritabanında aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Tezimin erişime açılmasında herhangi bir sakınca bulunmamaktadır.

Yaşar MALKOÇ

ÖNSÖZ

Çalışmada refah toplumunun tarihsel gelişimi, refah toplumu ile ilgili kuramsal yaklaşımlar, refah modellerin tanıtımı ve refah toplumu göstergeleri bölümler halinde açıklanmıştır. Çalışmanın devamında ise Türkiye'nin refah toplumu yönünden analizi yapılmıştır.

Refah toplumlarında oluşturulmak istenen tablo, her muhtaç bireye refah devletinin sahip çıkması durumudur. Yapılan analizde Türkiye refah toplumu yönünden gelişme ve ilerleme göstermesine rağmen, henüz refah ülkelerinin ulaştığı standartlar bakımından birçok alanda yetersizliklere sahiptir.

Bu çalışmada, Türkiye'nin de refah toplumunun neresinde olduğu analiz edilmiştir. Konu itibariyle çok geniş bir alanı kapsayan çalışma çoğu refah göstergelerinin analizine aracılık yapmaktadır. Bu bağlamda ekonomik ve sosyal yönden farklı göstergeler kullanılarak içerik zenginleştirilmiştir.

Tez konusu seçiminde ve tezin tamamlanmasında yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen tez danışmanım Doç. Dr. Mehmet DURKAYA'ya teşekkürü bir borç bilirim.

Lisans ve yüksek lisans hayatımda üzerimde emekleri ve etkisi olan, kendisini öğrencilerine adayan ve kendi tabiriyle anaç bir öğretmen olan değerli hocam Prof. Dr. S. Kemal KARTAL'a minnettarlığımı sunuyorum.

Maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen aileme de hem sağlıklı bir ömür diliyor hemde teşekkür ediyorum.

Yaşar MALKOÇ

Ekim 2016

TÜRKİYE’NİN REFAH TOPLUMU YÖNÜNDEN ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yaşar MALKOÇ

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016

Danışman: Doç. Dr. Mehmet DURKAYA

ÖZET

Bu çalışmada, Türkiye’nin refah toplumu bakımından analizi yapılmaktadır. Farklı göstergeler üzerinden yapılan araştırmada, Türkiye ile gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki refah farklılıklarına da karşılaştırmalı olarak yer verilmiştir.

Çalışmanın sonuçlarına göre, refah ülkeleri ile mukayese edildiğinde, Türkiye’de kişi başına düşen gelir oldukça düşüktür. Ayrıca, gelir dağılımı adaletsizliği belirgin olup, gruplar arasındaki yüksek gelir farkı devam etmektedir. Göreli yoksulluk oranlarının da yüksek olduğu Türkiye’de, dolaylı vergilerin vergi sistemi içindeki ağırlığı, adaletli olmayan vergi yapısını göstermektedir. Bir başka ifade ile Türkiye’de gelir, kar ve kazançlardan ziyade harcamalar vergilendirilmektedir. Enflasyon oranı tek haneli olmasına rağmen hala yüksektir. Eğitim ve sağlık harcamalarının hem hane halkı tüketim harcamaları hem de GSYİH içindeki payı ise oldukça düşüktür. İstihdam ve işgücü yönünden beşeri sermaye donanımının zayıf olduğu bir yapı bulunmakta, verimlilik, üretim ve gelir düzeyi olumsuz etkilenmektedir. Ar-ge harcamalarının GSYİH içindeki payının düşük olduğu Türkiye’de, elektrik tüketimi de refah ülkelerinin gerisindedir. Ekonomik ve sosyal anlamda cinsiyete dayalı eşitsizlikler başta olmak üzere olumsuzluklar demokrasi, suç, güvenlik ve mutluluk göstergeleri için de geçerlidir. Bununla birlikte özellikle son dönemlerde sosyal güvenlik, sosyal konut, sivil toplum kurumları, sosyal hizmet yardım ve harcamaları yönünden olumlu gelişmeler de görülmektedir.

Sonuç olarak Türkiye, refah toplumu yolunda gelişme ve ilerleme isteğini sürdürmesine rağmen henüz refah ülkelerinin ulaştığı seviyeye çeşitli alanlarda ulaşamamıştır.

Anahtar Kelimeler: Refah Toplumu, Refah Devleti, Sosyal Adalet, Sosyal Güvenlik, Fırsat Eşitliği, Gelir Dağılımı, Türkiye.

AN ANALYSIS OF TURKEY'S IN TERMS OF WELFARE SOCIETY**MASTER OF SCIENCE THESIS**

Yaşar MALKOÇ

Giresun University Institute of Social Sciences, 2016

Advisor: Ass. Prof. Mehmet DURKAYA

ABSTRACT

In this study, an analysis of Turkey in terms of welfare society is carried out. The research which is done by way of varied indicants, including welfare discrepancy between Turkey and developed and developing countries, also includes a comparative analysis on Turkey. According to the research results, when compared to welfare countries, income per capita in Turkey is notably low. In addition to this, income distribution and inequality are apparent and high income gap continues. In Turkey which the relative poverty rates are also high, weight of indirect taxes in the tax system indicates the no equitable tax structure. In other words, in Turkey, instead of income, profits and earnings, the expenses are taxed. Inflation rate is still high even though it is one-digit. The share-out of education and health spending among both the Household consumption expenditure and the Gross Domestic Product, is notably low. In terms of employment and labor, a structure with poor human capital equipment, exists and productivity, production and income levels are negatively affected. In Turkey where the share-out of R&D expenses within Gross Domestic Product is low, electricity consumption is also at the behind of welfare countries. With gender inequalities, in the economic and social context, being in the first place, negations are also valid for democracy, crime, safety and well-being indicators. At the same time, especially lately, in the aspects of social security, social housing, civil society organizations, social services help and expenses, positive developments are also seen.

As a result, despite the ambition to continue developing and progressing in the manner of welfare society, Turkey is not at the same level that welfare countries have reached in some fields yet.

Keywords: Welfare Society, Welfare State, Social Justice, Social Security, Equality of Opportunity, Income Distribution, Turkey.

TÜRKİYE’NİN REFAH TOPLUMU YÖNÜNDEN ANALİZİ

Araştırmacı : Yaşar MALKOÇ

Danışman : Doç. Dr. Mehmet DURKAYA

İÇİNDEKİLER

SAYFA

ONAY SAYFASI.....	I
ONUR SÖZÜ.....	II
TEZ BİLDİRİMİ.....	III
ÖNSÖZ.....	IV
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER.....	VII
ÇİZELGELER DİZELGESİ.....	XI
ÇİZİMLER DİZELGESİ.....	XIII
KISALTMALAR DİZELGESİ.....	XIV

BİRİNCİ KESİM

ARAŞTIRMA HAKKINDA AÇIKLAMALAR

1.ARAŞTIRMANIN KONUSU, DENENCELERİ, AMAÇLARI VE ÖNEMİ.....	1
1.1. Araştırmanın Konusu ve önemi.....	1
1.2. Araştırmanın Denenceleri ve Amaçları.....	2
1.3. Araştırmanın Yöntemi.....	2
1.4. İşlevsel Kavram Tanımları.....	2
1.5. Araştırmanın Sunuş Sırası.....	4

İKİNCİ KESİM

REFAH TOPLUMU VE GELİŞİMİ

2.REFAH TOPLUMUNUN TANITILMASI.....	5
2.1. Kavramsal Çerçeve.....	6
2.2. Literatür Taraması.....	7

2.3. Refah Toplumunun Tarihsel Gelişimi.....	13
2.3.1. Refah Toplumu Doğmadan Önceki Dönem.....	14
2.3.2. Refah Toplumunun Doğuşu.....	15
2.3.3. Refah Toplumunun Yükselişi.....	16
2.3.4. Refah Toplumunun Krizi.....	17
2.3.5. Refah Toplumunun Yeniden Yapılandırılması.....	19
2.4. Refah Toplumuna İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar.....	21
2.4.1. Alman (Bismark) Yaklaşımı.....	22
2.4.2. İngiliz (Beveridge) Yaklaşımı	22
2.4.3. Hollanda (Karma) Yaklaşımı.....	23
2.4.4. Arthur Cecil Pigou'nun Refah Yaklaşımı.....	24
2.4.5. Vilfredo Pareto'nun Refah Teorisi.....	25
2.4.6. Sosyal Refaha İşlevsel Yaklaşımlar.....	26
2.4.6.1. Jeremy Bentham Yaklaşımı.....	26
2.4.6.2. John Rawls Yaklaşımı.....	27
2.4.7. Walt Whitman Rostow'un Safha Teorisi.....	27
2.4.8. Klasik Ekol Yaklaşımı.....	29
2.4.9. Keynes'in Müdahaleci Sosyal Refah Yaklaşımı.....	30
2.4.10. Simon Kuznest Hipotezi.....	32
2.4.11. Yakınsama Hipotezi.....	33
2.4.12. Amartya Kumar Sen'in Yaklaşımı.....	34
2.4.13. Hümanist Yaklaşımlar.....	35
2.4.14. Sosyal Adalet Yaklaşımı.....	35
3. REFAH TOPLUMU GÖSTERGELERİ	37
3.1.Sosyal Güvenlik.....	37
3.1.1. Sosyal Sigorta.....	38
3.1.2. Sosyal Yardım.....	39

3.1.3.Sosyal Hizmetler.....	40
3.1.4. Sosyal Tazmin ve Sosyal Teşvik.....	41
3. 2. İnsani Gelişim Endeksi.....	42
3. 3. Eğitim ve Refah Toplumu.....	42
3.4. Sağlık Hizmetleri ve Refah İlişkisi.....	43
3.5. Gelir Dağılımı ve Refah.....	44
3.6. İstihdam ve İşsizlik.....	46
3.7. Konut Sahipliği.....	49
3.8. Kişi Başına Gelir.....	50
3.9. Yoksulluk ve Refah.....	51
3.10.Vergi Yapısı ve Refah.....	53
3.11. Enflasyon ve Refah İlişkisi.....	55
3.12. Ar-Ge Yatırımları ve Refah.....	56
3.13. Elektrik Tüketimi ve Refah İlişkisi.....	57
3.14. Transfer Harcamaları.....	58
3.15. Mutluluk Endeksi.....	59
3.16. Demokrasi Endeksi.....	60
3.17. Suç ve İnsan Güvenliği.....	60
3.18. Bilgi ve İletişim.....	62
3.19. Sivil Toplum Kurumları ve Refah.....	63

ÜÇÜNCÜ KESİM

TÜRKİYE'DE TOPLUMSAL REFAH ANALİZİ

4. TÜRKİYE VE REFAH TOPLUMU.....	64
4.1. Türkiye’de Sosyal Güvenlik.....	64
4.1.1. Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Gelişimi.....	64
4.1.2. Türkiye’de Mevcut Sosyal Güvenlik Sistemi.....	65
4.1.3. Sosyal Transfer Harcamaları, Sosyal Hizmetler ve Sosyal Yardım.....	68

4.2. İnsani Gelişim Endeksinde Türkiye.....	71
4.2.1. Eşitsizliğe Uyarlanmış İnsani Gelişim Endeksi.....	72
4.2.2. Cinsiyete Dayalı Gelişim Endeksi.....	73
4.2.3. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi.....	75
4.3. Eğitim ve Refah İlişkisi Yönünden Karşılaştırmalı Analiz	77
4.4. Türkiye’de Sağlık Hizmetleri ve Refah.....	82
4.5. İstihdam ve Refah Analizi.....	85
4.6. Gelir Dağılımı Yönünden Karşılaştırmalı Analiz.....	90
4.7. Yoksulluk Yönünden Karşılaştırmalı Analiz.....	91
4.8. Kişi Başına Düşen Gelir Analizi.....	92
4.9. Ar-Ge Harcamaları.....	95
4.10. Vergi ve Refah İlişkisi.....	96
4.11. Enflasyon ve Refah.....	99
4.12. Türkiye’de Konut Sahipliği.....	100
4.13. Türkiye’de Elektrik Tüketimi ve Refah.....	103
4.14. Yaşam Memnuniyeti Yönünden Karşılaştırmalı Analiz.....	105
4.15. Türkiye’de Temel Hak ve Özgürlükler.....	107
4.16. Dünya Demokrasi Endeksi ve Türkiye.....	108
4.17. Suç, İnsan Güvenliği ve Refah.....	110
4.18. Bilgi ve İletişim.....	111
4.19. Sivil Toplum Kurumları ve Refah.....	112

DÖRDÜNCÜ KESİM

GENEL DEĞERLENDİRME

5. BULGULAR, ÖNERİLER, GENEL SONUÇ VE DEĞERLENDİRME...115

5.1 Bulgular ve Öneriler.....	115
5.2 Genel Sonuç ve Değerlendirme.....	121

KAYNAKÇA.....127

ÖZGEÇMİŞ.....143

ÇİZELGELER DİZELGESİ

Çizelge 1: Sosyal Sigorta Programlarının İçine Aldığı Demografik Yapı.....	67
Çizelge 2: Sosyal Yardım Hizmeti Veren Kamu Kuruluşlarının Sosyal Yardım Harcamaları.....	68
Çizelge 3: ASPB'ye Bağlı Sosyal Hizmet Kuruluş Sayıları ve Kapasiteleri.....	69
Çizelge 4: Sosyal Hizmet Sunan Kamu Kuruluşlarının Sosyal Hizmet Harcamaları.....	70
Çizelge 5: Seçilmiş Ülkelerde İnsani Gelişim Endeksi 1990-2014.....	71
Çizelge 6: Türkiye'nin 2014 Yılında Seçilmiş Ülkeler ve Ülke Gruplarıyla EUİGE Kıyaslaması (2014 Yılı).....	72
Çizelge 7: Türkiye'nin 2014 yılı Cinsiyete Dayalı Gelişme Endeksi Değerleri ve Bileşenlerinin Seçilmiş Ülkeler ve Ülke Gruplarıyla Kıyaslanması (2014 Yılı).....	74
Çizelge 8: Türkiye'nin Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi Değerlerinin Seçilmiş Ülkeler ve Ülke Gruplarıyla Kıyaslanması (2014 Yılı).....	75
Çizelge 9: Eğitim Kademelerine Göre Okullaşma Oranları ve Öğrenci Sayıları.....	78
Çizelge 10: Eğitim Aşamalarına Göre Öğrenci-Sınıf ve Öğrenci-Öğretmen Sayıları.....	79
Çizelge 11: 2014-2015 Döneminde Yükseköğretimdeki Öğretim Üyesi ve Öğretim Elemanı Başına Düşen Öğrenci Sayısı.....	79
Çizelge 12: Seçilmiş Ülkelerde Eğitim Göstergeleri.....	81
Çizelge 13: Türkiye'de Farklı Yıllara Göre Sağlık Alanında İlerlemeler.....	82
Çizelge 14: Hasta Yatak Sayısı ve Doluluk Oranları.....	83
Çizelge 15: Seçilmiş Ülkelerde Sağlık Göstergeleri.....	84
Çizelge 16: Temel İstihdam ve İşgücü Göstergeleri.....	85
Çizelge 17: Türkiye'de İstihdamın Sektörel Dağılımı.....	87
Çizelge 18: Türkiye'de İşgücünün Eğitim Düzeyi (2014 Yılı).....	87
Çizelge 19: Seçilmiş Ülkelerde İstihdam Görünümü.....	89

Çizelge 20: Türkiye’de Gini Katsayısı ve Gelir Gruplarının Toplam Gelirden Aldıkları Pay.....	90
Çizelge 21: Seçilmiş Ülkelerde Gini Katsayısı.....	91
Çizelge 22: Türkiye’de Maddi Yoksunluk ve Göreli Yoksulluk Oranları.....	91
Çizelge 23: Seçilmiş Ülkelerde Yoksulluk Oranları.....	92
Çizelge 24: Seçilmiş Ülkelerde Kişi Başına Gelir.....	93
Çizelge 25: Seçilmiş Ülkelerde SGP’ye Göre Kişi Başına GSYH Endeks Değerleri (AB28=100), 2014.....	94
Çizelge 26: Seçilmiş Ülkelerde SGP’ye Göre Kişi Başına Fiili Bireysel Tüketim Değerleri (AB28=100), 2014.....	94
Çizelge 27: Türkiye’de Ar-Ge / GSYİH.....	95
Çizelge 28: Seçilmiş Ülkelerde Ar-Ge / GSYİH Oranları.....	96
Çizelge 29: Türkiye’de GSYH, Genel Bütçe Vergi Gelirleri ve Vergi Yüğü.....	97
Çizelge 30: Seçilmiş Ülkelerde Vergi ile İlgili Bazı Göstergeler.....	98
Çizelge 31: Seçilmiş Ülkelerde Yıllara Göre Enflasyon Oranları (%).....	99
Çizelge 32: İnşaat ve Kullanım İzinlerine Göre Konut Üretimi.....	101
Çizelge 33: Hanehalkı Tüketim Harcamasının Dağılımı, Türkiye, 2002-2014.....	102
Çizelge 34: Ülkeler Bazında Daha İyi Yaşam Endeksi Konut Değerleri 2014.....	103
Çizelge 35: Türkiye’de Yıllara Göre Kişi Başına Düşen Elektrik Tüketimi (KWH).....	103
Çizelge 36: Net Elektrik Tüketiminin Sektörlere Göre Dağılımı.....	104
Çizelge 37: Türkiye’de Genel Mutluluk Düzeyi, 2008-2015.....	105
Çizelge 38: Gallup 2014 Yılı Mutluluk Endeksinde Son 9 Ülke.....	106
Çizelge 39: Dünya Demokrasi Endeksi Sıralaması, 2013.....	109
Çizelge 40: Seçilmiş Ülkelerde İnsan Güvenliği.....	110
Çizelge 41: Seçilmiş Ülkeler Bazında Daha İyi yaşam Endeksi İletişim Değerleri (2014 Yılı).....	112
Çizelge 42: Seçilmiş Ülkelerde Daha İyi Yaşam Endeksi Sivil Katılım Değerleri (2014 Yılı)......	113

ÇİZİMLER DİZELGESİ

Çizim 1: Lorenz Eğrisi.....	45
-----------------------------	----

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AR-GE: Araştırma Geliştirme

ASPB: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

CDGE: Cinsiyete Dayalı Gelişme Endeksi

ÇBYE: Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi

DPT: Devlet Planlama Teşkilatı

EFTA: European Free Trade Association (Avrupa Serbest Ticaret Birliği)

EUİGE: Eşitsizliğe Uğramış İnsani Gelişim Endeksi

EUROSTAT: European Community Statistical Office (Avrupa İstatistik Ofisi)

G20: Group of 20 (20 Grubu)

GSMH: Gayri Safi Milli Hasıla

GSYİH: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla

ILO: International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)

IMF: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)

İGE: İnsani Gelişim Endeksi

İKO: İşgücüne Katılım Oranı

KB: Kalkınma bakanlığı

OECD: Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)

OPEC: Organization of Petroleum Exporting Countries (Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü)

PISA: Programme for International Student Assessment (Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı)

SGP: Satınalma Gücü Paritesi

STK: Sivil Toplum Örgütü

SYGM: Sosyal Yardımlaşma Genel Müdürlüğü

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TOKİ: Toplu Konut İdaresi Başkanlığı

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

TÜSİAD: Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği

UNDP: United Nations Development Programme (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)

BİRİNCİ KESİM

ARAŞTIRMA HAKKINDA AÇIKLAMALAR

1.ARAŞTIRMANIN KONUSU, DENENCELERİ, AMAÇLARI VE ÖNEMİ

1.1. Araştırmanın Konusu ve Önemi

Bu çalışma, modern toplumların en gelişmiş biçimi olan refah toplumunu konu alırken, Türkiye'nin refah toplumu dönüşüm sürecinin neresinde olduğunu araştırmaktadır. Refah devleti sanayi çağının ortaya çıkardığı, devlet yönetim tarzının en son aşamasıdır. Refah devleti 21. Yüzyılın yeni bir devlet anlayışıdır. Bu çağ bilgiye dayalı teknolojik gelişmelerin çağıdır. Refah devletlerinin oluşturduğu refah toplumlarında, bilgi, iletişim ve teknoloji alanındaki gelişmeler bireyin refahını yükseltmiştir. Aynı zamanda refahla ilgili yeni ve farklı yönlerden talebi de uyarıcı olmuştur.

Küreselleşen dünyada yeni yönetim anlayışıyla beraber toplumların ihtiyaçları da değişmektedir. Refah toplumu bu ihtiyaçların giderildiği yeni dünyanın olanaklarından yararlanabilen bir toplumdur. Refah toplumu gelişmiş ülkelerin büyük oranda ulaştıkları, gelişmekte olan ülkelerin ise ulaşmaya çalıştıkları bir toplum modelidir. Refah toplumları, devletin bireye sunabileceği imkânları son noktaya çıkarmaya çalıştığı bir modeldir. Bu nedenle bireyin refah seviyesini yükseltmek büyük önem arz etmektedir. Türkiye refah toplumuna henüz ulaşmasa da sosyal devlet anlayışıyla beraber refah toplumu uygulamalarına Cumhuriyet'ten önce başlamıştır.

Her birey yaşamını devam ettirebilmek ve hayat standartlarını yükseltmek amacıyla belirli bir gelire ihtiyaç duymaktadır. Kişilerin gelir düzeyi ise refahın en temel belirleyicisidir. Bu nedenle refah çalışmalarının temeli kişi başına düşen gelire dayandırılmaktadır. Refah toplumunu konu alan bu çalışma, Türkiye'nin refah seviyesi bakımından analizini yapmaktadır. Ayrıca devlet ve refah toplumu ilişkilerine de yer verilmiş, refah toplumuna erişmek için uygulanması gereken reformların neler olduğu araştırılmıştır.

1.2. Araştırmanın Denenceleri ve Amaçları

Denence 1: Türkiye refah toplumlarının ulaştığı seviyeye ulaşabilmiş değildir. Türkiye refah toplumu yolunda olan bir ülkedir.

Denence 2: Türkiye’de refah toplumuna ulaşmak için reformlar yapılmış olmasına rağmen Türkiye’nin, tüm bireylerin refahını sağlamış bir refah devleti olduğu söylenemez.

Araştırma Türkiye’nin refahını konu alırken, Türkiye ile ilgili farklı içerikli verilerle somut bir çerçeve çizmektedir. Çalışmanın amacı, Türkiye’nin refah toplumu yönünden hangi aşamada olduğunu tespit etmek ve Türkiye’nin bulunduğu konumla ilgili yapılması gereken faaliyetlerin neler olduğunu belirlemektir.

1.3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada bilgi toplama yöntemi olarak, tarihsel ve betimsel yöntem kullanılmıştır. Literatür taraması, konu ile ilgili yasal düzenlemeler, yayınlanmış kitap, makale ve istatistiksel bilgiler ile araştırmacının kendi gözlem, deneyim ve birikimleri bilgi toplama yöntemi olarak kullanılmıştır.

Araştırmada bilgi toplama yöntemi ile elde edilen bilgiler, istatistiksel veriler ve çizelgeler aracılığı ile yorumlanmıştır. Ayrıca farklı ülkeler ile karşılaştırmalı analiz yapılmıştır. Elde edilen verilerle, konuya ilişkin sorunlar ortaya konularak, bu sorunların çözümüne yönelik uygulanabilir öneriler geliştirilmeye çalışılmıştır.

1.4. İşlevsel Kavram Tanımları

Refah toplumunun doğuşu, gelişimi ve son yıllarda karşı karşıya kaldığı sorunlara geçmeden önce bazı işlevsel kavramların tanıtılması önem taşımaktadır. Bu kavramlara örnek olarak refah toplumu, devlet, sosyal güvenlik, kamu harcamaları, sosyal yardım, vb. verilebilir.

Öncelikle, refah devleti ve sosyal refah devleti kavramlarının aynı anlamda kullanıldığını vurgulamak gerekir. Fakat, son yıllarda refah devleti sosyal devlet olarak kullanılmaktadır. Refah devleti çalışmanın konusu olan refah toplumu ile paralellik gösteren bir kavramdır. Bazı işlevsel kavramların tanımlamalarına aşağıda yer verilmiştir.

Refah Toplumu: Sosyal hukuk devletinin inşa ettiği bir toplumdur. Güvenlik sorununun, sağlık sorununun, alt yapı sorununun, işsizlik sorununun azami derecede

olduğu, korunmaya muhtaç grupların vatandaşların devlet güvencesinde olduğu ve bireylerin kendi geleceğini güvenle inşa edebileceği bir toplum türüdür. Refah toplumu, gelir bölüşümü ve iktisadi etkinlik açısından dengeli bir toplumdur.

Kamu Harcamaları: Devletin, belirli bir dönemde ekonomik, siyasi, sosyal ve idari alanlarda faaliyetlerini gerçekleştirmek üzere yapmış olduğu mal ve hizmet satınalma biçiminde harcamaların tümüdür.

Devlet: Bir ülkede toplu halde yaşayan insan varlığının egemenlik ve bağımsızlık kapsamında oluşturduğu siyasi bir kurumdur. Ayrıca toprak bütünlüğüne bağlı olarak siyasi örgütlü bir milletin vücuda getirdiği tüzel varlıktır.

Sosyal Güvenlik: Gelirlerine bakılmaksızın, kişilere belirli sosyal tehlikeler (iş kazası, malullük, yaşlılık, ölüm, meslek hastalığı, hasatlık, analık, işsizlik) karşısında sağlık ve gelir güvencesi sağlama görevi yerine getiren uygulamalar bütünüdür (Ekonomi Sözlüğü, 2006, s:452).

Sosyal Yardımlar: Sosyal ve ekonomik açıdan korumaya muhtaç kişilere kendilerinden herhangi bir katkıda bulunmaları beklemeksizin ailevi, dini, insani ve sosyal amaçlarla yapılan yardımlar, sağlanan maddi desteklere verilen isimdir (Ekonomi Sözlüğü, 2006, s:452).

Sosyal Devlet: Sosyal adaleti oluşturmak niyetiyle, kişileri çalışma ve sosyal hayatta güçlü tutmayı hedefleyen, sosyal ve ekonomik yapıda değişiklik yapılmasını öngören, bu amaçla da sosyal ve ekonomik hayata müdahale eden devlet şeklidir (Seyyar, 2002 s:498).

Refah Ekonomisi: Toplumun ve bireyin ekonomik ve sosyal standartlarını yükseltmek için uygulanması gereken politikaların çözümlemeli esaslarını belirleyen ve tartışan bir alandır.

Refah ekonomisini değer muhakemeleri oluşturur ve bu muhakemelere en uygun iktisat politikalarını tavsiye etmek için kullanılan bir araçtır. Ekonominin nasıl bir işleyişe sahip olduğunu açıklamaz, ne kadar iyi işlediğini açıklar (Begg ve diğerleri, 2010, s:257-259). Refah sorunu, sosyal olarak en iyi genel dengenin ne olması ve nasıl olması gerektiğini belirlemektir. Refah sorununa çözüm oluşturabilmek için alınan önlemler de, refah ekonomisinin alanına girmektedir.

Refah ekonomisi de gelir bölüşümü ve iktisadi etkinlik yorumlamalarının dengeli bir biçimde olabileceği bir vizyon çizmeyi amaçlayan bir iktisat dalıdır (Begg ve diğerleri, 2010 s:259, 276). Refah toplumu oluşmasında refah ekonomisi analizleri yol gösterici konumda yer almaktadır.

1.5. Araştırmanın Sunuş Sırası

Çalışma dört kesim ve beş bölümden oluşmaktadır. Birinci kesimde araştırmanın konusu, denenceleri, amaçları ve önemi anlatılmaktadır.

İkinci kesim iki bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler refah toplumunun tanıtılması ve refah toplumu göstergelerinden oluşmaktadır. Bu bölümlerde refah toplumuna genel bir çerçeve çizilmiş ve refah toplumu açıklanmıştır. Ayrıca refah toplumunu yorumlamak için hangi göstergelerin öncelikli olduğu içerikleriyle birlikte açıklanmıştır.

Üçüncü kesim ise Türkiye’de toplumsal refah analizi bölümünden oluşmaktadır. Bu bölümde Türkiye’nin refah toplumunun neresinde olduğu, refah toplumları ile karşılaştırılarak analiz edilmiştir.

Dördüncü ve son kesimde ise bulgular ve öneriler ile genel sonuç ve değerlendirme yapılarak çalışma sonlandırılmıştır.

İKİNCİ KESİM

REFAH TOPLUMU VE GELİŞİMİ

2. REFAH TOPLUMUNUN TANITILMASI

Refah toplumu, kavram olarak Sanayi Devriminden sonra ortaya çıkmıştır. Kapitalizmle birlikte çok düşük ücretlere çalışan emekçilerin hayatları olumsuz yönde etkilenmeye başlamıştır. Sanayi Devrimi ile ilk kez ortaya çıkan işçi sınıfı, emeğinin gelirinden başka hiçbir ücret ve hak elde edemez duruma gelmiştir. Üretim ilişkileri değişmeye başlayınca, işçi sınıfının haklarını korumak için insani duygular yükselmeye başlamış, yasalar ile bu sömürü olarak görülen düzene karşı yeniden bir yapılanma ortaya çıkmıştır.

20. Yüzyıl'a girildiğinde, Almanya ve İngiltere başta olmak üzere refah toplumu Altın Çağını yaşamaya başlamıştır. Bu dönemde devletin genel amacı vatandaşlarına en iyi şartları sunmak ve refah toplumunun yasal ve kurumsal zeminini oluşturmak yönündedir.

Sosyal güvenlik sistemlerinin doğuşu refah toplumunun en dikkat çeken uygulamalarından birisi olmuştur. II. Dünya savaşından sonra piyasaların devlete olan ihtiyacının yanı sıra vatandaşların da devlete olan ihtiyacı üst düzeye çıkmış ve müdahaleci devlet anlayışıyla birlikte Avrupa'da refah toplumunun etkinlik sahası genişlemiştir.

Sanayileşmeyle birlikte ortaya çıkan işçi sınıfının yaşadığı sürecin, refah toplumunun doğuşunda belirleyici olduğu öne sürülebilir. İnsana değer veren ve haklarını gözetken devlet anlayışı bir gereklilik olarak ortaya çıksa da insanlık tarihinde önemli bir dönüşümün de başlangıcı kabul edilebilir.

Refah toplumları ortaya çıkarken henüz Türkiye Cumhuriyeti kurulmamasına rağmen, Osmanlı Devleti böyle bir gerekliliğin içerisinde yer almamıştır. Çünkü Osmanlı'da hem inanç sistemi hem de kültürü itibarıyla yardımlaşma, dayanışma ve imce kültürü çok eskilere dayanmaktadır. Ayrıca Cumhuriyet ile beraber sanayileşme yönündeki gelişmeler refah toplumu veya refah devleti kavramı ile Türkiye Cumhuriyeti'nin buluşmasını sağlamıştır.

2.1. Kavramsal Çerçeve

Refah devleti kavramı 1942 yılında hazırlanan Beveridge Raporu ile literatüre girmiştir. Beveridge raporu ile devlet, bireyin doğumdan ölüme kadar sorumluluğunu üstleniyordu. Refah devleti kavramı devletin refahla ilgili sorumluluğu düşüncesine kaynaklık eder ve bu düşünciyi gerçekleştirecek kurumlar ve uygulamalara yol gösterir (Asa Briggs, 1999, s:228).

Refah devleti aileye ve bireye en azından bir gelir desteği veren, onları toplumsal risklere karşı savunup koruyan, toplumsal açıdan konumları ne olursa olsun tüm yurttaşlara eğitim ve sosyal güvenlik olanağı sağlayan, sağlık, barınma gibi sosyal hizmetler alanında belli bir standart getiren devlet türüdür (Şenkal, 2005, s:276).

Refah devleti, sosyal refahın artırılması için devletin ekonomiye aktif bir şekilde müdahale etmesini içeren bir görüşü ifade etmektedir. Bu anlayış piyasa ekonomisinin başarısızlıklarını en aza indirmeyi hedeflemektedir. Asa Briggs'e göre piyasa güçlerinin hakimiyetini azaltmak için, yeniden dağıtıcı, girişimci ve kamu gücünün kullanıldığı bir devlet yönetim biçimi ifade eder (Özdemir, 2005 s:699; Asa Briggs, 1999, s:18-19).

Refah kavramı olarak bolluk, varlık ve rahatlık içinde yaşama anlamına gelmektedir. Buna ek olarak refah, dezavantajlı grupta yer alan insanlara da koruma anlamına gelmektedir. Avrupa Birliği'nde refah terimi sosyal koruma olarak anlaşılırken, ABD'de yoksullara finansal destek olarak anlaşılmaktadır. Ayrıca refah toplumu kavramı Amerika'da devlet tarafından gerçekleştirilen emeklilik sistemi olarak algılanmaktadır. İngiltere'de ise sağlık, sosyal güvenlik, eğitim ve sığınma evleri gibi geniş alanları içine alan bir anlam ifade etmektedir (Dilnot, 2003, s:1). Türkiye'de ise refah devletinin karşılığı sosyal hukuk devleti kapsamında değerlendirilmektedir.

Her devletin kendine göre yorumladığı refah devleti 1940'ların başında literatüre girmesi nedeniyle yeni bir kavram olarak nitelendirilmektedir. Refah toplumu ile refah devleti neredeyse aynı anlamı ifade etmektedir.

Refah kavramı, Avrupa toplumlarında ortaya çıkmış ve önem kazanmıştır. Bunun nedeni olarak sanayi çağı ile batı toplumlarında yaşanan olumsuzluklar

gösterilebilir. Refah toplumu oluşturma çabası da bu olumsuzlukları ortadan kaldırmakla ilişkilidir. Sosyal refah kavramı, eşitlik, özgürlük, adalet, haklar gibi kavramlarla hep bir arada olmuştur.

Asa Briggs'e (1999, s. 221-259) göre, refah toplumunu oluşturan refah devleti, piyasa hakimlerinin piyasadaki gücünün azaltıldığı ve kamu otoritesinin gücünün artırıldığı bir devlet türüdür. Buna göre refah toplumunun oluşması için devletin üç aktif grupta güçlü olması gerekir. Birincisi kişilere ve ailelere, azami düzeyde gelir garantisi vermelidir. İkincisi, bireylerin belirli sosyal risklerin üstesinden gelmelerinde onlara yardımcı olmaktır. Üçüncüsü ise, refah devleti sosyal refah hizmetleri aracılığıyla, tüm bireyleri en iyi yaşam düzeyine çıkarmak hedefindedir.

TÜSİAD (1995, s: 73-74), Optimal Devlet Raporu'nda, refah toplumlarının oluşması için devletin müdahaleci, düzenleyici ve geliri yeniden dağıtıcı bir görev üstlenmesi gerektiği yer almaktadır. Devlet müdahale eder çünkü piyasa başarısızlıklarının giderilmesi için önlemler almak durumundadır. Piyasayı düzenleyicidir, çünkü iş piyasasındaki düşük ücretlerin çalışanları muhtaç konuma getirmemesi için minimum bir gelir belirler, sosyal yardım hizmetleri ve sosyal güvenlik hizmetlerini yerine getirir. Gelir dağılımını adaletli sağlar, çünkü devlet gelir paylaşımında müdahalede bulunmadığında, sınıflar arasında gelir eşitsizlikleri, sorunlarının çıkacağı muhtemeldir.

Refah toplumunun kavramsal yönü dikkate alındığında refah devletlerinin kapsamı ve boyutları farklı yönlerden açıklanmaktadır. Aynı zamanda refah kavramı ülkeden ülkeye farklılık gösterdiği için, ülkelerin refah uygulamaları da birbirinden ayrılmaktadır.

Ayrıca refah toplumunun oluşmasında devletin belirleyici ve aktif rolüne ihtiyaç duyulmaktadır. Bu roller, gelir oluşturma, sosyal riskleri minimize etme, yaşam standartları yükseltme, piyasa başarısızlıklarını önleme, adil gelir dağılımı sağlama, gibi yönlerden tanımlanmaktadır.

2.2. Literatür Taraması

Şeker ve Çetin (2012), çalışmalarında faydacı refah ekonomisine, Amartya Sen'in eleştirisini konu almıştır. Amartya Sen, faydacılığın özellikle refah

ekonomisinde ciddi analiz sorunlarına yol açtığını savunmaktadır. Bir kişinin refahının sadece fayda ile ölçülme çabası, birçok değişkenin analiz dışında kalmasına neden olmuştur. Sen'e göre tek başına fayda, refahı yeterli derecede temsil edemez. Bireysel refah, kapasitelerin ve özgürlüklerin artırılmasıyla da doğrudan alakalıdır.

Glewwe (1990), hanehalkı refah belirleyicilerini araştırdığı çalışmasında, eğitimin refah düzeyine etkisinin kırsal alana göre kent düzeyinde daha belirgin olduğunu ortaya koymuştur. Tarımsal ürün yetiştiriciliğindeki nispi kazançların etkisini de refah ölçüsü olarak değerlendiren çalışma, kakao yetiştiriciliğinin kahveye göre daha kazançlı olduğunu belirlemiştir. Ürünün piyasa yapısı ve ihracat olanakları öne çıkarılarak, ihracat kazançlarında istikrar yönünden ürün çeşitliliği üzerinde durulmuştur. Ayrıca, sağlık alanındaki iyileşmelerin de refah analizine katıldığı çalışmada, tıbbi olanak sağlanmasının kırsal alanda tüketim seviyesi üzerinde önemli ölçüde pozitif etkiler oluşturduğuna yer verilmektedir. Çalışmanın önemli bulgularından birisi de tarımsal olmayan işlerin hane halkı refahı üzerindeki pozitif etkileridir.

Tang (1996), İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde gelişmiş kapitalist ekonomilerde sosyal refah genişlemesinin önemli düzeylere ulaştığını öne sürmektedir. Bu bağlamda karşılaştırmalı refah göstergelerinin önemine vurgu yapan çalışma, sosyal refah gelişiminin belirleyicilerine yönelmektedir. Bir dizi değişken içinde sanayileşme, kentleşme, modernleşme, işçi sınıfının mobilizasyonu, sendikalaşma, devlet ve yapısı, ekonomilerin dışa açıklığı, askeri harcamalar ve ulusal ideoloji değişkenleri önemli yer tutmaktadır.

Pacek ve Freeman'ın (2007), çalışmalarında refah devleti ekonomik, sosyal ve siyasal sonuçları itibariyle değerlendirilmiştir. Refah devletinin sosyal güvenlik programları ile hayatın kalitesini nasıl artırdığını açıklamışlardır. Bireylerin refah düzeylerini ölçmek için, hangi ölçülerin kullanılacağı, ne tür değerlendirmeler yapılacağı çalışmanın temel konusudur. Ayrıca çalışmada 1970'lerden bugüne, refah devletinin ekonomik ve kültürel koşulları, sosyal politika çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Petring (2012), refah devletini sosyal demokrasinin çekirdek bir parçası olarak görmektedir. Temel hakların sadece biçimsel değil, aktif olarak gerçekleştirilmesinin gerekliliğini öne çıkarmaktadır. Çalışmada refah devleti ve

sosyal demokrasi yönünden, refah devletinde adalet, refah devletinin yapısı ve araçları, refah devletinin karşılaştığı zorluklar, partilerin sosyal politika pozisyonları, sosyal devletin kilit alanları gibi yönlerden analiz yapılmaktadır.

Sinn (1995), refah devletini sigorta yapan bir aracı kuruluş gibi değerlendirmekte ve refah toplumlarının ömür boyu kariyer garantili toplumlar olduğunu belirtmektedir. Refah devletinin sorunlarını ortalama gelir, eşitsizlik, gelirin yeniden dağılımı ve vergilendirme gibi konulara bağlı olarak bir model üzerinden açıklamaktadır.

Schmidt (2001), çalışmasında, demokrasi ve sosyal politika arasındaki ilişkileri incelemiştir. Aynı zamanda demokratik ve demokratik olmayan refah devleti arasındaki farkları araştırmıştır. Refah devletlerinin, önemli kusurlarını tedavi etme kapasitesine sahip olup olmadığını tartışmıştır. Söz konusu çalışma dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümünde sosyal devletin belirleyicileri üzerinde durulmaktadır. Sosyal devletin belirleyicileri arasında demokrasiye birinci sırada yer verilmiştir. İkinci bölümünde demokratik refah devleti ile demokratik olmayan refah devleti ayrımı ortaya koyulmaktadır. Üçüncü bölümde demokratik refah devletlerinin sonuçları incelenirken son bölümde ise gelişmiş refah devletlerinin, politika değişikliklerinin sonuçları üzerinde durulmaktadır.

Rosanvallon'a (2004) göre bir yüzyıl boyunca, sanayi toplumlarında toplumsal anlamda ilerlemenin doğal seyrini refah devletinin yapılandırılması oluşturmuştur. Günümüzde refah devletlerinin farklı niteliklerde sorunlarına yer verilmektedir. Her şeyden önce refah devletleri çok maliyetli yapıya dönüşmüşlerdir. Sağlık harcamaları mevcut hızında yükselmeyi sürdürürse, otuz yıl içinde hane halkı gelirlerinin hemen tamamını kapsayacağı ifade edilmektedir. Sosyal harcamaları karşılayabilmek için zorunlu kesintiler çok hızlı biçimde artırıldığından, hem şirketlerin verimliliği hem de ekonominin dinamizmi tehdit altındadır. Ancak refah devletinin, giderek daha bürokratik ve karmaşık bir yapıya dönüşmüş olduğunu, refah devletinin temeli olan yeniden dağıtım, dayanışma ve ilkelerinin zayıflamış olduğunu belirtmektedir.

Varansel'e (2010) göre evrenin sonsuz akışında her şey sürekli değişmektedir ve bu değişimler doğal bir sonuçtur. Toplumsal yapılar, sistemler, toplumsal işlerlik modelleri, bilimsel gerçeklerin ve yaratıcı düşüncenin yeni algılamalarına göre

değişimini gerçekleştirecek ve evrim sonsuz bir süreçte devam edecektir. Varoluşun başlangıcından sonsuzluğa doğru insanlığın kabulleri, yargıları ve inanç algılamaları daha rasyonel bir akışkanlık içindedir. İnsanlığın tüm baskılardan kurtarılması ile medeniyetlerin rasyonelleşmesi gerçekleşecek ve çatışma noktaları ortadan kalkacaktır. Bunun için açık toplum modelleri ve özgürlükçü sistemler kurmaktan başka çıkar yol görülmemektedir. Varsel refah toplumu çalışmasında toplumları felsefik bakış açısıyla değerlendirmektedir.

Toprak'a (2012) göre bazı düşünürler, refah devletinin kapitalizmin buhranlı tarihi içerisinde sıkışan kalıcı olmayan bir olgu olduğunu ve artık çok geride kaldığını ileri sürmektedirler. Bunların haricinde kalanlar ise refah devleti politikalarının şekil değiştirerek kapitalizmin devam ettiği sürece geçerliliklerini koruduğu ve koruyacağını savunmaktalar. Refah devletinin soyut olmayan tarihsel şekillerindeki değişim ve farklılıklar, bu teorik çalışmada analiz edilmektedir.

Yolcuoğlu (2012), 1960'lı yıllarda gündeme gelen sosyal devlet anlayışına karşın, sonraki yıllarda, bu konuyu öncelik arz eden gündem maddesi oluşturmamayan politikacılar tarafından, sosyal sistemin bir türlü şekillendirilememesinden bahsetmektedir. Kamu yararından bir hayli uzak, kişisel ve liyakata bağlı olmayan bir yapıyı anımsatan siyaset yapma şekillerinin, Türkiye'ye çok şey kaybettirdiğini ve Türkiye'nin büyük bedeller ödediğinin altını çizmektedir. Toplumun ortak faydasına hizmet etmek yerine belli güç sahiplerine hizmet eden siyaset mekanizması, sorun çözme görevini terk ederek, bizzat kendisinin sorun üretip ve toplumsal yaşamı zor hale getirdiğinden söz etmektedir. Vatandaşlarının temel ihtiyaçlarını karşılamayan, birbiriyle husumetli insanların çok olduğu ülkelerin, hukuk devleti ve sosyal devlet olabilmesinin olanaksız olduğu açıklanmaktadır. Bu çalışmada, Türkiye'de sosyal refah devletinin ve sosyal hizmetlerin, çağdaş anlamda nasıl yapılandırılabilceğinin de yol haritası verilmektedir.

Eser ve diğerleri (2011) tarafından yapılan çalışmanın ana teması devletin kamu hizmeti sunumu fonksiyonundaki değişimlerdir. Bu hedefe yönelik olarak refah devleti terimi ile bu kapsamda devlete verilen rollere değinilmiştir. Refah devleti uygulamalarından neo liberal devlet algısına geçişin ekonomik boyutundan bahsetmektedir. Çalışmanın son kısmında ise refah devleti uygulamalarında görülen

değişimlere paralel olarak kamu hizmetlerinin sunumunda meydana gelen değişimlerden bahsetmektedir.

Toprak'a (2015) göre milli devletlerin kültürel, ekonomik, ve tarihsel anlayışlarına göre farklı refah devleti biçimlerinin meydan geldiği ve refah devletleri uygulamada birbirlerinden farklı şekillerde gelişim gösterdiği görülmektedir. Refah devleti alanındaki literatüre dayanılarak, gelişmiş devletlerin sosyal refah hizmetleri bakımından, belirli niteliklere göre sınıflandırılması farklı refah devletlerinin oluşması ile sonuçlanmıştır.

Frey ve Stutzer (2002), refah analizini mutluluk temeline dayandırmaktadır. Mutluluğu ise üç grupta açıklamaktadır. Birinci grupta, demografik ve kişisel faktörler yer almaktadır. Yaş, cinsiyet, aile koşulları, eğitim ve sağlık gibi faktörler bu grup içinde değerlendirilmektedir. İkinci sınıflandırma işsizlik, gelir ve enflasyon gibi ekonomik niteliklidir. Üçüncü ayırım ise siyasi faktörlere bağlı olup, vatandaşların siyasete ve yönetime katılımı ile demokrasi gibi unsurlarla açıklanmaktadır.

Kenworthy (1999), sosyal refah politikalarının ana amacının yoksulluğu azaltmak olduğunu öne sürdüğü çalışmasında, sosyal refah uygulamaları yönünden transfer harcamalarının çok küçük bir bölümünün fakirlere ulaşabildiği yönünde yapılan eleştirileri de dikkate almıştır. Varlıklı 15 sanayileşmiş ülkede sosyal refah politikalarının etkinliğinin belirlendiği çalışmanın bulguları, sosyal refah programlarının yoksulluğu azalttığı yönündedir.

Caminada ve diğerleri (2012), sosyal gelir transferleri ve yoksulluk yönünden OECD ülkeleri açısından refah analizi yapmışlardır. Yoksulluğu azaltıcı politikaların gelişmiş refah devletlerinin en belirgin özelliği olduğunu öne süren yazarlar, demografik ve ekonomik faktörlerin yoksulluk üzerindeki etkileri üzerinden çalışmalarını yürütmüşlerdir. Yoksulluk belirleyicileri olarak, sosyal harcamaların, işsizlik oranının, kişi başına düşen gelirin ve yaşlı insanların oranının yer aldığı çalışmada, sosyal harcama düzeyi ile yoksulluk arasında çok güçlü negatif ilişkiler bulunmuştur. Buna göre çalışma, kamu gelir transferlerinin yoksulluğu azaltmada etkili bir politika aracı olduğu yönünde önerilere sahiptir.

Lindbeck (2003), refah devleti düzenlemelerinin devletin genişlemesi neden olduğu üzerinde durmaktadır. Piyasa davranışı ve politik davranışların ayrıntılı bir

incelemesini yapmıştır. Çalışmanın devamında uluslararasılaşmanın, ulusal hükümetlerin gelirini yeniden dağılımını sağlayacak bir süreç olduğundan söz etmektedir. Uluslararası bazda politik taleplerin artmasıyla, sosyal yardım hizmetlerinin uluslararası hareketlilik sağlayacağını belirtmektedir.

Mushovel ve Niblet (2015) Avrupa’da birçok kişinin sosyal refah modelini desteklediğini anlatmaktadır. Refah devletinin özünde insan ve sosyal sermaye yatırımının olduğu vurgulanmaktadır. Refah devletlerinin de değişen doğalarından kaynaklanan yeni sosyal risklere ayak uydurmak zorunda olduğu savunulmaktadır. Avrupa ekonomilerinin, özellikle iş ve istihdam modellerini geliştirirken, refah devletinin gereklerine de uymak zorunda kalacakları öne çıkarılmaktadır. Ayrıca Avrupa’da sürdürülebilir büyümeyi, sosyal modeli iyi tasarlanmış refah devletlerinin teşvik edeceği tezine yer verilmektedir.

Myles ve Quadagno (2002), eski ve yeni refah devleti tanımlamalarının ayrıştığı konular üzerine yoğunlaşmışlardır. Sanayileşme, ekonomik büyüme ve sosyal sınıfların nispi önemi üzerine odaklı ilk refah devleti açıklamaları ile çağdaş yaklaşımlar arasındaki farklılıkları ortaya koymuşlardır. Bu bağlamda geçmiş değerler ile küreselleşme, sanayi sonrası dönem, demografik özellikler, politik kurumlar ve cinsiyete bağlı dönüşümler gibi geleceği biçimlendirici unsurların karşılaştırmalarına yer vermişlerdir.

Gowdy (2005), sürdürülebilirlik yönünden yeni bir refah ekonomisinin kapsamını araştırmıştır. Buna göre, kişi başına tüketimin bir refah göstergesi olarak kullanılması, çevresel düşünceler ve mutluluk gibi yönlerden yetersizlikler içermekte, farklı araç ve politikalarla refah analizlerinin gerekliliği açıklanmaktadır. Ayrıca, ekonomik büyümenin çevresel bütünlük ve mutluluk yönünden sürdürülebilirlik konusunda anahtar rolüne sahip olmadığı yanında kuşaklararası sürdürülebilir refah boyutu da öne çıkarılmaktadır. Bu çerçevede yazar, GSYİH’nın uluslar arası karşılaştırmalarda bir refah göstergesi olarak kullanılmasının sınırlandırıcı etkilerine vurgu yapmaktadır. GSYİH’nın refah göstergesi olarak kullanılmasının yetersizliği, Beça ve Santos (2010) çalışmalarında da vurgulanmakta ve alternatif göstergelerin seçilmesi ve geliştirilmesi üzerinde durulmaktadır. Çalışmada, çevresel ve sosyal politikaların başarı veya başarısızlığı, birikimli çevresel dışsallıklar da dikkate alınarak araştırılmıştır.

Greve (2008), refahın anlamını tartıştığı çalışmasında 10 Avrupa ülkesi açısından refah analizi yapmıştır. Kavramsal olarak refah kelimesinin sağlık, mutluluk devletin finansal destekleri, güvenlik gibi yönlerden çok farklı anlamlar içerdiğinin belirtildiği çalışmada, refahın ölçülmesindeki zorluklara da yer verilmiştir. Genel olarak, toplam refah harcamaları, kişi başına düşen gelir, mutluluk ve yoksulluk riski refah göstergeleri olarak kullanılan bazı değişkenler olarak öne çıkmaktadır.

Fujimura (2000), sosyal güvenlik, sosyal refah ve refah devleti oluşumunun amacının sosyal ve medeni haklar sağlamak olduğunu belirtmektedir. Bu amaç için atılan somut adımların, toplumsal birlik ve dayanışma, sosyal adalet ve gelir dağılımı fonksiyonu kapsamında olduğu öne sürülmektedir. Ayrıca çalışma, refah devleti ve refah toplumunu orta sınıf perspektifi yönünden de incelemektedir. Yazara göre, refah devletinin genellikle yoksulluk düzeyindeki düşük gelir gruplarına yardımcı olduğu yönünde genel bir düşünce egemendir. Ancak, sosyal sigorta, orta sınıfa yönelik uygulanan refah politikalarının merkezinde yer almaktadır.

Dorn ve diğerleri (2007), demokrasinin mutluluk üzerindeki etkilerini 28 ülke yönünden araştırmışlardır. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, demokrasi ve mutluluk arasında aynı yönlü anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bu ilişkiler demokratik gelenek ve altyapının olduğu ülkelerde daha güçlü olarak belirlenmiştir.

Björnskov ve diğerleri (2006), 70 ülkede yaşam memnuniyetinin belirleyicileri üzerine araştırma yapmışlardır. Bu belirleyiciler genel olarak politik, ekonomik, kurumsal, insani gelişim ve kültür olmak üzere 4 ana grupta toplanmıştır. Politik faktörler içinde demokrasinin derecesi ve yaşı, monarşi, siyasi ideolojiler, fraksiyonlar, ülkenin bağımsızlık tarihi, meclis yapısı, siyasi anlayışlar gibi çok sayıda etkenle ilişkilendirilmektedir. Ekonomik faktörler arasında kişi başına gelir, küreselleşme, kamu harcamaları, ekonomik eşitsizlik, gelir dağılımı, teknolojik olanaklara erişim gibi belirleyiciler yer almaktadır.

2.3. Refah Toplumunun Tarihsel Gelişimi

Refah toplumu 19. Yüzyılda Almanya’da başlamış ve daha sonraları ise batı ülkeleri sürece dahil olmuş, Avustralya ve Kuzey Amerika’ya da yayılmıştır. Bu ülkelerin neredeyse hepsinde yerleşmiş bir demokrasi ve laik anlayış söz konusudur. Ayrıca bu ülkelerde yüksek düzeyde gelişmiş piyasa ekonomileri ve sanayileşme

mevcuttur. 1970'lere gelindiğinde ise, ciddi manada büyük bir sanayileşme sürecinden geçen, Hong Kong, Tayvan, Güney Kore ve Singapur gibi ülkeler de refah toplumuna ulaşma yolunda ciddi atılımlar yapmışlardır. Japonya ise bu süreçten diğerlerinden daha önce geçmiştir. 1917'deki Bolşevik İhtilali'nden hemen sonra Sovyetler Birliği'nde, bundan sonra ise Doğu Avrupa'da, Çin ve Küba gibi devletlerde refah devleti çalışmaları yapılmıştır. Bunların dışındaki diğer ülkelerde ise, refah devleti henüz ortaya çıkmamıştır. Çünkü geri kalan birçok ülkede önemli düzeyde sanayileşme mevcut değildir. Birçok ülkede sivil toplum ve dini kurumlar refah devletinin yerine refah hizmetlerini sürdürmektedir (Ekin ve diğerleri, 1999, s: 28).

Kavram olarak Refah Devleti II. Dünya Savaşı sonrasında kullanılmaya başlanmasına rağmen sosyal güvenlik uygulamaları daha eskilere dayanır. Refah toplumlarının oluşmasında ve refah devleti uygulamalarına geçişte belirli tarihlerin önemi vardır. Bu nedenledir ki refah devletinin tarihi seyirleri açıklanırken bu zaman aralıklarını göz önüne almak gerekmektedir.

Buna göre 3 ana dönemden söz edilmektedir. Birincisi, refah toplumu doğmadan önceki dönem olup 1880 yılı öncesini kapsamaktadır. İkincisi, 1880-1945 dönemini içermekte ve refah toplumunun doğuşu olarak adlandırılmaktadır. Üçüncüsü ise, refah toplumunun yükselişini açıklayan 1945-1975 yılları arasında kalan dönemdir.

Bu dönemler değerlendirildiğinde, sanayileşme öncesi koşullar, sanayi devrimi, dünya savaşları ve 1975'den günümüze gerçekleşen yeniden yapılanma süreçleri refah toplumunun gelişmesinde belirgin bir role sahiptir.

2.3.1. Refah Toplumu Doğmadan Önceki Dönem (1880 Öncesi)

Refah toplumu uygulamaları her çağda farklı niteliklerde ortaya çıkmaktadır. İnsan sosyal bir varlık olduğu için her çağda birbiri ile etkileşim halinde olmuştur. İnsanların birbirine her zaman muhtaç olmasından dolayı, refah toplumu uygulamalarını insanlık tarihinin başlangıcına kadar taşımak mümkündür.

Resmi olarak ilk uygulaması, sosyal yardımın düzenli bir biçimde ilk kez hayata geçirildiği devlet olan İngiltere'de görülmektedir. 1601 yılında İngiltere'de çıkarılan fakirlik yasası sosyal yardımın ana çerçevesini çizmiştir. Fakirlik yasası üç

sınıfı kapsıyordu. Çocuklar, yoksullar ve sakatlar. Yardım, kilise varlıkları ölçü alınarak belirleniyor ve özel vergilerle genişletiliyordu. Sakatlar ve dezavantajlı çocuklara para yardımında bulunuyordu. Bunların dışında kalan fakirlere ise, iş vererek yardım etme mecburiyeti vardı (Rosanvallon, 2004, s. 122).

1834 ve 1601 yasaları ile dezavantajlı gruplara yardım alanında yol gösterici olan İngiltere’de 1824 yılında ise emekçilere örgütlenme hakkı verilmiştir. Buna ek olarak 1801’de çocuklar için koruyucu sosyal mevzuat oluşturulmasına başlanmıştır (Talas, 1991, s:119).

İngiltere’nin hayata geçirdiği bu uygulama sosyal yardımın temelini atarken refah toplumunun da altyapısını hazırlıyordu. İslam coğrafyaları bu uygulamalarla Batı coğrafyasından yüzyıllar önce tanışmıştı.

İslam dininin ortaya çıkması ve yayılması ile birlikte İslamı seçen ülkelerde refah uygulamaları zaten mevcuttu. İslam’a göre devlet, halkın refahını ve güvenliği sağlayan topluma yardım ve hizmet yapan bir kurumdur. İslam Devleti’nin refah algısı günümüz sosyal refah devletleriyle benzerlik göstermektedir (Aktan ve Kivrak, 2009, s:2). İslam dininin paylaşımcı, koruyucu, gözetleyici ve dayanışmacı yaklaşımı refah devleti uygulamaları ile örtüşmektedir.

2.3.2. Refah Toplumunun Doğuşu (1880-1945)

Refah devleti kavram olarak literatüre II. Dünya Savaşından sonra girse de 1870’li yıllarda Sanayi devrimi ve getirdiği süreç ile şekillenmeye başlamıştır. 1880’lerin başında Bismark tarafından Almanya’da hayata geçirilen sosyal güvenlik ile ilgili düzenleme aracılığıyla refah toplumunun temel dinamikleri oluşturulmuştur. 1891’de Danimarka’da Bismark’a benzer bir sistem kurulmuştur. Yeni Zelanda’da ise, 1898 yılında primsiz emekli aylığı düzenlemesine geçilmiştir. Bunların arasında en önemli uygulama, İngiltere’de işsizlik ve hastalığa 1908 yılında sosyal güvence amacıyla başlatılan sosyal güvenlik sistemidir. Daha sonraları ise Beveridge Raporu’nun hayata geçmesi ile 1946-1948 yıllarında refah toplumlarında yeni bir sosyal güvenlik sistemi oluşmuştur (Dilnot, 2003, s:2-3).

İngiltere ve Almanya’da başlayan reformlar I. Dünya Savaşına kadar kesintisiz devam etmiştir. I. Dünya Savaşının başlamasıyla devletin emekli aylığı,

sağlık, konut ve iyileştirme gibi birçok alanda sorumlulukları artmıştır. Savaş şartları altında devlet bu ihtiyaçları karşılayamamıştır.

İki dünya savaşı arasına bakıldığında genel olarak, devletin işçi sınıfının baskı ve mücadelesi ile çalışma şartlarını düzenlemek, büyük ve yüksek kazançları vergilendirmek, işsizlere iş bulmak, fiyat ve kazançları düzenlemek üzere harekete geçtiği söylenebilir. Bu döneme sosyal yardım kavramının benimsendiği dönem denilebilir. Sosyal yardım algısı sorunları ortadan kaldırmaya yeterli olmuyordu. Sosyal yardım devleti ise ancak olumsuz sonuçları hafifletmeye yönelik olmuştur (Göze, 1995, s:127).

Bu gelişmelere bağlı olarak, refah toplumunun ülkelerin gündemine Sosyal güvenlik uygulamaları ile birlikte girdiği ileri sürülebilir. 1880-1945 arasındaki yıllarda devlet sosyal ve ekonomik hayata planlı bir şekilde müdahale edememiş ve istediği sonuçları alamamıştır.

2.3.3. Refah Toplumunun Yükselişi (1945-1975)

II. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan sosyal sorunların giderek artması fikir ve davranışları da etkilemiştir. II. Dünya Savaşı sonrasında devlet yönetimlerine olan itirazlar ve eleştiriler artmaya başlamıştı. Bu yıllarda öne çıkan güvenli yaşam fikri, vatandaşlık ve sosyal dayanışma, refah devletinin gelişiminde önemli bir rol almıştır.

Savaşların oluşturduğu yıkımlar neticesinde refah devletlerinin bu yıkımı onarmak ve yeniden yapılandırmak asli görevi olmuştur. Bu bağlamda, devlet ve diğer sosyal sınıflar arasındaki uzlaşma, refah devletinin hayat bulmasına yardımcı olacaktı (Şaylan, 1994, s.60).

Avrupa için refah toplumu sınıflar arasında gerginliğin, sorunların ve çatışmaların giderildiği, sosyal refahın sağlandığı bir toplumdur. Avrupa bunları gerçekleştirmek için çalışma hayatına aktif müdahale edebilecek sosyal devleti oluşturmaya çalışıyordu. Avrupa'daki devletler ekonomik gelişme ve sosyal refahı sağlamak konusunda tüm kaynakları en etkin biçimde kullanma görevini sorumluluk edinmiştir. Bu devletler refah devleti uygulamalarını devam ettirerek sürdürülebilir kalkınma politikalarını öncelmişlerdir.

Avrupalı devletler birçok reforma girişmiş ve sosyal refah alanındaki harcamalarını artırmışlardır. İngiltere ise savaş sonrasında, halkın çektiği zorluklar

ve yoksulluklar karşısında, halkın refahını artırmak ve mevcut sosyal güvenlik sisteminin aksaklıklarını gidermek için Sir William Beveridge başkanlığında bir rapor hazırlamıştır. Bu raporda, işsizlik, pislik, hastalık, cehalet ve yoksullukla başa çıkılması için beş büyük sorun tespit edilmektedir. Mevcut sosyal düzenin daha iyi hale getirilmesi, alınacak önlemlerin herkes için aynı olması ve herkesi kapsamaması konuları raporda yer alıyordu (Sözer,1998 s: 52-53).

Bu rapor günümüz sosyal güvenlik sisteminin temellerini atmıştır. Refah toplumlarının doğuşu ve gelişiminde sosyal, politik ve iktisadi ilerlemeler önemli bir etki oluşturmuştur. Sosyal refah toplumlarının ortaya çıkışı ve gelişimi, sanayileşmenin getirdiği eşitsizliklere karşı gelişen tepkilerin bir sonucu olduğu ileri sürülebilir. Refah devleti ise sosyal sınıflar arasındaki çatışmaları azaltmak için sosyal bütünleşmeye olanak sağlamak, tam istihdamı sağlamak ve yaşam güvenliğini oluşturmak gibi konularda roller üstlenmiştir.

2.3.4. Refah Toplumunun Krizi

Refah toplumu Sanayi Devrimi'nden 1970'lere kadar bir gelişim içerisindeydi. Özellikle sanayi ülkeleri olan Almanya ve İngiltere refah toplumları oluşturma yönünde öncülük etmişler ve başka ülkeleri de etkilemişlerdir. Refah toplumunun bu hızlı gelişimi hiç şüphesiz işçi sınıfının ve sosyal korumaya muhtaç insanların hayatlarını kolaylaştırıyordu. Yalnız refah toplumunun sürekliliğinden söz edebilmek için işleyen bir piyasa ekonomisinin var olması gerekliliği yönünde güçlü bir eğilim bulunmaktadır.

Refah toplumları için 1970'lerin başına kadar önemli düzeyde sorun oluşturacak bir durum yoktu. Bu yıllarda devletlerin GSYİH'leri yükselirken enflasyon oranlarının da azaldığı gözlenmiştir. Bu durum 1970'lere kadar devam etse de yaşanan küresel kriz refah toplumlarını tehdit etmiştir. Global kriz, dünya ekonomisinin resesyona uğraması ve fiyatların yükselmesi, Vietnam ile aralarında olan savaş nedeniyle de ABD'nin dış açık vermesi, Bretton Woods Para Sistemi'nin yıkılması, OPEC üyesi devletlerin petrol fiyatlarını neredeyse dört kat yükseltmesi ile beraber meydana gelmiştir. Dünyanın bu bunalımdan kurtarılması için önerilen ekonomik politika, neo-liberal politikadır. Bu politikanın gayesi serbest piyasa ilkesi ile beraber bir pazar oluşturmak; mal, sermaye ve paranın tam mobilitesini oluşturarak küreselleşme sürecine başlamaktır (Özdemir, 2005, s: 212-213).

Yaşanan bu küresel kriz dolayısıyla refah toplumu olgusu yeniden ele alınmıştır. Yaklaşık olarak 1975 yılında başladığı varsayılan refah devleti dönüşümü bu süreçte başlamış ve hala devam etmektedir.

Karlılığın ve rekabet gücünün önemli olduğu bu zaman diliminde, ABD hakimiyetinin azalması, çokuluslu şirketlerin güçlenmesi, bilgi teknolojilerindeki gelişme ve sermayenin mobilitésinin artması sonucunda kalifiye işgücü sorunu ortaya çıkmıştır. Bu bunalımdan çıkabilmek için bu kez Keynesyen politikaların zıttı bir politika takip edilmesi öngörülmüştür. Bu yeni dönemde izlenecek ekonomik ve politik yol, Yeni Sağ diye isimlendirilen neo-liberal-politikalar olmuştur (Burden, 1998, s:19).

Bu yeni ekonomik sistemde devletin ekonomiye müdahale etmediği bir düzen öngörülmüştür. Tüm ülkelerin, serbest piyasa kurallarını kabul ederek tek bir pazar meydana getirme düşüncesiyle küresel pazarın tek vücut olması mal ve hizmet, sermaye ve işgücü aksiyonunun tam serbesitesiyle, serbest piyasa ekonomisi umutları yer bulmaya başlamıştır. Başka bir deyişle, devletin ana fonksiyonları dışında icraatta bulunmadığı, özel girişim faktörünün dünya ekonomisinde çok önemli hale geldiği bu yeni ekonomik düzende refah devletinin alanı oldukça azalmıştır (Kazgan 1999, s:96).

Bu durum refah toplumlarını tehdit ediyordu. Refah toplumlarının oluşabilmesi için devletin ekonomiye çeşitli araçlar üzerinden müdahale edip adaletli gelir dağılımını sağlaması gerekiyordu. Bu ekonomik sistemde refah toplumu kendine yer bulmakta zorluk çekmektedir. Bu yeni ekonomik sistem ile birlikte globalleşme sürecinden evvel de ülkelerin sosyal politikaları kısmi ölçülerde daraltılmıştır. Ancak bu daralma daha çok globalleşme ile birlikte değerlendirilmektedir.

Neoliberal politikalarla kurulan yeni anlayışta başta sağlık harcamaları ve sosyal güvenlik gibi tüm sosyal harcamalar düzeyinin kalkınmakta olan devletlerden başlayarak düşürülmesi denenmiştir (DPT, 2001, s:12).

Öte yandan birçok gelişmiş ülkede işsizliğin hızlı bir şekilde artması ve nüfus yapısındaki gelişmeler nedeniyle, demografik yapının yaşlanması, tek başına hayatına devam eden annelerin sayısının yükselmesi, yükselen sosyal refah devleti hizmetleri, bireylerin daha iyi devlet hizmeti beklentisi gibi (Marangoz, 2001, s.99)

nedenlerle sosyal harcamalar yükselmeye başlamıştır. Harcamalardaki bu yükseliş sosyal haklarda yapılan daha eli açık devlet duruşundan kaynaklanmamaktadır (Lazar ve Stoyko, 1998, s:10).

Küreselleşme ile birlikte işsizlik düzeyinde de artış olmuştur. Globalleşme süreci ile beraber sermayenin hareketliliği artmasına rağmen emeğin hareketliliğinin fazla olmaması işsizliğin yükselmesinde önemli bir faktör olmuştur. Kalkınmakta olan ülkelerde uygulanan Dünya Bankası ve IMF kökenli ekonomik denge paketleri yıkıcı bir tesir oluşturmakta ve istihdamda azalmalara sebebiyet vermektedir. Diğer bir etki ise istihdam yapısının üretim sektöründen hizmet sektörüne doğru kayışının daha netleşmesidir (Erdut, 2003, s:26).

Dünya genelindeki bu darboğaz, ülkelerin ekonomilerini önemli oranda etkilemiş ve refah toplumlarını açıkça tehdit eder hale gelmiştir. Krizden önce uygulanan Keynesçi politikalar, aslında refah devleti olarak nitelendirilen sosyal devlet anlayışını genişletmiş, 1945-1975 yılları arasındaki dönemde, harcamaları ve geliri artırmıştır. Konut, sosyal güvenlik, sağlık, tam istihdam, eğitim, gelir dağılımı gibi alanlarda refah devleti kurumsal hale gelmiştir (Güleç, 2008, s:1). Küresel kriz Keynesyen politikanın işlerliğini yitirmesine sebep olmuştur. 1970'lerde krizle boğuşan dünya yeni bir düzen arayışı içerisine girmiştir.

1980 yılından itibaren refah toplumlarında önemli değişiklikler görülmeye başlamıştır. Krizden çıkılması, ekonomik büyümenin devam etmesi için, sosyal maliyetlerin düşürülmesi, işsizliğin azaltılması ve sosyal hakların esnek düzeye getirilmesi konuları öne çıkmaya başlamıştır. Dünya Sağlık Örgütü vasıtası ile sosyal güvenlik sisteminin dünyada uygulayıcısı ve öncüsü olan gelişmiş ülkeler, ekonomik krizle beraber olumsuz sonuçlarla karşı karşıya kalmışlardır (Çelik, 2008, s:308).

2.3.5. Refah Toplumunun Yeniden Yapılandırılması

Refah toplumunun yeniden yapılandırılması, Keynesyen refah anlayışından Neoliberal refah anlayışına geçiş olarak nitelendirilebilir. Yaşanılan petrol krizi neticesinde uygulanan Keynesyen politikalar işlerliğini kaybedince yerini serbest piyasa ekonomisi temelinde Neoliberal politikalar almıştır.

Petrol krizinin yaşandığı ve küreselleşmenin olgunlaşmaya başladığı dönemde refah devletleri ile ilgili birçok farklı yorumlar vardır. Bunlardan bir kısmı, refah toplumu uygulamaları bakımından bitmek üzere olduğu, şimdiye kadar gelen refah devleti oluşumunun sürmeyeceği üzerinedir. Diğer yorumlar ise, globalleşme ve neoliberalizmin egemenliğine rağmen, refah devleti uygulamalarında herhangi bir olumsuzluğun görülmediği, bu nednele kazanılan haklardan geriye dönmenin kolay olmadığı yönündedir (Özdemir, 2005, s:205).

Küreselleşme, refah toplumlarının sosyal politikalarını ve uygulamalarını bütünü ile değiştirmiştir. Petrol krizi yaşanmadan önce ülkelerin sosyal politikaları sınırlı ölçülerde kalıp kontrol altında tutulmaya çalışılsa da petrol krizi ve globalleşme ile beraber devletin kapsama gücünün azaldığı düşüncesi meydana gelmiştir.

1970’den önce, 1929 dünya buhranının etkisiyle ülkeler müdahaleci bir düşünce benimseyerek sosyal ve ekonomik hayata müdahale etmişlerdir. Bretton Woods’un kurduğu sistem yıkılmış ve 1970’ler başladığında petrol darboğazı meydana gelmiştir. Sanayi devletlerinin savaştan sonraki yıllarda geçirdiği Altın Çağı bitmiştir. 1973-1979 döneminde petrol fiyatlarındaki yükseliş sonucu meydana gelen bunalımdan çıkabilmek adına bu sefer zıttı yönde bir politika uygulanması gerekli hale gelmiştir. Devlet müdahalesinin minimuma çekilmesi, devletin sosyal ve ekonomik hayata az karışacak biçimde faaliyetinin azaltılması talepleri ortaya çıkmıştır. Bu resesyon Avrupalı devletler başta olmak üzere tüm OECD devletlerini etkisi altına almış, ekonomik ilerleme azalmış, enflasyon yükselmiş, yüksek oranlarda yapısal işsizlik süreci yaşanmıştır. Bu dönemde izlenen politikalar Keynesyen uygulamalara alternatif olarak meydana gelmiştir (Burden,1998, s: 19). Keynesyen politikaların yerine neoliberal politikaların gelmesi üzerine refah devletinin yeniden oluşumu konusunda bazı yaklaşımlar ortaya çıkmıştır.

Bunlardan ilki, II. Dünya Savaşı’ndan hemen sonra gerçekleşen ekonomik ilerlemenin sürekli bir durum olmamasıdır. Ekonomik ilerleme refah devletlerinde büyümeye gerçekleşmiştir. Fakat, ülkeler arası ekonomi politikalarının değişiklik göstermesi ile beraber rekabet yapabilmek ve ekonomik ilerlemeyi sürdürebilmek adına ülkelerin ekonomiye müdahil olmaması önemlidir.

İkinci yaklaşımda, refah toplumları ulaşabileceği son noktaya Keynesyen dönemde ulaşmıştır, ulaşılan bu noktadan sonra büyüme artık mümkün değildir ve refah toplumları küçülmeye başlayacaktır.

Üçüncüsü ise, sınırı olmayan sermaye birikiminin daha fazla uluslararasılaşarak, ulusal refah toplumlarını zayıflattığı düşüncesidir. Ayrıca Keynesyen düşüncedeki politikaların yeni kurulan düzendeki ekonomik politikalarla örtüşmediği de öne sürülmektedir.

Dördüncü bakış açısı ise, refah ülkesi politikalarının daha evvelden sermaye ve işgücü açısından önemli iken yeni düzenle beraber sermaye ve işgücünün önemini yitirdiği paralelindedir.

Beşinci ve son görüşe göre, refah hizmetlerinin sağlanmasında refah devleti araç olarak kullanılmıştır. Fakat globalleşme süreci bu refah hizmetlerini gerekli kılmamaktadır (Greve, 1998, s:9-10).

Bu görüşler çerçevesinde, yaşanan petrol krizinin ve küreselleşmenin refah devletlerini temelden sarstığı ortadadır. Bunlara rağmen devletlerin insan hakları ve demokrasi adına refah toplumları oluşturma ve yaşatma çabasından vazgeçmemeleri toplumlar yönünden hayati önem taşımaktadır. Güçlü bir piyasa ekonomisinin refah bir toplum inşa edebileceğine olan inanç, ekonomik kriz dönemlerinde refah toplumlarının da ilk etkilenen kesim olmasına neden olmaktadır. Güçlü bir refah ekonomisi için ise devletin rolü günümüzde tartışmaların odak noktasını oluşturmaktadır. Gelişmiş ülkelerde yaşanan krizler ise piyasa ekonomisini ve refah toplumunu uygulamaları ile birlikte tartışmaların içine almaktadır.

2.4. Refah Toplumuna İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar

Bu bölümde refah toplumu hakkında ileri sürülen teorilere yer verilecektir. Ayrıca bu bölümde, teorisyenlerin refah toplumunda sağlanan sosyal adalet, ortak çıkar, demokrasi, hümanizm ve eşit vatandaşlık gibi olgulara getirdiği yaklaşımlar üzerinde durulacaktır.

Refah toplumunun gelişiminde din, ortak çıkar, sosyal adalet, demokrasi, hümanizm, eşit vatandaşlık, sosyal yardımlaşma ve sosyal politika gibi önemli olgular ön sıralarda yer alır. Birçok refah sisteminin devlet faaliyeti sonucunda değil, ortak faaliyetler bileşiminden ortaya çıktığı düşünülmektedir. Örneğin sosyal

korumanın gelişiminde, demokrasinin getirdiği demokratik haklar gibi (Spicker, 2003, s:2).

2.4.1. Alman (Bismark) Yaklaşımı

Almanya, Fransa ve Türkiye'de geçerli olan bir sistemdir. Sistemin içeriğinin dayanağı ise, çalışma esasına dayalı sosyal sigorta sisteminin işlevsel halde olmasıdır. Kişilerin, iş yerlerinde iş yaparken, sosyal hukuk tarafından güvence altında olmasıdır. Sistemin parasal kaynağı, yararlanıcıların ödemek durumunda oldukları sigorta primleriyle finanse edilmektedir (Sözer, 1988, s:25). Emeklilik sistemi, Bismark tipi modelde önem arz etmektedir.

Almanya sosyal sigortacılık alanında ilk refah uygulamasını ortaya koymuş bir ülkedir. Alman Başbakanı olan Bismark'tan adını alan sistem, yapılandığı hastalık (1883), iş kazası durumu (1884), sakatlık ve yaşlılık (1889) sigortaları ile bütün dünyaya bu konuda öncü olmuştur (Ekin ve diğerleri 1999, s:32).

Alman Parlamentosu'nda 1881 yılında Başbakan Bismark, sosyal güvenliğin geleceğini şekillendirecek bir konuşma yapmıştır. Bu konuşma kısaca şöyledir: Çalışan işçilerin sosyal yoksunlukları, yalnızca işçi hareketlerine devletin yasak koymasıyla yürürlükten çıkarılmaz. Çalışan işçinin sosyal durumunun iyileştirilmesi adına devletin ekonomiye müdahalesi şarttır. Bu manada, devletin işlevi çalışanı hastalık, yaşlılığa ve kazaya karşı koruyup kollayacak olan yasaları çıkarmaktır. Bu hayata geçirilecek olan sigorta, devletin egemenliğinde ile değil, işveren ve işçinin katılımı ile bağımsız yönetim şekline göre düzenlenecektir. Almanya'da hayata geçen bu uygulamalar Almanya'dan başka birçok ülkeyi etkisi altına almıştır. Danimarka 1891-1898 dönemindeki sosyal sigorta programlarını Almanya'dan kopyalayıp uygulamaya koymuştur (Pierson, 1998, s:18).

Almanya, Bismark refah sistemini tam manasıyla uygulayan bir ülkedir. Almanya'da iş kazaları, hastalık, yaşlılık ve işsizlik benzeri olaylar sosyal sigorta uygulamaları ile finanse edilmektedir.

2.4.2. İngiliz (Beveridge) Yaklaşımı

Almanya'dan sonra refah devletinin gelişimi açısından ikinci sırada gelen ülke İngiltere'dir. Beveridge sisteminde sosyal güvence, belirli sabit bir yerde çalışma şartına bağlanmaz. Bütün vatandaşlar bu sistemde sosyal güvencededir.

Sosyal hizmet ve sosyal yardım arz eden bu sistemin parasal kaynağı, halktan alınan vergilerdir (Sözer,1988, s:25).

Türkiye'nin sosyal güvenlik alanında yakın tarihte başlattığı “Genel Sağlık Sigortası”, çalışmayanlara genel sağlıktan yararlanma olanağı sağlamaktadır. Genel sağlık sigortası sistemi ile gerek insan gücü gerekse maddi kaynakların daha verimli bir biçimde kullanılması hedeflenmektedir. Ayrıca sağlık hizmetlerinin ihtiyaçlı vatandaşların ayağına kadar götürülmesi bakımından sistem önem arz etmektedir. Bu alanda uygulanan sistem Beveridge sistemi ile de örtüşmekte ve yakınlaşmaktadır.

İngiltere'nin, Almanya'nın ardından sosyal güvenlik adına yaptıkları bu uygulamalar refah toplumunun gelişimi konusunda mihenk taşı oluşturmaktadır. Almanya'da hayat bulan sosyal yenilikler, sanayileşmenin öncüsü İngiltere'yi önemli ölçüde etkilemiştir. 1880 yılında İngiltere iş kazalarına tazminat zorunluluğunu şart koşan işverenlerin sorumluluğu yasası ile hayat bulan bir dizi yasayı kısa zamanda yürürlüğe sokarak, refah toplumunun ilk ve en erken geliştiği devletlerin başında yer almıştır (Ekin ve diğerleri,1999, s:33-34).

Beveridge sistemi yalnızca sosyal sigortalılarla kalmayarak vatandaşlar arasında dayanışmanın, güvenlik ve refahın oluşturulmasını da hedeflemiştir.

2.4.3. Hollanda (Karma) Yaklaşımı

Hollanda sisteminde amaç ise, hem tüm vatandaşları içine alacak biçimde evrensel bir ulusal sigorta sistemi hem de çalışan topluluklara yönelik olarak sosyal sigorta düzeni sağlamaktır. Hollanda'da olan karma sosyal güvenlik sistemi, prensiplerin sağlam bir karışımından oluşmaktadır.

1980'li yıllarda yaşanan ekonomik buhran, kadınların ve erkeklerin değişen rolleri gibi modernleşme süreçlerine tepki vererek tekrardan yapılanmaya gitmiştir. Hollanda tipi modeli tercih eden devletler, Beveridge benzeri halk sigortaları ya da ulusal sigortalar ve sosyal yardım yanında, Bismark benzeri işçi sigortalarını içeren bir karma sigorta sistemi oluşturmaya çalışmışlardır (Clasen ve Oorschot, 2002, s:11).

Beveridge, Bismark ve Karma sistemin genel olarak üzerinde durduğu nokta genel sağlık sistemi sorunları ve çalışan haklarıdır. İşçi sınıfının sanayi devriminden sonra ortaya çıkmasıyla, kişilerin özlük hakları konusu gündeme gelmiştir. Sanayi

lkeleri, bireyi daha müreffeh kılmak ve bireyin geleceğe umutla bakabilmesi konusunda düzenlemeler yapmak durumunda kalmıştır. Ancak bu düzenlemeler ülkeden ülkeye farklılık göstermiştir.

Bu modellerle ilgili olarak refah toplumlarının oluşabilmesi yönünde devletin, bireylerin geleceklerini güvence altına alabilecekleri bir sistemi oluşturması ve adaletli bir şekilde yönetmesi önemli görülmektedir. Ayrıca devletin çalışanların haklarını, çıkarlarını koruması ve bireyi sosyal güvence altına alması bu üç sistemin ana temasını oluşturmaktadır.

2.4.4. Arthur Cecil Pigou'nun Refah Yaklaşımı

Refah iktisadı adlı eserini 1920 yılında yayın hayatına kazandırması ile refah iktisadının temel felsefesini oluşturan A.C. Pigou'dur. Pigou sosyal refahı doğrudan para ile ölçülebilir alanlarla sınırlamıştır ve bu sınırlamaya ekonomik refah demiştir. Pigou, toplum refahı ile ekonomik refah arasındaki ilintiyi belirlemeyi amaçlamıştır. A.C. Pigou için toplumsal refah, bireylerin refahlarının kümülatif halde toplanmasıyla elde edilir. Kişinin refahı ise onun elde ettiği tatminin toplamına eşittir. Pigou'nun refah teoreminin iki yönü vardır. Birincisi, bireyleri istediklerinden çok çalıştırmadan, milli gelir ve harcanabilir gelir ortalamasını artıran, bunları yaparken de bölüşümünde sorun oluştırmamaktır. İkincisin ise, milli geliri indirmeden, milli gelirden bireylerin nispi olara eline geçen her payın artması genel itibariyle ekonomik refahı yükseltir (Akalin, 2004, s:48).

Pigou'nun gayesi, genel itibariyle refah teoremi oluşturmak ve kurduğu teoremi ekonomi politikalarında hayat buldurmaktır. Normatif ve pozitif iktisat farkını kabul eden Pigou, refah teorisini elişkisel bir şekilde değer yargılarından sıyırmayı arzulamıştır. Pigou için refah, bir düşünce ve bilinç biçimi olup daha az veya daha çok diye tanımlanarak ölçülebilir (Savaş,1997, s:691).

Pigou, ekonomi politikalarının sosyal refahı ne şekilde etki altına aldığını çözümlerken milli gelirden oluşturduğu yükselişin yanında gelirleri, dezavantajlı gruplara dönük olarak tekrardan dağıtılıp dağıtılmadığını da gözlemlemektedir. Pigou ayrıca, gelir dağılımı eşitsizliğini ortadan kaldıran önemli bir iktisat politikası, milli gelirden ufak düşüşlere neden olsa da gerekli bir politika görülmesi gerektiği savunmaktadır (alışkan, 2001, s:40).

2.4.5. Vilfredo Pareto'nun Refah Teorisi

İtalyan iktisatçı ve sosyolog olan Vilfredo Pareto, yeni refah teorisinin sahibidir. Pareto Optimumu, genel olarak kabul gören ve egemen bir teoridir. Pareto, değer yargılarını önemsemeyen bir refah çözümlemesi ortaya koymak hedefiyle, ölçülebilir fayda çözümlemesi yerine optimalite endeksi veya istenirlik endeksi kavramlarını geliştirmiştir (Güneş, 2010, s:1).

Pareto'ya göre, toplum içerisindeki bireylerin hiçbirinin refahını düşürmeden bir bireyin bile refahını artıran bir durum, toplumun refahını yükseltmektedir. Toplumdaki bireylerin refahı en uygun çıkması için ise, bir bireyin refahını düşürmeden, bir başka bireyin refahını yükseltmeye olanak olmaması halidir.

Pareto Optimumu, iki ana teoriden oluşmaktadır. Bunlardan ilki, kaynakların dağılımında, toplumda bir bireyi, başka bir bireyin durumunu kötüleştirmeden daha iyi duruma getirmesi olanaksızdır. Bu şekildeki dağılıma Pareto etkin dağılımlar denilmektedir. Hiç kimseyi kötü hale düşürmeden başka bireylerin durumunu iyileştiren değişmelerle de karşılaşılır ki, buna da Pareto iyileştirmesi denilmektedir. Bir başka bireyi kötü duruma getirmeden bir bireyin durumunu iyileştiren hiç bir yeni değişme olmayacağı durumda kaynak dağılımının Pareto etkin veya Pareto en uygun olduğu söylenebilir.

Pareto optimumunun ikinci teoremine göre ise, rasyonel bir kaynak dağılımı başlamak şartıyla, yerinden yönetilebilen piyasa sistemleri aracılığıyla, Pareto etkin dağılıma varabileceği şeklindedir. Bu teorem, rekabetçi piyasanın bireylerin önüne sunduğu gelir dağılımını beğenmezse rekabetçi piyasa sistemini terk edilmesi gerektiğini söylemektedir (Stiglitz, 1994, s:79-114).

Pareto Optimumu düşüncesi, hükümetlerin politikasının veya çeşitli ekonomik etkinliklerin sosyal refaha tesirini tarafsız ve bilimsel bir şekilde meydana çıkarmayı sağlamış, tam rekabet piyasalarının en üst seviyede sosyal faydaya çıkarabileceğini de göstermektedir (Çalışkan, 2001, s:44).

Buna ek olarak Pareto'nun refah ölçütü, ekonomik refahı kavram olarak hakkında bilgi verirken, sosyal refahla alakalı sorunlara çözüm bulunmasına yönelik ilkeleri de açıklamaktadır.

2.4.6. Sosyal Refaha İşlevsel Yaklaşımlar

Pareto şartları, ekonomilerde var olan kaynakların en verimli oldukları sahalarda kullanılması gerekliliğini anlatır. Fakat, bunun sonucunda ortaya çıkacak gelir dağılımının adil olup olmayacağı hususunda herhangi bir bilgi vermez. Piyasa sisteminin işleyişi sonucunda, bazı gruplar veya kişiler daha zengin, bazıları daha fakir olabilmektedir.

Piyasa işleyiş mekanizması gelir dağılımının bozulması yönünde çıktılar vermişse, devletin piyasaya müdahale biçimi nasıl olmalıdır? Toplum tarafından talep edilen gelir dağılımı nasıl bir gelir dağılımı olmalıdır? Bu soruların cevapları sosyal refahın işlevini genişletmektedir. Bu çerçevede sosyal refahı işlevsel olarak açıklayan Jeremy Bentham ve John Rawls yaklaşımlarıdır.

2.4.6.1. Jeremy Bentham Yaklaşımı

Jeremy Bentham refah iktisadının alt yapısını oluşturan faydacı felsefenin öncülerindendir. Bu düşünce, üç temel prensibe dayanır. Birincisine göre, toplumun bir sosyal durumdan diğer bir sosyal duruma geçmesinin iyi ya da kötü olarak değerlendirilmesi gerektiğidir. Bu durum kişilere sağlanan refah ile ölçülmelidir. İkincisine göre, herhangi bir sosyal durum oluşturduğu sonuç ile değerlendirilir. Sonuç olarak toplam refah yükseliyorsa o durum iyi kabul edilmektedir. Üçüncüsüne göre, toplumun refahı bir bir kişilerin faydalarının toplamına eşittir.

Farklı politikalar neticesinde, bazı kişilerin faydası düşmüş olsa dahi, toplamda fayda yükseliyor ise bu hal, toplum düzeyinde kanıksanabilir bir politika olmalıdır. Bu prensip ise klasik faydacı düşüncenin temelidir.

Faydaların toplanılması, toplanan faydaların ölçülebilir ve kıyaslanabilir olduğunu gösterir ki refah iktisadı 1930'lu yıllara kadar bu prensibi kabul etmiştir. Sonralarda ise, yeni refah iktisadı içinde faydaların ölçülebilir ve kıyaslanabilir değil, sıraya konulabilir olduğu düşüncesi daha fazla kabul görmüştür. Sosyal refah işlevleri de, kişilerin faydalarını gösteren kayıtsızlık eğrileri gibi, toplumun farklı sosyal durumlar içerisinde tercihlerini belirten sosyal kayıtsızlık eğrileridir (Ataç, 2007, s:27).

2.4.6.2. John Rawls Yaklaşımı

John Rawls adalet ölçütüne cevap getirmiştir. Sosyal politika değişikliği, toplumda bazı kişilerin refahını artırırken bazı kişilerin refahını azaltıyorsa, bu durumun adil olup olmadığına nasıl ve hangi mekanizma karar verecektir? John Rawls'a göre, değişen bir politika, toplumda en dezavantajlı bireylerin refahını yükseltiyor ise bu kabul görebilir bir politikadır. Bu sonuç, John Rawls'un kendi adalet teorisi içinde belirli hipotezlerden yola çıkarak ulaştığı bir prensiptir. Rawls'un adalet teorisinin 2 temel ilkesi bulunmaktadır. Bu iki ilkenin sıralaması önemlidir ve yerleri değiştirilemez. Birinci ilke sağlanmadan ikincisine geçilemez. Bu ilkeler şunlardır: Temel siyasi ve yasal haklarda eşitlik ile farklılık ilkesidir. (Ataç, 2007, s:28).

Temel siyasi ve yasal haklarda eşitlik ilkesinden kasıt, seçme ve seçilme hakkı, ifade özgürlüğü, düşünce özgürlüğü, mülkiyet edinme hakkı, tutuklanmama ve yakalanmama özgürlüğüdür.

Farklılık ilkesinden kasıt ise, toplumsal ve ekonomik eşitsizliklerin, toplumda dezavantajlı durumda olanların en üst düzeyde yararını gözetecek şekilde düzenlenmesidir. İlkenin özü şudur: toplumsal ve ekonomik eşitsizlikler, en kötü durumdakilerin durumunu ne kadar iyi durumda bıraktıkları bakımından değerlendirilmelidir (Parijs, 2003, s:200).

Toplumda X bireyinin refahı 100, Y bireyinin refahı ise 300 birim kabul edilsin. Hayata geçen sosyal veya ekonomik bir politika neticesinde X, 150 birim faydaya ulaşırken, Y, 200 birim fayda düzeyine düşüyor ise, bu durum Benthamcı sosyal refah yaklaşımına göre kabul görmez. Çünkü 400 birim olan refah, ikinci aşamada 350 birime inmiştir. Ancak Rawls'çı sosyal refah yaklaşımı için ise kabul edilebilir bir neticedir. Fakat Rawls'çı yaklaşımda X bireyi en düşük refahlı ise X bireyinin refahı 100'den 150'ye çıktığı için bu sonuca onay verilmektedir.

2.4.7. Walt Whitman Rostow'un Safha Teorisi

Yeni iktisat tarihi ekolünün öncülerinden ABD'li Walt Whitman Rostow iktisadi gelişme alanındaki görüşlerini ilk defa 1958 yılında ileri sürmüştü ve bu görüşlerini 1960 yılında yayınladığı Ekonomik Gelişmenin Safhaları: Komünist Olmayan Bir Manifesto, adlı eseri ile açıklamıştır. Rostow çok sayıda devletin

1700'li yıllardan başlayan ekonomik ve sosyal göstergelerini toplayarak, devletlerin iktisadi tarihlerindeki farkları ve benzerlikleri ortaya koymaya çalışmıştır.

Rostow gelişmemiş ülkelerin, gelişmiş batı toplumlarının gittiği yoldan giderek ekonomik kalkınma ve büyümeyi yakalayabileceklerini ileri sürerek kalkınmanın beş aşamasından bahsetmektedir (Taban ve Kar, 2014, s:48).

Rostow'un tezi pratik ve mantıksal olarak kalkınmanın aşamalarını tanımlamakta ve bu aşamalara göre toplumları bölümlendirmenin mümkün olduğunu ortaya koymaktadır. Her bir aşama bir öncekine göre daha yüksek gelişmeyi ve refahı içermektedir. Bu aşamalar sırasıyla;

1. Geleneksel Toplum
2. Kalkışa Hazırlık Dönemindeki Toplum
3. Kalkış Aşamasındaki Toplum (Take off)
4. Olgunlaşma Yolundaki Toplum
5. Kitle Tüketim Çağındaki Toplum'dur (Rostow, 1966, s: 17).

Geleneksel toplum sürecinde bulunan devletlerde tarımın büyük bir yoğunluğu vardır. Üretim mekanizmaları ilkel, iş bölümü gelişmemiş, kişi başı gelir çok az olmuştur (Acar, 2002, s:94).

Kalkışa hazırlık sürecindeki toplum ise gelişmenin ikinci aşamasıdır. İntikal çağındaki toplumu içerisine alır. Bu geçilen aşamada gelişmenin başlaması için gerekli şartlara hazırlık kalkınmanın alt yapısı oluşturulur.

Kalkış aşamasına geçen toplum, geçiş aşamasını geçmiş ve önkoşullar hazırlanmış olduğundan, en önemli süreç olan take off aşaması ile kalkınma normal yolunu bulmuştur. Bu geçilen aşama, düzgün bir gelişmenin karşısında duran engellerin tamamen yıkıldığı bir aşamadır. Ekonomik gelişmeyi yapan kuvvetler bu aşamada gelişir ve topluma egemen olur.

Olgunlaşma sürecindeki, karın tekrar yatırıma dönüştürülmesi halinde çıkarların geometrik ölçüde yükseleceği düşüncesi, artık bireylerin ve kurumların bünyesine girmiştir. Tarımda anlayış değişikliği ve yeni teknolojilerin uygulanması ile birlikte, yeni sosyal ve politik bir kadronun ve yeni girişimciler sınıfının meydana çıkması önem kazanmıştır (Rostow, 1966 s:6-10).

Kitle tüketimi aşamasındaki toplumda ise, sosyal güvenlik ve sosyal refah ön plana çıkmıştır. Kitlemel tüketim aşamasında kiři başına dūřen milli gelir, insanların büyük çoğunluğunun beslenme, barınma ve giyinme gibi temel ihtiyaçlarından daha fazlasını giderebilecekleri bir noktaya kadar artmaktadır. Vasıflı işgücü oranı bu süreçte yükselirken, tarımda çalışanların nüfusu düşer ve kent nüfusunda yükselişler gözlenir. Bu aşamada politika çeşitli imkânlar sunmaktadır. Bir toplum ya militarist ve dış politika aracılığıyla dışarıda güç olmaya çaba sarf eder ya da bir refah devletine dönüşür veya Batı Avrupa, ABD ve Japonya gibi kitle tüketim toplumu özelliğine sahip olur (Knall ve Wagner, 1986, s:37). Dayanıklı tüketim malı üretimi yapan ve alan ile hizmet üretimi yapan ve alan sektörler, öncü sektörler olur. Rostow, ABD’de 1913-1914 yıllarında Henry Ford tarafından gerçekleştirilen seri üretim uygulamasını, kitlemel tüketim aşamasına geçiş olarak görmektedir. Bu büyüme aşaması önce 1920’li yıllarda ve daha sonra İkinci Dünya Savaşı’nı takip eden ilk on yılda (1946-1956) kendi mantıksal başarısını yaşadı (Rostow, 1960, s:26). Rostow kitle tüketim çağından sonra olası bir altıncı aşamayı da tanımlamıştır.

Rostow altıncı aşamayı başlangıçta çok muğlak bir şekilde kitle tüketim çağının karşı tarafı olarak adlandırmış, eserinin yayınlanmasından birkaç yıl sonra refah, serbest zaman, eğitim vs. ağırlıklı bir yaşam kalitesi arayışı olarak değiştirmiştir (Knall ve Wagner, 1986, s:37). Bu aşama kendini dayanıklı tüketim malları için azalan son birim yararı ile karakterize etmektedir. Bu aşamada modern bir hizmet sektörü oluşmaktadır.

Rostow toplumların geçireceği bu aşamaların sonucunda yaşam kalitesi ve standartları yüksek refah toplumuna ulaşabileceğini ortaya koymaktadır. Özellikle de Rostow kitle tüketim aşamasındaki toplumla bir anlamda refah toplumlarının tanımını yapmaktadır.

2.4.8. Klasik Ekol Yaklaşımı

Öncüğünü David Ricardo, Adam Smith, Jean Baptiste Say, Thomas Robert Malthus ve John Stuart Mill gibi düşünürlerin oluşturduğu Klasik Ekol’ün gelişmesinde en önemli etmen, Sanayi Devrimi olmuştur. Fiyat mekanizması ve rekabet, özel mülkiyet ve girişim özgürlüğü, kar maksimizasyonu ve fayda peşinde olan bireyler, Klasik Ekol’ün en önemli ve en temel ilkelerini oluşturmuşlardır (Yayla, 1992, s:135).

Klasik Ekol düşüncesine göre, ekonomiyi dengeye ulaştıran temel şart rekabettir. Rekabet, üretkenlikle ölçülecek doğal kıymetine kavuşmasını sağlayan önemli bir araçtır. Ekonomide rekabet tam olarak gerçekleşirse, piyasa sisteminin işleyişi dengeyi otomatik olarak kuracaktır. Bunun sonucu olarak bırakınız yapsınlar bırakınız geçsinler, düşüncesini kabul eden Klasikler, devletin ekonomiye, piyasa sisteminin işleyişinde sorun oluşturabilecek durumdaki her türlü müdahalesini yasaklamaktadır. Devlet yalnızca fiyat mekanizmasının korunmasını ve özgürlükleri üzerine almalıdır, ekonomik işlere karışmamalıdır. Devlet, ekonomiye müdahale ederse eğer, ekonomik etkinliğin sağlanmasının önüne geçerek, kaynak dağılımını negatif yönde etkileyecektir (Öztürk, 2006, s:21).

Klasik Ekol düşüncesinde devlet zorunlu bir fenadır. Ceza verir, serveti tüketir fakat yaratıcı bir oluşumda bulunamaz. Devletin görevi yalnızca dışta ve içte güvenliği ve barışı temin etmek, adalet hizmetlerini yerine getirmek ve toplumdaki uyuşmazlıklarda haklı ve haksız tespit etmek, sözleşmelerin yerine getirilmesini sağlamaktır. Devlete düşen görev rekabeti sağlayıcı regülasyonları gerçekleştirmek ve rekabeti engelleyici her türlü sorunu ortadan kaldırmaktır (Öztürk,2006, s:21).

Klasik Ekol'ün bu görüşleri, katı, sosyal olmayan ve sabit bir inanış niteliğindedir. Piyasa mekanizması, ekonomik işlevin tamamının toplum himayesinden sıyrılıp kendi kurallarına göre ilerleyen, arz ve talep güçlerine dayalı ve bunların yönlendirdiği bir sistemdir. Kar ve fayda maksimizasyonuna göre işleyen bu yapı çoğu zaman belirli grupları dışlamaktadır. Sosyal yapıyı göz ardı eden ve devleti dışlayan bu mekanizma piyasa başarısızlıkları karşısında kusursuz çalışmamaktadır. İktisadi faaliyetlerin tamamının piyasa tarafından değişim prensibi doğrultusunda yönlendirilmesi toplumsal olmayan bir sistemi oluşturmaktadır. Bu nedenle günümüze kadar katı ve saf bir liberalizm uygulaması yerine müdahaleci devlet anlayışı ile birlikte işleyen ekonomik yapılar oluşmuştur.

2.4.9. Keynes'in Müdahaleci Sosyal Refah Yaklaşımı

Keynes, müdahaleci sosyal refah devleti düşüncesinin oluşmasına kuramsal yönden öncü olmuştur. J.M. Keynes, Klasiklerin devlet görüşünü eleştirerek devletin milli ekonomi içindeki fonksiyonunun ve rolünün daha fazla olması gerektiği düşüncesini savunmuştur. J.M. Keynes'in düşüncesine göre devlet, kaynak dağılımında etkinliğin oluşturulmasında, ekonomik ilerlemenin, tam istihdamın ve

fiyat istikrarının sağlanmasında ve gelir dağılımındaki dengenin daha adil hale gelmesinde ekonomide etkin rol oynamalıdır (Aktan, 2003, s:24).

Keynesyen iktisadın doğuşu ile birlikte devletin işlevi ve konumu tamamen değişmiştir. Piyasa sisteminin düzensizlikleri ve muasır demokrasi mekanizmasının işleyişinden kaynaklanan sebeplerle devlet savunma, adalet, diplomasi, güvenlik gibi temel görevlerinin yanında sosyal refah devleti olarak ekonomik ve toplumsal problemlerle ilgilenmeye başlamıştır (Türk, 1996, s:1-15).

Piyasa sisteminin kamusal hizmet ve malların üretiminde yeterli olamaması, aksak rekabetin ve dışsallıkların varlığı halinde en uygun kaynak dağılımının sağlanamaması, risk, asimetrik bilgi ve belirsizlik gibi durumlarda fayda ve kar maksimizasyonuna ulaşabilmesi gibi sebeplerle devletin ekonomiye müdahale etmesi zorunlu hale gelmiştir. Devlet sadece geleneksel işlevi olan kamusal hizmet ve mal üretmek için değil, piyasadaki rekabet şartlarını en iyi hale getirmek hedefiyle de ekonomiye müdahale etmiştir (Şener, 2001, s:2).

Dışışleri hizmetinden, tüketim malları üretimine kadar uzanan çok geniş bir saha içinde etkinlikte bulunan devlet, sadece yönetsel işlevle kendini kısıtlandırmamış, kaynak dağılımı, gelir bölüşümü, üretim, konjonktürün düzenlenmesi ve ekonomik büyüme gibi alanlarda da etkin rol almıştır (Sönmez, 1987, s:5).

Temelleri 1930'larda atılan sosyal refah devleti, savaş sonrasındaki yıllarda önemli düzeyde genişlemiştir. Devlet bu dönemlerde kamu hizmetlerinin yanı sıra kamu iktisadi teşebbüsleri kurup işleterek bizzat ekonomiye müdahale etmiştir. Ülkelerin birçoğunda madencilik, çelik, iletişim, ulaşım, bankacılık sektörleri gibi geniş bir alanda yer alan bu kuruluşlar kamulaştırılmıştır. Eğitim, sağlık, çocuk yardımı, yaşlılığa bağlı emeklilik, işsizlik sigortası, konut gibi alanlarda devlet çok önemli misyonlar üstlenmiştir. Ekonomik açıdan güçsüz grup ve sınıfları gözetmek ve sosyal adalet prensibini hayata geçirmek sosyal refah devletinin başlıca işlevleri olmuştur. Bu gelişmelerle beraber gelirlerinin gerekse kamu harcamalarının GSMH içindeki payı yükselmeye başlamıştır. Sosyal refah devleti anlayışı, kapitalist ekonomilerin volatil ölçüler içerisinde karma ekonomiye dönüşmesiyle sonuçlanmıştır (Nadaroğlu, 2000, s:35).

2.4.10. Simon Kuznets Hipotezi

Simon Kuznets, iktisadi büyüme ve kalkınma ile beraber gelir dağılımının ilk önce bozulacağını, fakat gelir artışının devam etmesi ile birlikte gelir dağılımındaki adaletsizliğin azalacağını ileri sürmüştür. Bu durum İktisat literatüründe Simon Kuznest Hipotezi veya Ters U Eğrisi olarak anılmaktadır.

Simon Kuznets kalkınmakta olan ülkelerde gelirin kalkınmış ülkelere göre daha adaletsiz dağılım gösterdiğini ileri sürmüştür. Dengesiz dağılım sonucunda ekonomik gelişmenin başında, büyümeye başlayan gelir eşitsizliği, gelişme düzeyinin ileri aşamalarını negatif yönde etkileyecektir (Kuznets, 1955, s:1-15).

Kuznets'e göre iktisadi gelişmenin ilk aşamalarında tarım sektörü ekonomide egemen sektördür. Tarım sektöründeki ortalama verimin düşük olmasına rağmen, düşük verimlilik toplumun tüm kesimlerinde yaygın olduğundan gelir eşitsizliği görece düşüktür. İktisadi gelişmenin bu ilk aşamasında tarım sektörü çözölmeye, tarımdan kopan nüfus kentlerde sanayi sektörüne doğru akmaya başlar (Tokatlıoğlu ve Atan, 2007, s:26-27).

Sanayi sektörü, tarıma göre daha fazla katma değer yaratabilen bir sektördür. Sanayi sektöründe çalışan nüfus verimlilik farkından kaynaklı olarak daha yüksek gelirler elde edecektir. Bu aşamada gelir eşitsizliği de yükselecektir. Kırsal kesimden kentsel bölgelerde göç devam ettikçe ve tarım sektörünün nüfus yoğunluğu ağırlığını koruduğu sürece, gelir eşitsizliği yükselecektir. Yalnız, sanayi sektörünün büyümesi ve iktisadi kalkınma arttıkça, sanayi sektörünün gerek nüfus payı gerekse de gelir payı yükselecektir. Bunun sonucunda gelir eşitsizliği ilk önce artışını durduracak daha sonra da sanayi sektörü egemen konuma geçince, toplumdaki gelirler birbirine yakınlaşacak ve sonuç olarak gelir eşitsizliği azalacaktır (Tokatlıoğlu ve Atan, 2007, s:26-27).

Kuznest'e göre gelir düzeyinin artması ve demokrasinin gelişimi gelir dağılımında ortaya çıkan sorunları gidermede etkili olacaktır (Tsai, 1995, s:471). Ayrıca kalkınma sürecinin ilk aşamalarında eşitsizliğin artması, fakirliği ve yoksulluğu düşürene kadar katlanılması beklenen bir maliyet olarak düşünülmektedir.

2.4.11. Yakınsama Hipotezi

İktisadi büyüme literatürünün en önemli konularında biri Solow modelinin temel varsayımı olan yakınsama hipotezidir. Bu hipoteze göre, kapalı ekonomi koşulları altında sermayenin azalan getirisi nedeniyle, ülkeler arası kişi başı reel gelir farklılıkları, zaman içersinde azalma eğiliminde olacaktır (Ceylan, 2010, s:47).

Yakınsama hipotezi makro iktisat literatürünün son dönemlerde en çok ilgi gören konulardan birisi olmuştur. Büyüme teorisi alanında meydana gelen gelişmelerin, yakınsama hipotezine ilgiyi artırdığı söylenebilir. Neoklasik Büyüme Modeli'nin temel çıkarımı olarak nitelendirilebilen Yakınsama hipotezi, sermayenin azalan getirisi varsayımları ve kapalı ekonomi koşulları altında sermaye fakiri olan ülkelerin diğer ülkelere göre daha fazla büyüme potansiyeli gösterebileceğini, böylece kişi başına düşen gelirin daha hızlı yükseleceğini ileri sürmektedir. Bu sonucu oluşturan temel neden, sermaye fakiri ülkelerde, sermayenin azalan getirisinin diğer ülkelere göre daha yavaş azalma eğiliminde olmasıdır (Ceylan, 2010, s:106).

Tam yakınsama hipotezine göre, sermayenin işgücünden daha hızlı arttığı bir ekonomide, teknoloji dışsal ve sabitken, kişi başına geliri düşük olan ülke yada bölgeler, kişi başına geliri yüksek olan ülke yada bölgelerden daha hızlı büyüyüp onları sonunda yakalayacaktır. Eş- Oranlı yatırım, başlangıçta faktör donanımlarının farklı olması nedeniyle, yoksul ülke gelir düzeyini, zengin ülkedekinden daha hızlı artıracaktır. Sonuçta, kişi başına geliri düşük olan ülkeler, kişi başına geliri yüksek olan ülkeleri yakalayacaktır. Tam yakınsama hipotezinde, fakir ülke yada bölgelerin gelir düzeyine ulaşacağı kabul edilirken bu ülkelerin karakteristik özellikleri dikkate alınmamaktadır (Berber, 2006, s:171) .

Yakınsama teorisi, uzun dönemde ülkelerin kişi başına düşen milli gelir düzeylerinin birbirine yaklaşacağı ve ülkeler arasında mevcut refah seviyesi farklarının kendiliğinden ortadan kalkacağı önermesine sahiptir. Bu anlamda yakınsama hipotezi, ülkeleri kişi başına gelir düzeyleri bakımından yakınsama sürecine doğru sürükleyen otomatik bazı mekanizmaların olup olmadığı sorusuna da cevap aramaktadır.

2.4.12. Amartya Kumar Sen'in Yaklaşımı

Amartya Kumar Sen, neoklasik iktisada getirdiği eleştiriler, yöntem ve kavramlarına farklı seçenek olarak geliştirdiği terimlerle bulunduğu dönemin en önemli iktisatçılarından. Refah iktisadı ve kalkınma literatürüne yaptığı teorik katkıların yanında yoksulluk sorununa ilişkin yaptığı deneysel çalışmalarla da önemli katkılarda bulunmuştur. Yoksulluğu yiyecek yetersizliğinin bir sonucu olarak değil de bölüşüm sorunu olarak nitelendirmesi Sen'i neoklasik iktisatçılardan ayıran en önemli özelliklerinden birisidir (Devereux, 2001 s:258).

Piyasa ve neoklasik iktisat karşıtı olarak nitelendirilebilen Sen'in yaklaşımı, rekabetçi piyasa sistemi ile refah arasında Pareto optimumu terimi üzerinden kurulan doğrudan bağlantıya en güçlü eleştirilerden birisidir. Sen Paretoyu refah iktisadının problemlerini ortaya koymanın yanında refah terimine yaklaşımın tamamen değişmesi gerektiğine vurgu yapmış, seçenek olarak ise eylem kapasitesi ve yapabilirlik kavramlarını sunmuştur. Bu kavramlar aracılığıyla Sen ne toplumun ne de bireyin refahının ekonomik alanla sınırlı kalamayacağını göstermiştir. Sen, genel olarak neoklasik ve klasik iktisatta bireyin kavramlaştırmasına, refahın malların varlığıyla veya yokluğuyla tanımlanmasına eleştiriler getirmiştir (Albayrak, 2003, s:70-71).

Amartaya Sen'e göre bireysel fayda, sosyal refah düzeylerinin bir fonksiyonudur. Sosyal refah yargılarında yalnızca kişisel fayda işlevlerinin sıralı özellikleri kullanılmalıdır. Bu yaklaşımlar ise;

1. Kıyaslanamaz faydalar: Sosyal refah sıralaması, farklı bireylerin faydalarının kıyaslamasından ilintili olmamalıdır.
2. Pareto seçim kuralı: Herkes k'da en az z'deki kadar faydaya sahipse ve bazıları k'da z'den daha çok faydaya sahipse k, z'den sosyal olarak daha fazla iyidir (Albayrak, 2003, s:72-73).

Amartya Sen, kişiler arası kıyaslamalar yapmaksızın farklı kişilerin sosyal durumlara ilişkin yapılan sıralamalar üzerine durmaktadır (Sen, 2004, s:107-109).

2.4.13. Hümanist Yaklaşımlar

İnsancıl düşünce (hümanizm), dil, din, ırk, sosyal statü gibi konulara bakılmaksızın sadece insan olduğu için insanın eşit haklara sahip olması gerektiği savunan bir felsefedir.

İnsancıl düşüncelerin gelişmesi ile birlikte refah toplumlarının oluşumundaki en önemli etken, ilk yıllarda sanayileşmenin meydana çıkardığı aşırı güçlüklere karşı kamu veya entelektüel tepkiler halinde çıkan ahlaki nedenlerdir. Yardımsever ve insancıl duygu, zamanla yönetici sınıf, düşünürler ve halk arasında büyüyerek, refah devleti olarak meydana gelmiş ve bu kavramın gelişmesine neden olmuştur (Pierson, 1998, s:14).

Marx tarafından bu alanın temelleri atılmıştır. Marxizm için, kapitalist mülkiyete işçi sınıfı iktidarı ile son verilip, ortak mülkiyete geçilebilmesi, bu sayede üretilen malların, emekide kalması ve bu sayede de egemenliğin ve özgürlüğün elde edilmesi sağlanmış olur. Buna göre gerçek özgürlük, ancak sosyalizm ve komünizm ile gerçekleştirilebilir (Bulut, 2003, s:1-15).

İnsancıl düşünce ile birlikte, insan fiziksel bir meta gibi değerlendirmelerden çıkmış, yeni bir statü kazanmış ve refah toplumuna farklı bir bakış açısı sağlanmışır.

2.4.14. Sosyal Adalet Yaklaşımı

Sosyal adalet öz itibariyle toplumdaki bütün bireylerin optimal bir yaşam seviyesine sahip olmasına imkan oluşturan bir devlet yönetim biçimi olarak açıklanabilir. Her kişiye optimal bir hayat seviyesi ise, servet ve gelir dağılımında ki adalet ile mümkündür. Bütün bireylere, öncelikle de hayatı sadece emeğine bağlı olanlara ulusal gelirden yeteri kadar pay vermek gereklidir (Sözer,1998, s:5).

Bu açıklamalarla ilişkili olarak, sosyal adaletin üretime katkıda bulunalar için milli gelirden hak ettikleri payları almaları gerektiğini savunan bir görüş karşımıza çıkmaktadır. Refah toplumuna giden yolda sosyal adalet devletin ana amaçlarından birisidir.

Sosyal adalet, 21. yüzyıla girerken tekrar politik tartışmaların gündemi olmuştur. Bu durumun farklı nedenleri vardır. İlk neden, son yıllarda yoksul ve zengin arasındaki gelir eşitsizliğinin, refah düzeyi yüksek olan gelişmiş devletlerde dahi geniş alanda olmasıdır. İkinci neden ise, globalleşme, kişiselleşme ve nüfus

yapısındaki değişimler gibi bir takım etkenlerle açıklanmaktadır. Avrupa'daki refah ülkelerinin, ciddi oranda yeniden yapılanma baskılarıyla karşı karşıya kalması sonucu günümüzde sosyal adalet kavramı tartışılmaktadır (Merkel, 2003, s:2).

Sosyal adaletin sağlanması ile sosyal refahın sağlanacağı ve eşit vatandaşlık için bu kavramların önemli olduğu anlaşılmıştır. Refah toplumlarında asıl konu eşit vatandaşlık ve haklardan eşit yararlanmaktır.

Adalet tarih boyunca tartışılan bir kavram olmasına rağmen temel anlamda hak ve eşitlik anlayışı, üzerine kuruludur. Refah toplumlarının temel ilkesi olan eşitlik adaletle sağlanabilir. Bunun ön koşulu ise iyi yönetilen bir hukuk devletinin varlığıdır.

Haksız ile haklının ayırt edilmesi adaletle sağlanır. Adalet kavramı temelde hukuk kurallarına uygunluğu kapsamına alır. İnsanların toplum içindeki davranışlarıyla ilgili olduğundan din ve ahlak kuralları ile de yakından ilişkilidir.

Sosyal refah toplumlarında asıl amaç insan onuru korumaktır. Bu sosyal adalet gereği sosyal güvenlik mekanizması üzerinden yapılır. Sosyal devlet için gerekli olan ise, dağılımda adaletin sağlanabilmesi, büyük toplulukların hayat seviyesinin artırılması ve bu sayede insan onurunun muhafaza edilmesidir. Sosyal adalet prensibi ihmal edilirse, bütünlük kaybolur ve insanlık onuru zarar görebilir. Yalnızca bazı hakları devlet garantisine almak, insan yaraşır seviyeyi korumak ve gözetmek konusunda yeteri düzeyde olamayabilir. Ayrıca toplumdaki muhtaç ve yoksul bireylere devlet tarafından yardım elinin uzatılması, toplumdaki bireylere insanca bir hayat standardının temin edilmesi, sosyal devlet prensibinin önemli farklılıklarıdır.

Toplumsal yapının temelini oluşturan adalet, toplumsal ilişkilerin sürekliliğini ve güvenilirliğini de etkilemektedir. Bu yönüyle refah toplumunun da ana bileşenidir.

Dünyanın yaşadığı tecrübelerle bakıldığında barışın kurulabilmesi, ancak sosyal adalet temeli üzerinden olanaklıdır. Yalnız barış sağlandıktan sonra, refah toplumlarının ilerleyebildikleri görülmüştür. Bu zamana kadar geçen süre içerisinde, insanlık sefalet, iki dünya savaşı, yoksulluk ve acı çekmek durumunda kalmıştır (Taylor, 2003, s:3).

3. REFAH TOPLUMUNUN GÖSTERGELERİ

Toplumların şimdiye kadar ulaşabilmiş olduğu en modern devlet şekli olan refah devletinin, üstlenmiş olduğu sosyal ve ekonomik içerikli görevlerin ve uygulamaların artırılması konusu önemini korumaktadır.

Refah devletlerinin bugüne kadar gelen uygulamalarına bakıldığında, özellikle sosyal güvenlik sistemi ile işçi sınıfına refah devleti üzerinden yapılan yardımlar öne çıkmaktadır. Bu süreç, bir çok işsizden yeniden istihdama dahil edilmesine yardımcı olmuştur. Yardım yapılan kişiler ve aileler, yoksulluk tehlikesinden uzaklaşmıştır. Sağlık ve eğitim hizmetleri ise herkesin yararlanabileceği bir aşamaya evrilmiştir. Kamu hizmetleri, nakit transferleri ve vergiler kanalıyla gelir dağılımı dengesizlikleri ile mücadeleler sürdürülmüştür (Lazar ve Stoyko, 1998, s:51).

Refah devletlerinin bu kapsamdaki uygulamaları hem refah toplumu göstergelerinin belirlenmesi hemde refah toplumlarının geçirdiği aşamaların analizinin yapılmasını sağlamaktadır. Bu göstergeler yönünden ülkelerin sahip oldukları konum birbirinden farklı olup, refah toplumu derecesi yönünden ayrıntılı sonuçlara ulaşılmasına yardımcı olmaktadır.

Refah toplumlarında devlet uygulamaları, ekonomik ve sosyal hayata müdahale etme yöntemi ile vatandaşın refahını artırmayı hedeflemektedir. Bu çerçevede devletin genellikle eğitim, sağlık, geliri yeniden dağıtma, kişi başına gelir, yoksulluk, vergi, ar-ge, elektrik tüketimi, transfer harcamaları, demokrasi düzeyi, bilgi ve iletişim, sivil toplum kurumları, sosyal güvenlik, işsizlik, istihdam ve konut yardımı gibi konularla ilgilenip toplumsal refahı artırıcı uygulamalara yönelmesi refah devletinden beklentileri oluşturmaktadır.

3.1. Sosyal Güvenlik

Sosyal güvenlik, refah devletinin hayat bulmasındaki temel nedenlerden birisi olarak uygulamaların ana çerçevesini oluşturmaktadır. Kavramın odak noktası ise gelecekte emin olma arzusudur. Buna ek olarak sosyal güvenlik, sosyal rizikoların kişiler üzerindeki negatif tesirlerini giderme çabasıdır. Öz olarak sosyal güvenlik, kişileri, gelecekte karşı karşıya kalma olasılığı olan rizikolardan emin kılan, güven

telkin eden bir hayat için sosyal koruma arz eden temel sosyal politikalar vasıtasıdır (Ekin ve diğerleri, 1999, s:18).

Kişiler gelecek dönemlerde farklı risk, rol ve tehditlerle karşılaşabilir, ILO olası durumları sakatlık, analık, hastalık, ölüm, iş kazası, yaşlılık, meslek hastalığı, işsizlik ve aile yardımı olarak sıralamıştır. Türkiye 1971 tarihinde sosyal güvenlik sözleşmesini imzalamıştır. Türkiye'nin imzaladığı bu sözleşme işsizliği ve aile yardımlarını sözleşme kapsamı dışında bırakmıştır. Ancak 1999 yılında TBMM tarafından kabul edilen bir yasa tarafından işsizlik sözleşme kapsamına alınmıştır (DPT, 2000). Bu sözleşme ile birlikte bireylerin gelecekleri kısmen de olsa garanti altına alınmış oldu.

Sosyal sigortalar mevzuatının gelişimi 20. Yüzyılın başlarına denk gelmektedir. Bu dönemde Avrupa'da iş kazası sigorta programları ortaya çıkmaya başlamıştır. Bazı devletlerde bu yıllarda sınırlı hastalık sigortaları ve yaşlılık sigortası da hayat bulmuştur. Sosyal sigortalar sistemi, hem nüfus kapsamı, hem de yeni işsizlik açısından genişletilmiştir. Öz itibarıyla, 1950 yılına kadar kadar birçok devletin geniş detaylı sosyal yenilikler yaptığı, bu durumun neticesinde, Batı Avrupa'nın tüm devletlerinde iş kazalarını, hastalığı, yaşlılık ve işsizliği kapsayan bir sosyal sigorta sistemi yerleşmiştir (DPT, 2001).

Günümüz refah toplumlarında sosyal güvenlik, devleti oluşturan tüm bireyleri doğumdan ölüme kadar güvence altına almış durumdadır. Kişilere, insanca yaşam sağlayacak bir hayat standardı temin ettiğinden, kişileri kimseye bağımlı yapmamakta ve kişisel özgürlüklerin garantisi olmaktadır (DPT, 2001).

Sosyal güvenlik uygulamalarının başlıcaları; sosyal sigorta, sosyal yardım, sosyal hizmet, sosyal tazmin ve sosyal teşviktir.

3.1.1. Sosyal Sigorta

Devletçe organize edilmiş olan sosyal sigorta kamu hukukunu esas alan, temel olarak zorunluluk kavramından güç alan, çalışan demografik yapının çoğunluğunu gelir elde etme yetisinin kaybı, işsizlik ve ölüm durumlarına karşı kollayan, özgün bir sigortadır. Ayrı olarak ise sosyal sigorta, ekonomik ve fizyolojik olan sosyal riskleri karşılamak için tavsiye edilen sistemdir. Sosyal sigortanın temel

misyonu milli gelirin belli bir kısmının yeniden dağılımını sağlamaktır (Aktan, 1993, s:25).

Sosyal sigortalar sisteminin finans kaynakları ise işverenden ve işçiden belli bir oranda alınan primler ile, genel bütçeden devletin yaptığı yardımlardan oluşmaktadır. Bu fonlar sayesinde çalışanların karşılaştıkları sosyal riskler ve mesleki riskleri karşılayacak kadar milli gelirden pay almamış olanlar, yine milli gelirden sağlanan bu fonlar sayesinde beslenen ödeneklerle gelirin kesildiği yıllarda kendi kaderlerine terk edilmezler (Talas, 1991, s: 403).

Refah devletleri, sosyal güvenlik sigortaları dışında olan bireylere sosyal güvenlik harcamaları yoluyla gelir transferi yaparak, kamu yardımında bulunmaktadır. Bu yapılanların temel hedefi, sosyal sigortaların içine alamadığı toplulukların sosyal güvenlik ihtiyaçlarını gidermek ve sosyal sigortaların kapsadığı alan içine giremeyen diğer rizikolara karşı bireyleri korumaktır (Yazgan, 1992, s:175).

Çalışma hayatında insanların, her zaman karşılaşılabileceği, iş kazası, sakatlık, genel hastalık, analık, işsizlik ve ihtiyarlık benzeri rizikoları garanti altına almak için, sigorta sistemleri refah toplumlarının yapı taşı olarak oluşturmaktadır.

3.1. 2. Sosyal Yardım

Sosyal yardım, sosyal güvenlik sisteminin açıklarını kapatıcı bir önlemdir. Sosyal yardım, bireylerin kendi ellerinde olmayan nedenlerle yoksul ve fakir dolayısıyla yardıma muhtaç halde olan kişilere, insanca bir yaşam sürdürmesi amacıyla, çoğu kez hükümet bütçesinden tek taraflı yapılan karşılıksız veya karşılıklı finansal desteklerdir. Öz itibarıyla, yararlanıcıların finansal bir artışı olmaksızın, sadece hükümet tarafından tek taraflı yapılan sosyal yardımları gerçekleştirir. Bunun sonucu olarak sosyal yardımlar harçlardan ve vergilerden ödenmektedir (Yazgan, 1992, s:178).

Sosyal yardımlar sürekli veya bir defaya mahsus olabilir. Kanunların veya resmi kuruluşların yetkisine dayanarak gönüllü kurumlarca gerçekleştirilebilir ve kişilerin minimum sürede gelir seviyesini yükseltmek amacıyla yapılır (DPT, 2001).

Sosyal yardımların niteliklerinden birisi muhtaçlık esasına göre işler halinde olmasıdır. Muhtaçlık kavramı ise bireyin kendisini, eşini ve reşit olmayan

çocuklarını, dünyaya geldiği bölgenin hayat şartlarına göre optimal seviyede hayat sürdürmeye yetecek gelire veya kazanca sahip olmaması durumudur. Sosyal yardımlar aynı, nakdi veya şartlı, şartsız olarak yapılabilir (Taşçı, 2007 s:56-61).

Birçok ülkede sosyal yardımlardan yaşlıların en fazla yararlanan gruplar olduğu bilinmektedir. Yaşlılar için yaşlılık maaşı veya yaşlılık sigortası ödenekleri bu insanlar için gelir güvencesi oluşturmıştır. Refah toplumlarında, yaşlılara dönük olarak sosyal yardımlar geniş uygulama alanı bulmuştur ve çeşitlenmiştir. Neredeyse bu uygulamalar yaşlılar için emeklilik maaşı seviyesine yaklaşmıştır (Güloğlu, 1998, s:52).

Türkiye’de ise sosyal yardımlar sadece devlet tarafından yapılırken sosyal hizmetler devletin yanında özel kurumlar tarafında da finanse edilebilir.

3.1.3. Sosyal Hizmetler

Sosyal hizmetler, sosyal sigortalar ve sosyal yardımlar kapsamından faydalanamayan toplumdaki bireylerin geriye kalan bölümünü de sosyal hukukun içine alır.

Sosyal refah devletinin araçlarından bir tanesi de sosyal hizmetlerdir. Sosyal yardıma benzeyen, prim ödeme zorunluluğu olmayan bir refah devleti fonksiyonudur (Dilik, 1980, s:73-84). Sosyal hizmetler, bireylerin kendi elinde olmayan sebepler sonucunda muhtaç ve yoksul duruma gelen ya da zihnen veya bedenen bir eksiklik yaşayan kişilerin, devletin genel durumu çerçevesinde, insan onuruna yaraşır bir yaşam sürmesi için sosyal ve ekonomik taleplerinin karşılanması için özel kuruluşlar ve devlet eliyle temin edilen hizmetlere denilmektedir (Tuncay, 1992, s:58).

Sosyal hizmetler sosyal yardımlarda olduğu gibi, fakir ve yoksul bireylere dönüktür. Vakıflar Genel Müdürlüğü, Sosyal Hizmetler, Çocuk Esirgeme Kurumu bu hedefle kurulmuş kurumlardır. Sosyal yardım ile sosyal hizmet arasındaki temel fark, birisi hizmet ağırlıklı iken, diğerrinin nakdi ağırlıklı olmasıdır (Sözer,1998, s:31).

Sosyal hizmetlerin hedef kitlesi oldukça geniş bir alana sahiptir. Yaşlılar, özürlüler, yoksullar, aileler, çocuklar, gençler, evsizler, sığınmacı ve göçmenler, güç koşullardaki kadınlar gibi geniş bir saha sosyal hizmetin dahil olduğu çerçeve içinde yer almaktadır (Dilik, 1980, s:74-75).

Sosyal hizmetler, sosyal kalkınmada önemli roller üstlenmiştir. Refah toplumlarının sadece ekonomik anlamda ilerlemeleri o toplumun tüm sorunlarını çözücü nitelikte değildir. Bununla birlikte refah toplumlarında yoksullara ve muhtaç kişilere destek olunması yanında, yaşam kalitesini artıran, insan kaynaklarını geliştiren, eşitsizliklerin giderilmesini ve sosyal yapının gelişmesini sağlayan sosyal hizmetlere de yeterli önemin verilmesi gereklidir (DPT, 2000).

Türkiye’de ekonomik gelişme ve kentleşme aile yapılarının da değişmesine neden olmuştur. Ortalama yaşam süresinin uzamasına bağlı olarak 60 yaş üstü nüfusun artması, huzurevi ve yaşlı danışma merkezi gibi kurumlara olan talebi de artırmaktadır. Çocukları ve gençleri zararlı maddelerden uzaklaştıracak ve engelleyecek programların ve uygulamaların yaygınlaştırılması da sosyal hizmetler talebini artırmaktadır. Ayrıca son dönemlerde Türkiye’de yaşayan Suriyeli göçmenlerin de sosyal hizmetler talebi öne çıkmaktadır.

3.1.4. Sosyal Tazmin ve Sosyal Teşvik

Sosyal tazmin, tazminat özelliği olan sosyal güvence sistemidir. Hükümetin görevleri arasında olan etkinlik ve işlemlerden kaynakların zararları ödemeye yönelik bir durumdur. Belli risk ve durumlar için daha önceden yasa tarafından belirtilen faydalar, bireyin uğradığı zararın karşılığıdır. Bu sebeple bireylere belirli bir hayat standardının oluşturulması yerine ekonomik iyileştirme yapılması amaçlanmaktadır (Akı ve Sözer, 1999 s:28).

Sosyal güvenliğin geldiği son noktayı ise sosyal teşvik ifade eder. Sosyal teşvik, bireylere optimal bir yaşam standardı sağlamadan öte klasik rizikoların dışında kalan ihtiyaçlara cevap vermektedir. Örneğin, eğitim, kira, çocuk, meslek edindirme yardımı gibi devlet imkanları bunların başında gelmektedir. Bunları yerine getirmedeki amaç, bireye belirli bir hayat düzeyi sağlamaktan çok, bireyin yaşam düzeyini bulunduğu konumdan daha üstlere taşımaktır (Seyyar, 2002, s:553)

Refah toplumları için sadece devletin sosyal güvenlik alanına müdahale etmesi yeterli değildir. Devlet olarak bu etkinliklerin düzenleyicisi ve üreticisidir. Sosyal sigorta, sosyal hizmet, sosyal yardım, sosyal tazmin ve teşvik uygulamalarının tümü refah devletinin kapsamını ve faaliyetlerini genişleten uygulamalardır. İlave olarak refah toplumunda sıkça kullanılan eşitlik, adil gelir dağılımı, sosyal denge, sosyal refah, sosyal adalet, fırsat eşitliği, sosyal güvenlik,

insanca yaşama, sosyal barış, yoksulluk, istihdam, işsizlik, eğitim, konut,sağlık gibi kavramlar içeriği ve etkileri bakımından güncelliğini koruyan tartışma alanlarıdır.

3.2. İnsani Gelişim Endeksi

1990 yılında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından yayımlanan İnsani Gelişim Raporu, ülkelerarası sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeylerinin ölçüldüğü bir göstergedir. Gelişmeyi insani, kültürel, sosyal, mekânsal ve çevresel kapsamlarıyla da tanımlama gayesi taşıyan bu ölçüm, ekonomik büyümenin yanında, işsizlik, yoksulluk, gelir dağılımı ve bölgesel dengesizliklerin de gelişme tanımları içinde değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır.

İnsani Gelişim Endeksi, insani gelişmenin üç temel boyutundaki uzun vadeli ilerlemeyi değerlendirmek için kullanılan özet bir ölçüm yöntemidir. Bu üç temel boyut; uzun ve sağlıklı bir yaşam, bilgiye erişim ve eğitim ile yaşam standardı olarak sıralanmaktadır.

1) Uzun ve sağlıklı bir yaşam boyutu, ortalama yaşam beklentisiyle ölçülür.

2) Bilgiye erişim noktasında, 25 yaş ve üstündeki bireylerin ömürleri boyunca eğitim alabildikleri süresiyle ve okula başlama yaşındaki çocuklar için beklenen okula devam süresiyle değerlendirilir.

3) Yaşam standardı ise, satın alma gücü paritesi kullanılarak kişi başına gelirin uluslararası dolar cinsinden ifade edilmesiyle ölçülür (UNDP Türkiye, 2014).

3.3. Eğitim ve Refah Toplumu

Bilginin gücün temel kaynağı olduğu, eğitimlilerin, insani sermaye olarak kabul gördüğü bugünün ekonomik algısında, devletler toplumsal ve ekonomik gelişmeyi, sosyal adaleti yerine getirmede eğitime ciddi manada önem vermektedir. Fırsat eşitliği ve sosyal adaleti sağlamak üzere, eğitim hizmetlerini karşılıksız olarak arz ederek herkesin faydalanmasına imkan sağlamaktadır. Bu sayede, bilgi ve eğitim seviyesi yüksek, nitelikli insan gücü kaynağının oluşumuna aracılık emektedir (Serter, 1994, s:40,41).

Refah toplumu yolundaki devletin en asli misyonlarından birisi olan eğitim hizmeti, yüksek vasıflı, ekonomik ve toplumsal yönden faydalı insan kaynağı sağlayarak ekonomik büyümeyi artırmaktadır. Eğitim, ayrıca gelirin daha adil ve etkin bir biçimde dağılmasına aracılık yapmaktadır (Carnoy, 1992, s:352). Bu yönleri

ile eğitim, beşeri sermaye donanımı artırıcı verimliliği ve büyümeyi teşvik edici, gelir dağılımı adaletsizliklerini azaltıcı roller üstlenmektedir.

Eğitim refah toplumlarının ilk öne çıkan göstergelerinden birisidir. Bu çerçevede eğitim harcamalarının GSYİH içindeki payı, eğitim kademeleri itibarıyla okullaşma oranları, okur-yazar oranı, eğitim kademelerine göre öğrenci-derslik ve öğrenci-öğretmen sayıları, eğitim öğretim döneminde yükseköğretimde öğretim elemanı ve öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı gibi ölçütler önemli bir yol göstericidir. Ayrıca devlet bütçesinden eğitime ayrılan pay toplam yatırımlar içinde eğitim yatırımlarının payı, aile bütçesi içinde eğitim harcamalarının payı gibi diğer göstergelerde refah toplumu analizinde kullanılabilir.

Refah toplumu eğitim fırsatlarından eşit yararlanabilen bir toplumdur. Sosyal devlet, eğitim hizmeti sunma konusunda ciddi sorumluluklar yüklenmiştir. Eğitim olanaklarının tabana yayılması, eğitime bütçe harcamalarından ayrılan kaynakların artırılması, eğitim yatırımlarının artırılması ve eğitimin finansmanı bu sorumluluklardan bazılarıdır.

3.4. Sağlık Hizmetleri ve Refah İlişkisi

Refah toplumlarında sağlık bireylerin özlük haklarından sayılmaktadır. Sağlık hizmeti de herkesin ihtiyaç duyabileceği, gerekli olduğunda kullanabileceği temel hizmetlerden birisi olarak kabul edilir. Sağlık hizmetleri ya ulusal sağlık hizmetleri kapsamında ya da sigorta kapsamında sunulur. Birinci durumda, sağlık hizmetlerinden karşılıksız olarak yararlanma söz konusudur. İkinci durumda ise, sigortalı olmak ve belli koşulların sağlanması aranmaktadır (Güzel ve Okur, 1990, s:505).

Sağlık hizmeti içerisinde barındırdığı temel nitelikler itibarıyla kamu iktisadının denetim ve üretim sahasına dahil edilmiştir. Sağlık hizmetinin kamu iktisadı sahası içinde devlet eliyle sunulması, koruyucu hekimlik ve tedavi hizmeti verilmesi ile olanaklı olmaktadır. Bunun yanında, sağlık hizmetleri kişinin çalışma gücünü yükselttiğinden, üretim miktarını artıran bir yatırım özelliğine sahiptir (Ener ve Demircan, 2008 s:65). Bu kapsamda sağlık hizmetlerinin eğitim hizmetlerinde olduğu gibi tüm topluma yayılan pozitif dışsallıkları yanında beşeri sermaye gücünü belirleme özelliği de bulunmaktadır.

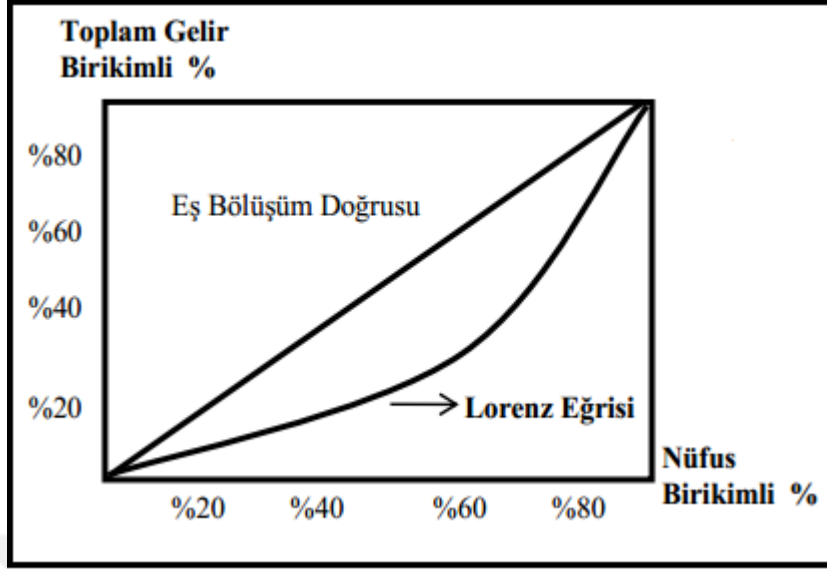
Sağlık hizmetlerinin refah toplumlarındaki göstergeleri, genellikle sağlık harcamalarının GSYİH'daki yeri, hayat beklentisi, kişi başına düşen doktor sayısı, kişi başına düşen yatak sayısı, anne ölüm oranı, bebek ölüm oranı gibi verilerle analiz edilmektedir. Bu göstergelerin olumlu olabilmesi için gerekli mekanizmaların işletilmesi refah devletinden beklenen bir durumdur. Bu çerçevede kamu bütçesinden sağlık hizmetlerine ayrılan kaynaklar yanında sağlık hizmetlerinin finansmanı da önemli analiz seçenekleridir. Bunlara devletin sağlık alanındaki yatırımları eklenebilir.

3.5. Gelir Dağılımı ve Refah

Gelir dağılımı, bir ülkede yaşayan bireyler tarafından üretilen mal ve hizmetlerden elde edilen toplam gelirin, yine o ülkedeki bireylere çeşitli dağılım araçları ile paylaştırılmasını veya bölüşümünü ifade eder (Işığışık, 1998, s:1). Bu bölüşümün nasıl olduğu, bir ülkenin refah seviyesinin önemli bir göstergesidir. Gelir eşitsizliği veya gelir dağılımındaki adaletsizlikler toplumda bazı grubun sahip olduğu gelirin oldukça yüksek, bazı grupların ise milli gelirden çok düşük pay aldıklarını göstermektedir. Bu olgu kaynak dağılımında etkinliği bozmaktadır. Ayrıca düşük gelir düzeyine sahip olanlar, en temel zorunlu ihtiyaçlarını karşılamada zorluklar yaşması yanında, eğitim ve sağlık gibi refah alanları da yeterli kaynak ayıramamakta, sürekli bir yoksulluk sarmalı ile karşılaşmaktadır.

Gelir dağılımının ölçülmesinde ve belirlenmesinde genellikle Gini katsayısı kullanılmaktadır. Gini katsayısı, Corrado Gini isimli istatistikçi tarafından 20. Yy. başlarında geliştirilmiştir. 0 ve 1 arasında değişen bu katsayıya göre toplumdaki en zengin ve en fakir arasındaki fark ortaya koyulabilir. Katsayı sıfıra yaklaştıkça gelir dağılımı düzelmekte, bire yaklaştıkça ise gelir dağılımı adaletsizleşmektedir. Gini katsayısı hesaplamasında Lorenz Eğrisi kullanılır. Lorenz eğrisini oluşturmak için nüfus belirli yüzdelik dilimlere ayrılmaktadır ve bu yüzdelik dilimlerin milli gelirden ne kadar pay aldıkları tespit edilmektedir. Yatay ekseninde nüfus %20'lik 5 adet dilim halinde gösterilirken, dikey ekseninde ise ulusal gelirin yüzdelik dilimleri yer almaktadır. Grafikte tam eşitlik durumunu gösteren, yani gelirin tamamen eşit dağıldığını gösteren 45 derecelik bir doğru çizilirken, gelir dağılımında ne kadar fark ve adaletsizlik varsa Lorenz eğrisi bu eşitlik çizgisinden o kadar uzaklaşır (Dinler,2011).

Çizim 1: Lorenz Eğrisi

Kaynak: Dinler, 2011

Theil endeksi, toplam eşitsizliği gruplar arası ve grup içi eşitsizlik olarak ayırtmaya olanak tanıdığı için yaygın olarak kullanılan diğer bir yöntemdir.

Theil endeksi temel eşitsizlik ölçüm kriterlerini sağlar. Ölçekten bağımsızdır, simetriktir ve transfer prensibi geçerlidir. Ancak, bu endeksin iki temel dezavantajı vardır. İlki, endeksin değeri bireylerin veya hanehalklarının sayısına bağlı olduğu için her zaman ülkeler arasında bir karşılaştırma yapmaya olanak tanımaz. Yani, aynı yıl için iki ülkeye ait Theil değerlerine bakılarak birinin diğerine göre daha adil bir dağılıma sahip olduğunu söylemek mümkün değildir. Ancak, endeks bir ülkede zaman içinde eşitsizliğin nasıl değiştiğini gösterdiği için ülkeler arasında belli bir dönem için karşılaştırma yapmak mümkündür. Endeksin ikinci zayıf yanı ise gelir düzeyleri ne olursa olsun gelir oranları aynı olan kişiler arasındaki transfer endeks değerinde aynı miktarda bir küçülmeye yol açar. Örneğin, geliri 5 bin TL olan birinden 3 bin TL olan birine yapılan bir transfer ile geliri 500TL olan birinden 300TL olan birine yapılan transfer aynı etkiyi yaratır (Gürsel ve diğerleri, 2000, s:37-38). Refah toplumlarında, eşitsizliği ve yoksulluğu azaltmak üzere gelirin yeniden dağılımı öncelikli konular arasındadır.

Sosyal devletten beklenen, kamu gelirlerini ve kamu harcamalarını kullanarak toplumu oluşturan bireyler arasında zenginden fakire doğru geliri yeniden dağıtması, gelirler ve servet arasındaki dengesizlikleri azaltmaya çalışması, ulusal gelirin

adaletsiz dağılımı neticesinde yoksul düşen kişileri, güçsüzleri, düşkünleri ve bakıma muhtaç bireyleri koruma altına almasıdır. Bu süreçte temel prensip, onların toplum içindeki saygınlığının zarar görmesine yönelik yardımda bulunmak, çalışabilecek durumda olanlara iş fırsatı sağlamak, bu kişileri topluma yararlı ve üretken duruma getirmek olmalı ancak sağlanan yardımlar çalışma arzusunu kırmamalıdır (Aktan ve Kıvrak, 2009).

Gelir dağılımı konusunda asıl problem, gelirin kesin manada eşit miktarda dağılımı değil, refahın ise maksimum seviyeye çıkarılamamasıdır. Bu durum ise refah toplumu veya sosyal devlet anlayışının neticesidir (Devrim, 1999, s:89).

Refah toplumlarında gelir dağılımını analiz edebilmek adına gelir kümelerinin toplam milli gelirden aldığı paylar, Gini katsayısı, kişi başına düşen gelir değerleri gibi ölçütler yol göstericidir. Bir ülkede gelirin adaletli bir şekilde dağıtılıp dağıtılmadığı bu verilere bağlı olarak açıklanabilir ve ülkenin refah toplumu olup olmadığı konusunda görüşler ortaya koyulabilir.

Gelir dağılımının niteliği konusunda, fonksiyonel, sektörel, bölgesel, birincil ve ikincil gelir dağılımı türleri de analizlere dahil edilebilir ve geniş kapsamlı sonuçlara ulaşılabilir. Örneğin bölgesel gelir dağılımının adaletsiz olması durumunda iktisat politikalarının bölgesel boyutları önem kazanmaktadır. Ayrıca piyasanın ortaya çıkardığı gelir dağılımı ile devletin müdahalesi sonucunda oluşan gelirin yeniden dağılımı uygulamaları refah toplumu yönünden farklı sonuçlar içerebilir.

Gelir dağılımı refah ilişkilerinin çok boyutlu olması, yoksulluk, maddi yoksunluk ve hanehalkı tüketim harcamaları bileşenleri gibi unsurların da birlikte değerlendirmesini gerektirir.

3.6. İstihdam ve İşsizlik

Günümüzde ülkeler devamlı büyüyen işgücüne, yeni istihdam sahaları oluşturma çabasındadırlar. Bu bağlamda işsizliği azaltılması, istihdam edilenlerinin hak ve çıkarlarının korunması yönünde refah toplumu devletinin sorumlulukları artmıştır. Devletler düzenleyici ve denetleyici rolleri ile bu süreçte aktif rol almaktadır.

İşsiz, çalışma istek ve yeteneğinde olup da, günün geçerli ücret ve çalışma koşullarına göre emeğini sunmasına karşın, sosyo ekonomik sebeplerle isteği dışında

çalışma olanağı bulamayan bireydir (Andaç, 1991 s:16). Bu çerçevede işsizlik, çalışma istek ve yeteneğine sahip, mevcut çalışma ve ücret şartlarına göre emeğini arz ettiği halde, uygun bir iş bulamayan kişilerin durumunu ifade eder (Şakar, 1992 s:194). İşgücü içerisinde çalışmayanların oranını gösteren işsizlik oranı toplam işsiz sayının toplam iş gücüne bölünmesi ile bulunur. Kurumsal olmayan sivil nüfus içinde çalışanların yani iş bulabilenlerin oranı ise istihdam oranını gösterir ve toplam çalışanların kurumsal olmayan sivil nüfusa bölünmesi ile bulunur.

Kişilerin işsiz kalması gelir ve kazanç kaybına, ihtiyaç duydukları mal ve hizmetleri satın alamamasına, eğitim ve sağlık hizmetlerinden yeterli düzeyde yararlanamamasına neden olmaktadır. Ayrıca işsizlik sadece ekonomik sonuçlar değil, toplumda suça eğilimin artması, kişilerin kendine güveninin azalması, itibar ve rol kaybı gibi sosyal yönden olumsuzluklar da ortaya çıkarmaktadır.

Refah toplumu analizlerinde işsizlik ve istihdam oranı yanında işgücüne katılım oranı da kullanılan kriterlerden birisidir.

İşgücüne katılım oranı, kurumsal olmayan sivil nüfus içinde çalışmak isteyenleri ifade eder. İşgücü arzının kurumsal olmayan sivil nüfusa bölünmesi ile bulunan bir orandır. İşgücüne katılım oranı, ekonominin durgunluk dönemlerinde azalış gösterirken, genişleme dönemlerinde artar (Berber ve Bocutoğlu, 2010, s:240).

İstihdama dahil olamayanların iş aramaktan vazgeçmeleri veya aktif olarak iş aramaya yeni başlayanlar hem işsizlik oranını hem de işgücüne katılım oranını etkilemektedir. İş aramayı bırakmakla neticelenen iş bulma cesaretinin ve umudunun yitirilmesi kişinin işgücü sınıfından çıkmasıyla neticelenir. Ekonominin resesyon dönemlerinde, her iki değişkeni düşürücü yönde etki etmesi beklenen bu davranış umudu kırılmış işsizler etkisi ile olmaktadır.

Refah toplumlarında, klasik felsefenin teorileri tercih edilmeyip, Keynesyen düşüncenin kabul edilmesi ile işsizlik ve istihdama dönük politikalar çok daha önemli görülmüştür. Tam istihdam politikaları ve refah toplumu aynı düşünce kökenindedirler, 1930'lar ve 1940'larda, Beveridge'in küresel refah toplumu felsefesi ile Keynesyen tam istihdam politikası aynı düşünce etrafında gelişmişlerdir. Bu fikirler, bireylerin refahı adına devletin üzerine düşen görevleri açıklamaktadır. (Lindbeck, 1996, s:1). Refah devletlerinin oluşması ve gelişmesi Beveridge ve Keynes'in fikirlerinin önemini daha da artırmıştır.

Refah toplumlarının gelişmesi ile beraber devlet, kişilere çalışma olanakları ve fırsatları oluşturmak, çalışma koşullarına destek vermek, çalışma için elverişli koşulları sağlamak ve bunların devamında işsizliği azaltmak sorumluluğunu almıştır. Temel anlamda sosyal refah devleti, kişilere iş imkanı oluşturmaın ötesindeki amaçları da bünyesinde saklamaktadır. Bunlar kişilere işyerlerinin çalışma ve sağlık koşullarına uyumlu olmasını talep etme hakkı, iş güvenliği hakkı, çalışma sürelerinin kabul edilebilir düzeyde olması, iş güvencesi hakkı, ücretli tatil, sosyal güvenlik, eşit işe eşit ücret ve adil ücret haklarını yerine getirmeyi içermektedir (Gümüş, 2010, s:340).

Refah toplumlarında sektörel değişimin gerçekleşmesi üzerine ağırlıklı sektörler, tarımdan sanayiye ve sanayiden hizmetlere belirgin bir şekilde dönüşmektedir. Bu durum ülke ekonomisinin gelişmişlik düzeyi yükseldikçe hizmetler sektörünün nispi payının artması, buna karşılık tarımın payının düşmesi ile açıklanmaktadır. Sanayi sektörü ise belirli bir gelişmeden sonra durağan nitelikte bulunmaktadır. Bunun sonucu olarak refah devletlerinde istihdam genel itibariyle hizmetler sektörüne kaymıştır.

Refah toplumunda istihdam görünümü ölçmek için temel istihdam ve işgücü göstergeleri, istihdamın sektörel dağılımı, istihdamda mevsimsel etkiler, işsizlik oranı, işgücüne katılım oranı, işgücünün eğitim düzeyi, genç işsizliği gibi kriterlerle analiz yapılabilir. Bu göstergeler ile ülkelerin istihdam ve işsizlik alanında refah toplumu ile uyum süreci değerlendirilebilir. Ayrıca işçilerin çalışma koşulları, çalışma süreleri, ücret düzeyi, sendikal faaliyetleri ile ekonomik ve sosyal diğer hak ve çıkarları üzerinde de refah devleti kapsamı genişletilebilir.

Bu değişkenlerle refah toplumu analiz edildiğinde genellikle işsizlik oranının düşük, işgücüne katılım oranının yüksek, tarımsal istihdam oranının düşük, kadınların işgücüne katılım oranının yüksek olduğu ekonomiler refah yönünden ön sıralarda bulunmaktadır. Bunlara ilave olarak refah toplumlarında işgücünün beşeri sermaye nitelikleri (eğitim ve sağlık yönünden) ve donanımları oldukça yüksektir.

İşgücü katılım oranının düşük olması, ülkelerin potansiyel emek gücünden yararlanamaması olarak değerlendirilebilir. Gelişmekte olan ülkelere genellikle kadınların işgücüne katılım oranı gelişmiş ülkelere göre daha düşüktür. Bunun nedenleri arasında kadınların eğitim- öğretim düzeyindeki düşüklük, kadının

toplumsal statüsü, gelenek ve görenekler, kadına iş piyasasında yüklenen görevlerin kısıtlılığı gibi çok sayıda faktör gösterilebilir. Ayrıca kadınların aile içindeki rolleri de (çocuk ve ev işleri gibi) bu süreçte önemli bir belirleyicidir.

3.7. Konut Sahipliği

Konut, insanların en temel ihtiyaçlarından birisi olan barınma ihtiyacını karşılamaktadır. Bu yönüyle zorunlu mallar grubu içerisinde değerlendirilebilir. Bunun yanında insanlar, sosyal bir varlık olması nedeniyle yaşamlarını sürdürebilmek için toplu yaşamaya ihtiyaçları vardır.

Konut en yaygın bina tipi olarak farklı kültürlerde ve toplumlarda farklı özelliklerde inşa edilmiştir. Sanayileşme ve kentleşme ise konut kavramına yeni boyutlar kazandırmıştır. Çevre insan ilişkilerinin uzun süreli ve yoğun olarak bir konutun içinde yaşanması, değişen yaşam şekillerini ve kümülatif üretimin gerekliliği olarak konut tipolojisinin değişik bir önemle değerlendirilmesini gerektirmektedir.

Birçok ülkede yoksul ve ihtiyaç sahibi vatandaşların barınma ihtiyacı refah devletinin bir uygulaması olan sosyal konut çerçevesinde karşılanır. II. Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkileri insanların evsiz kalması ve yoksullaşmasında önemli bir yer tutmuştur. Bu dönemde refah devleti uygulamalarının gelişmesi, sosyal konut uygulamaların ön plana çıkmasına neden olmuştur (Aile Ve Sosyal Politikalar, 2013).

Sosyal konut politikaları ihtiyaç sahibi insanların daha uygun şartlarda barınma gereksinimlerini, kendi gelirlerine uygun bir şekilde sağlayabilmeleri adına yapılan politikaların tamamıdır. Sosyal konutun amacı, toplumdaki her ailenin ekonomik gücüne göre karşılayabileceği miktarda, güvenli, huzurlu ve sağlıklı meskenleri sağlamaktır (Seyyar, 2004, s:105).

Refah toplumlarında konut sahipliği önemli bir parametredir. Diğer önemli değişkenler ise hanehalkı tüketim harcaması içinde konut harcaması, kullanım izinlerine göre konut üretimi ve konut nitelikleridir. Bu göstergeler ülkelerin konut alanında ulaştığı refah seviyesini açıklamaktadır.

3.8. Kişi Başına Gelir

Kişi başına düşen gelir, bir ülkede yaşayan insanların ortalama refah seviyesini ifade eden bir kavramdır. Kişi başına düşen milli gelir, sadece bir ortalamanın göstergesidir. Bu gelir, bir ülkede yaşayan bireylerin ulusal gelirden aldıkları gerçek geliri göstermez. Kişi başına düşen milli gelir, bir ülkenin mevcut milli gelir değerinin o ülkenin nüfusuna bölünmesi ile hesaplanır. Kişi başına milli gelir, yalnızca bir ortalama gösterge olduğundan ve bireylerin gerçek gelirini göstermediğinden dolayı bir potansiyelin ifadesi olarak ele alınmalıdır. Bununla birlikte ülkelerin gelişmişlik düzeylerini ortaya koymak için kullanılabilir. Örneğin, dünya ortalaması düzeyinin altında kişi başına milli gelire sahip olan ülkeler az gelişmiş ülke kabul edilirken, ortalama üstündekiler ise gelişmiş ülkeler olarak değerlendirilir (Aktan ve Vural, 2005 s:1-2). Ülkeler arası karşılaştırmalarda kişi başına düşen milli gelir, daha gerçekçi sonuçlar yönünden satın alma gücü paritesine göre ifade edilir.

Satınalma gücü paritesinde, ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin tespit edilmesinde o ülkelerin ulusal para birimine göre sabit fiyatlarla hesaplanan reel kişi başına GSYİH rakamları kullanılır. Uluslararası gelişmişlik seviyesi kıyaslamalarında ortak bir döviz kuru kabul edilerek elde edilen kişi başına reel GSYİH rakamları gösterilir. Öte yandan özel ve resmi döviz kurları arasındaki farklılıklar ve her ülkedeki fiyat seviyelerinin farklı olması ülkeler arası karşılaştırmalarda döviz kurunun yeterli gelemeyeceği düşüncesine yol açmıştır. Anlatılan bu sakıncaların düzeltilebilmesi için satın alma gücü paritesi yöntemi tercih edilmektedir (Kaynak, 2005, s: 40-41).

Reel satınalma gücünü gösteren satın alma gücü paritesi, belli bir hizmet ve mal sepetinin çeşitli ülkelerde satın alınabilmesi için gereken ulusal para ölçülerinin birbirlerine oranıdır. Devletlerarasında fiyat farklılaşmalarını ortadan kaldıran satın alma gücü paritesi döviz kurundan tamamen farklı bir terimdir. Satın alma gücü paritesi belirlenirken reel satınalma gücünün yanında uygulanan siyasi, ekonomik ve idari kararlar da etkili olmaktadır. Satın alma gücü paritesi hesaplanırken faiz ve sermaye hareketleri pek dikkate alınmadığından döviz kuru olarak değerlendirilmemektedir. Ülkelere ilişkin ulusal para birimi cinsinden GSYİH'nın

yine ülkelerin SGP rakamına bölünmesiyle oluşan değer reel GSYİH rakamlarını ortaya koymaktadır (Kaynak, 2005, s:51).

SGP'nin temel hedefi, GSYİH ve bileşenlerinin uluslararası reel kıyaslamalarına yönelik göstergelerin oluşturulmasıdır. GSYH bir ülkenin ekonomik gelişmişliğini, kişi başına GSYH ise o ülkede yaşayanların refah seviyesini gösteren en önemli göstergedir. Satın alma gücü paritesi devletlerarasındaki fiyat seviyesi farklılıklarını gidererek GSYH ve bileşenlerinin bu tür uluslararası karşılaştırmalarına olanak veren ortak bir değişim oranıdır (TÜİK, 2016).

3.9. Yoksulluk ve Refah

Yoksulluk, kendine özgü bir yaşam biçimi olarak görülmekte ve varyetizlik, sefillik, yetersizlik anlamına gelmektedir. Yoksul bireylerin genelde, olumsuz koşullar içeren yerlerde ikamet ettikleri, sağlıksız beslendikleri ve toplum tarafından dışlandıkları gözlemlenmektedir (TDK, 2016). En genel açıklamasıyla yoksulluk; gelir eksikliğine bağlı olarak, minimum hayat düzeyini sürdürebilmek için gerekli hizmetlerden ve mallardan yararlanamama hali ve bu durumun getirdiği sosyal mahrumiyet duygusudur. Yoksulluk, toplam kazançların biyolojik varlığın devamı için gerekli olan yiyecek, giyim gibi asgari düzeydeki fiziki ihtiyaçları karşılamaya yetmemesi olarak da tanımlanmaktadır (Topgül, 2013, s:297).

Yoksulluğu sadece kavram olarak açıklamak yeterli değildir. Yoksulluğun çeşitli türleri mevcuttur. Bular, mutlak yoksulluk, göreceli yoksulluk, objektif yoksulluk, sübjektif yoksulluk, insani yoksulluk, gelir yoksulluğu, kapasite yoksunluğu gibi türlerdir.

Mutlak yoksulluk, yoksulluk tanımları içindeki en geleneksel yoksulluk tanımıdır. İlk anlamı itibariyle kişilerin hayatlarını devam ettirebilmeleri için en az gıda sınırı olan açlık sınırını ifade etmektedir. Başka bir anlamı da gıda düzeyinin ötesinde eğitim, barınma, giyim, sağlık gibi temel ihtiyaçların da karşılanmasıdır (Erdugan, 2010, s:9).

Göreceli yoksulluk kavramı ise, yoksul hane halkı veya kişi ile o toplumda hayat süren ve mevcut koşullara göre ortalama bir gelire sahip olan hane halkı veya kişi arasındaki gelir kaynaklarına sahip olma kabiliyeti arasındaki farkı ifade etmektedir (Dumanlı, 1996, s:213).

Objektif yoksulluk, mutlak veya görel olarak belli standartlardan geri kalma durumudur. Sübjektif yoksulluk ise, hanehalkının veya bireyin yoksul olduğunu düşünmesi durumudur. Yoksulluğun tanımlanmasında objektif yaklaşım, yoksulluğu neyin meydana getirdiği ve bireyleri yoksulluktan korumak ve çıkarmak için nelerin gerekli olduğu konusunda önceden belirlenen değerlendirmeleri içermektedir. Sübjektif bakış açısı ise, yoksulluğun tanımlanmasında bireylerin tercihlerine önem vermektedir (Özsoy, 2004, s: 105).

Gelir yoksulluğu, hayatını devam ettirebilmek ya da asgari yaşam düzeyini yakalamak için hane halkı veya kişinin ihtiyaç duyduğu temel ihtiyaçların karşılanabilmesi açısından gerekli gelir seviyesinin elde edilememesi durumudur. Bu yoksulluğun belirlenmesinde genel olarak asgari bir yaşam düzeyini temin edebilmek için gerekli gelir, yoksulluk sınırı olarak ifade edilmektedir (Özsoy, 2004, s:106). İnsani yoksulluk kavramı ise insanın mal-hizmet ve altyapıya ulaşımını engelleyen ya da daraltan yoksulluğun insani boyutu olarak nitelendirilmektedir.

Kapasite yoksunluğu ise belirli bir yoksulluk ölçütü olan gelir düzeyi yerine kabul görebilir bir hayat standardını yakalamak için gerekli olan temel gereksinimlerden yoksun olma hali diye tanımlamaktadır. Tanımın diğerlerinden değişik olması fayda veya gelir yerine kişi özgürlüğünü vurgulamakta olmasından kaynaklanır. Yoksulluğu algılamak için insanların ne yapıp yapamadıkları ve ne olup olmadıklarına odaklanılması gereği üzerinde durulmaktadır. Bu düşünce gelirin kendi içinde bir amaç olamayacağını, kişinin refahı için ancak bir araç olabileceğini ileri sürmektedir (Sen, 2004).

Yoksulluk farklı parametrelerle açıklanabilmektedir. Hane halkı büyüklüğü, eğitim durumu, fertlerin çalışma durumu, gıda maddelerine ulaşım gibi parametreler yoksulluk ölçümünde kullanılmaktadır (TÜİK, 2016).

Refah toplumlarında yoksulluğu önlemek için devlet aktif rol almaktadır. Refah devletleri esas itibarıyla bireylere daha iyi ve yüksek standartlı hayat sunmayı amaç edinmiştir. Devlet, insanların seçim şanslarını artırmada, fırsat ve olanaklara erişimde uygulayacağı refah politikaları ile yön vermektedir. Refah göstergesi olarak yoksulluk oranları ve yoksulluk türleri önemli araçlardır.

3.10. Vergi Yapısı ve Refah

Vergi kavram olarak, devlet veya devredilmiş vergilendirme yetkisine sahip kamu kurumlarının kamu giderlerini finanse etmek veya sosyo ekonomik amaçlara ulaşmak için bireylerden, egemenlik hakkına dayanarak çıkardığı yasalara göre karşılıksız olarak aldığı parasal miktarlardır (Erdem ve diğerleri, 2003, s.82).

Vergileme ilkeleri Anayasada vergi hukuku bakımından aşağıdaki şekildeki gibi belirlenmiştir.

- Verginin mali güce göre alınması ilkesi,
- Verginin kamu giderlerini karşılamak için alınması ilkesi,
- Verginin genellik ve eşitliğe uygun olarak alınması ilkesi,
- Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı ilkesi, □
- Verginin yasallığı ilkesi (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982).

Bu ilkeler refah toplumlarının vergi yönünden ana niteliğini oluşturmaktadır. yapı taşıdır. Özellikle eşitlik ve adalet ilkeleri vergilemede en çok tartışılan konular arasındadır.

Vergilendirmede esas itibarıyla iki ana yöntem vardır. Bunlar;

- Gelirin elde edilmesi sırasında vergilendirme,
- Gelirin harcanması sırasında vergilendirme, yöntemidir.

Bu yöntemlerden birincisine bağlı olarak gelir vergileri adı altında dolaysız vergiler grubu, ikincisine bağlı olarak da muamele vergileri adı altında dolaylı vergiler grubu oluşmuştur. Gelir üzerinden alınan vergilere dolaysız vergi adı verilmesinin nedeni, bu verginin doğrudan kişilerin belli bir dönemde elde ettiği gelir üzerinden alınmasıdır. Muamele vergilerinin özelliği ise verginin hizmet ve mal fiyatlarına eklenerek alınması bundan ötürüde tüketicilere yansıtılmasıdır.

Dolaylı vergiler, vergi yükümlüsünün şahsi durumlarını dikkate almaksızın üretim, tüketim, değişim gibi olaylara dayanırlar. Gelir ve serveti elde edildikleri zaman değil, harcadıkları zaman mal ve hizmetlerin fiyatları içine gizlenmiş olarak vergilendirirler. Bu nedenle vergilendirilmiş malları daha çok kullananlar diğerlerine göre daha fazla vergi öderler (Erginay, 1976, s.121). Refah toplumu yönünden gelişmiş ülkelerde toplam vergi gelirleri içinde dolaysız vergilerin payı dolaylı

vergilere göre daha yüksektir. Bu durum gelişmiş ülkelerin geliri, kar ve kazançları vergilendirdiğini göstermektedir. Gelişmekte olan ülkelerde ise dolaylı vergilerin toplam vergi gelirleri içerisinde payının yüksekliği, gelir yerine harcamaların vergilendirilmesi anlamına gelmektedir. Vergi adaleti bakımından dolaysız vergiler, kişilerin gelirini ve ödeme gücünü dikkate aldıkları için dolaylı vergilere göre daha adaletlidir.

Vergi yükü ise bir ülkenin refah seviyesinin değerlendirilmesinde göz önünde tutulan önemli göstergelerden biridir. Bu gösterge ile bir ülke ekonomisinde kaynakların ne kadarlık kısmının, devlet tarafından vergi veya diğer isimler altında alındığı ifade edilir (DPT, 2007). Vergi yükü, bir toplumun belirli bir dönemde vergi ödeme kapasitesini gösterdiği için refah toplumları için önemli bir göstergedir.

Vergi yükü, ödenmesi mecburi bir yük olarak görüldüğü için refahı etkileyen önemli bir etkidir. Genel itibariyle, yükümlülerin vergi ödemeleri neticesinde gelirlerinde oluşan net azalma, ödenen vergi ile gelir arasındaki oransal bağı açıklamaktadır. Dolayısıyla vergi yükü ödenen vergi ile doğru orantılı, ödeme gücü ile ters orantılıdır. Bu da vergi miktarı arttıkça vergi yükünün de arttığı ve kişilerin refahının da azaldığı anlamına gelmektedir (Aksoy, 1998, s:270).

Toplumlar tarafından ödenen bu vergilerin temel kıstası adalet ve eşitlik olmalıdır. Refah toplumları vergi ahlakı, vergi adaleti ile vergi kültürünü oluşturmuş toplumlardır. Bu nedenle vergi kaçırma ve kayıt dışı ekonominin büyüklüğü refah ülkelerinde nispeten daha azdır.

Vergilendirmenin temel olarak ahlaki ve siyasi bir sorun olduğu görülür. Çünkü kimin, ne kadar ve nasıl vergi vereceği konusundaki bütün düzenlemeler bir iktidar ve mali politika tercihiyle işaret eder. Bu tercihlerin bütünü, vergi politikasıdır ve bu politika hukuk yoluyla meşruluk ve işlerlik kazanır. Ayrıca haksız ya da haksız olduğu düşünülen vergilere karşı çıkma da siyasi bir muhalefet biçimi olarak görülmektedir (Özcan, 2008 s.62).

Dolayısıyla vergiye ilişkin olarak sürdürülen adalet tartışmaları, modern toplumda siyasi, sosyal ve sınıfsal çekişmenin bir ürünüdür. Bu bakımdan vergi adaleti meselesi, soyut ve karmaşık bir felsefi problem değil, siyasi ve sosyal çekişme alanıdır (Özcan, 2008 s.433).

Refah toplumunun önemli bir göstergesi olan vergi ekonomik büyüme, kişi başına gelir, istihdam ve gelir dağılımı gibi önemli refah göstergelerini etkilemektedir. Bu durumda devletlerin vergi üzerinden yaptığı politika değişiklikleri doğrudan refah toplumu ile ilişkilidir.

Vergi gelirlerinin yükselmesine sebep olan faktörler her ülke farklılık gösterse de, her ülkede vergilerin en önemli fonksiyonu kamu gelirlerini yükseltmesidir. Vergilendirilebilir yeni kaynakların oluşmasında, kişi başına gelir artışı, adil gelir dağılımı, ekonomik büyüme, istihdam artışı gibi faktörler etkili olmaktadır (Korkmaz, 1982, s:14) Vergiler bir ekonomide üretilen mal ve hizmetlerin düzeyini ve üretim faktörlerinin değerini etkileyebilmektedir. Dolayısıyla refah düzeyi ile vergileme arasında doğru orantılı bir ilişki söz konusudur.

3.11. Enflasyon ve Refah İlişkisi

Enflasyon sadece seçili bir malın veya hizmetin fiyatının tek başına yükselmesi değil, fiyatlar genel seviyesinin sürekli bir düzeyde yükseliş göstermesidir (TÜİK, 2015).

Sürekli enflasyon; büyüme hızının azalması, gelir dağılımının bozulması, yatırımların gerilemesi istikrarsızlığa sebep olurken refah seviyesinin düşmesine de neden olur. Bu nedendir ki refah toplumları için enflasyon bir tehdit oluşturmaktadır.

Enflasyon sosyal, siyasal, ekonomik problemlere sebebiyet veren ve birçok boyutu olan sorun olarak algılanmaktadır. Ekonomik yapı enflasyon sürecine girdiğinde, ekonomide kaynaklar, ödemeler dengesi ve rekabet ortamı açısından sorunlar oluşturmaktadır ve ciddi dengesizliklere sebebiyet vermektedir (Akdiş, 2006 s:330).

Enflasyonun oluşturduğu sosyal etkilerin en önemlisi sosyal barışı tahrip etmesidir. Yüksek enflasyon nedeniyle, ekonomik gruplar içerisinde gelir paylaşımı mücadelesi başlamakta ve düşük gelirli ailelerin ilişkileri gerginleşmektedir ve aile içi yardımlaşma azalmaktadır (Meral, 2005 s:314). Bunun sonucu olarak, enflasyonun ekonomik etkilerini haricinde sosyal etkileri de refah açısından önemlidir.

Enflasyon süreçlerinde, karaborsa, spekülatif ve haksız kazançlar ve lüks harcamaları artmaktadır. Bu durum, toplumun manevi ve ahlaki değerlerini tahrip edici etki oluşturmaktadır (Akdiş, 2006: 337). Ayrıca enflasyon, düşük ve orta gelire sahip ailelerin eskiye oranla daha az mal ve hizmet satın almasına neden olmakta ve gelir dağılımını bozmaktadır (Ulusoy, 2006, s:190). Bu durumda dolaylı olarak refaha etki etmektedir.

Pozitif enflasyon büyüme ilişkisinin temeli, enflasyon yükselişinin yatırım portföyünün finansal sektörden reel sektöre kaymasına neden olması, kişilerin reel tasarruf seviyelerini koruyabilmek için çok daha fazla para tutmalarını sağlaması, senyora geliri ya da enflasyon vergisinin artmasına neden olması gibi sebeplerle enflasyonun zorunlu tasarrufları yükselttiği yönündeki düşüncelere dayanmaktadır (Bruno ve Easterly, 1995, s:9).

Negatif enflasyon büyüme ilişkisinin temel noktası; enflasyonun ekonomik belirsizliğe neden olması, milli paranın değer kazanmasına sebep olması, etkin kaynak dağılımını negatif yönde etkilemesi gibi nedenlerle yatırımları azalttığı şeklindeki düşüncelere dayanmaktadır (Pyndick ve Solimano, 1993, s:261)

Enflasyon kişilerin refahı etkilemekte, iktisadi beklentilerde belirsizliği yükselterek kişilerin sağlıklı üretim ve yatırım kararları alabilmelerini engellemektedir. Ayrıca uzun vadeli plan yapmaktan uzaklaşmalarına neden olmaktadır.

3.12. Ar-Ge Yatırımları ve Refah

Ar-Ge çalışmaları, bilgi birikiminin yükselmesine yönelik yapılan yatırımların yeni teknolojilere veya mevcut beşeri ve fiziksel kaynakların daha işlevsel kullanımına dönüşmesi diye açıklanabilir. Ar-Ge, sistematik bir temele dayalı olarak beşeri, toplumsal ve kültürel bilgi birikimini artıran yaratıcı faaliyetlerin yürütülmesi ve bu bilgi birikiminin yeni uygulamalarda kullanımı olarak tanımlanmaktadır (OECD, 2002).

Bu bağlamda Ar-Ge aşağıdaki üç ana faaliyeti kapsamaktadır:

1-Temel araştırma: Belirli bir uygulama veya kullanım gözetilmeyerek kuramsal veya deneysel çalışmalarla olguların ve gözlemlenebilir durumların altında, yatan etkenlere ilişkin yeni bilgi edinilmesine yönelik çalışmalardır.

2-Uygulamalı araştırma: Belirli bir amaca yönelik olarak yeni bilgi elde edilmesi için yürütülen faaliyetlerdir.

3-Deneysel geliştirme: Araştırmadan veya pratik deneyimden edinilmiş olan bilgilerin kullanılarak yeni süreçlerin, sistemlerin ve hizmetlerin oluşturulması veya halen üretilmiş veya oluşturulmuş olanların iyileştirmesi amacıyla yeni materyaller, ürünler, araçlar üretilmesine yönelik sistemli çalışmalardır (Erkiletlioğlu, 2013, s: 2).

Ar-Ge, toplumların refah yönünden ilerlemesinin bir göstergesidir. Beşeri, ekonomik ve toplumsal bilgi birikimini geliştiren Ar-Ge yatırımları, refah toplumlarının verimlilik düzeyini artırmaktadır. Ar-Ge harcamalarının GSYİH'daki payı ülkenin önemli bir refah göstergesidir. Bu payın yüksekliği teknoloji ve bilgi üretiminde avantajlı konumu ifade eder. Sermaye birikimi ve ekonomik büyümenin önemli kaynağı olarak gösterilen ar-ge faaliyetleri sonucunda, yeni iş kolları ve alanlarının oluşması, verimlilik artışı ve istihdam artışı dolayısıyla refah artışı beklenir.

3.13. Elektrik Tüketimi ve Refah İlişkisi

Enerji ekonomik gelişmenin ve üretimin en temel belirleyicilerinden birisidir. Elektrik enerjisi ise, enerji kalemleri arasında en esnek yapıda olanıdır. Bu nedenle hayatın her alanında geniş kullanım alanlarına sahiptir.

Elektrik enerjisi, insan hayatında önemli derecede önceliğe sahip olup, günlük hayatın birçok yerinde vazgeçilmezdir. Sanayi kolları ile konutlarda farklı amaçlarla kullanılırken ikame edilemezlik özelliğine sahiptir. Gelişen teknoloji ve artan enerji açığı bütün devletlerde olduğu gibi ülkemizde de yeni enerji kaynakları üzerinde daha fazla çalışmalar ve araştırmalar yapılması alternatiflerin üretilmesini gerekli kılmaktadır.

Elektriğin tüketim kolaylığı ve her alanda yaygınlığının artması ile birlikte, toplum refahının da yükseleceği beklenebilir. Gündelik hayatı daha rahat ve kolay hale getiren birçok araç ve gerecin kullanımı elektriğe bağlıdır. Ayrıca kişi başına milli gelir artışı ile kişi başına elektrik tüketimi arasında paralel bir ilişki mevcuttur (Nişancı, 2005, s:107).

Enerji, hem talebi hem de arzı bakımından ekonomi üzerinde belirleyici bir yere sahiptir. Bu özellik, ekonominin diğer sektörleriyle enerji sektörünün yapısal

bağılılığından kaynaklanmaktadır. Enerji, üretimde kullanılması zorunlu bir girdidir. Bu yönüyle üretim maliyetini ve karlılığını etkilemektedir. Enerji fiyatlarının yükselmesi maliyet artışı, karlılık, yatırım ve üretim azalışı sonuçlarını ortaya çıkarır. Fiyatlar genel düzeyinin artması ve istihdamın azalması ile tamamlanan süreç, refah eksilmelerine neden olmaktadır.

Ekonomik ilerlemenin yapı taşlarından biri olan enerji, devletlerin gelişmişlik düzeylerine ve ülkelerin uluslararası politikalarının yapılandırılmasına etki etmektedir. Bu nedenle enerji tüketimi ve özellikle de elektrik tüketimi ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki, ekonomistler arasında yıllardan beri tartışılan bir konu olmuştur. Elektrik enerjisi sosyal ve ekonomik hayatın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Temiz bir enerji kaynağı olması, kullanımının kolaylığı istenildiği zaman diğer enerji türlerine dönüştürülebilmesi, yaygınlaşabilmesi ve teknolojik ilerlemeye paralel olarak vazgeçilmez bir kaynak olması, elektrik tüketiminin devletlerin gelişmişlik seviyesinin en belirgin göstergelerinden biri olarak nitelendirilmesine yol açmaktadır. Başka bir ifade ile, elektrik kullanımının her alanda yaygınlığı ve tüketimindeki artışlar, toplumun refah artışının bir göstergesidir (İsmiç, 2015, s:260).

3.14. Transfer Harcamaları

Transfer harcamaları üretim işlevlerine katılma karşılığı olmaksızın, bazı birey ve kesimlere devletin yaptığı nakit transferleri ifade eder. Transfer kalemleri, yalnızca satın alma gücünün el değiştirmesine olanak tanıyan harcamalardır (Nadaroğlu, 2000, s:2).

Kamu harcamalarının bir bölümü olan transfer harcamaları, mal ve hizmet gibi bir üretim faktörü elde edilmeyen bunun yerine ekonomik, mali ve sosyal nedenlere bağlı olarak bazı kişiler veya sosyal gruplara karşılıksız olarak verilen yardımlar olarak nitelendirilebilir (Öner, 1987, s.34). Bu yönüyle transfer harcamaları kaynak ve gelir dağılımı yeniden yapılandırmaktadır. Transfer harcamalarının üç grupta ekonomik etkileri ortaya koyulabilir.

1- Dolaysız-Dolaylı Transfer Harcamaları: Dolaysız transfer harcamaları, kişilerin gelirlerini direkt yükselten kamu harcamalarıdır. Devlet borçlarının faizleri, malullere ve gazilere devlet tarafından ödenen sosyal yardımlar, maaşlar, sosyal sigorta yardımları bu tip harcamalar içinde yer alır. Dolaylı transfer harcamaları ise, ekonomik amaçlı sübvansiyonlar ve mali yardımlardır (Türk, 1996, s.52).

2- Gelir-Sermaye Transferi Harcamaları: Dolaysız ya da dolaylı olsun gelir aktarması biçiminde gerçekleşen transfer harcamaları gelir transfer harcamaları olarak nitelendirilmektedir. Yalnız transfer harcamaları genel itibariyle gelir aktarması biçiminde ortaya çıkmamakta, bazen de sermaye aktarımı değeri kazanabilmektedir. Savaştan mağlup çıkan ülkelerin galip ülkelere ödediği savaş tazminatı örnek gösterilebilir (Özen, 2003, s:34).

3- Verimsiz-Verimli Transfer Harcamaları: Hangi harcamaların verimsiz, hangi harcamaların ise verimli transfer harcamaları olduğu konusunda ciddi tartışmalar olmakla beraber, bu ayrım için ekonomik amaçlı transferler verimli, sosyal amaçlı transferler ise verimsiz olarak tanımlanmaktadır (Öner, 1987, s.34).

Transfer harcamaları ulusal gelir üzerinde direkt bir etki oluşturmamaktadır. Bu tip harcamalar kamu sektöründen başka sektörler satın alma gücünün aktarılması olarak açıklanır. Bu durum refah toplumları için büyük önem taşımaktadır. Refah toplumlarında ulusal gelirin adil bir şekilde dağıtılması için transfer harcamaları bir köprü niteliğindedir. Transfer harcamaları düşük gelirli ve yoksul kesimleri destekleyici özellikleri ile ülke gelirini geniş bir tabana yaymaktadır. Bu süreçte refah toplumuna ulaşabilmek için transfer harcamaları üzerinden devletin destekleyici ve düzenleyici faaliyetleri yer almaktadır.

3.15. Mutluluk Endeksi

Küreselleşmeyle değişmeye başlayan yaşam koşulları, refahın ölçülmesinde tercih edilen gelir yöntemini yetersiz hale getirmiştir. Bununla beraber, refahı ölçülmede ve tanımlamada farklı yaklaşımlara olan ihtiyaç baş göstermiştir. Küreselleşmeyle beraber bireyin ve toplumun refahını ölçerken mutluluk endeksi bu yaklaşımlardan bir tanesi olmuştur.

Mutluluk Endeksi, Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu tarafından oluşturulan ve Richard Layard, John F. Helliwell ve Jeffrey Sachs gibi kişilerce düzenlenen bir endekstir. İlk kez 1 Nisan 2012’de Birleşmiş Milletlerin Kalkınma Komisyonu tarafından yayınlanan rapor, devletlerin gelişmişliği ve halkların memnuniyetini yalnızca gayrisafi milli hasıla ya da İnsani Gelişmişlik Endeksi ile ölçen piyasacı yaklaşıma seçenek olarak ortaya çıkmış ve psikolojik unsurları da devreye sokan alternatif bir yaklaşım gündeme getirmiştir. Bu yaklaşımda; Gallup World Poll’un mutluluk ölçümü dataları, ülkelerdeki zihinsel ve

ruhsal rahatsızlıkların oranı, yolsuzluk algısı, farklı yaşam tercihlerine duyulan saygı ve bireysel özgürlükler ve değer yargıları ve etik değerler değerlendirmeye alınmaktadır (World Happiness Report, https://en.wikipedia.org/-wiki/orld_Happiness_Report erişim tarihi:24.03.2016).

3.16. Demokrasi Endeksi

The Economist dergisinin yaptığı demokrasi endeksi çalışması, 167 ülkede demokrasinin durumunu analiz etmektedir. Demokrasi endeksi beş genel kategoriye odaklanıp demokrasiyi bir endeksle ölçmeyi hedefler. Bu kategoriler;

- **Özgür ve Adil Seçim:** Temsili demokraside hayatlarına devam eden bireylerin ikamet ettikleri ülkedeki politik düzenin ve hükümetin yapacağı politikaların şeklini belirleme olanağı olması durumudur.
- **Vatandaş Özgürlükleri:** Bireylerin seçtikleri hayat şekillerini başkasının hayatına müdahale etmeksizin yaşayabilmeleri durumudur.
- **Devlet Fonksiyonları:** Devletin fonksiyonları itibarıyla özgürlüklerin teminatı olması durumudur.
- **Politik Katılım:** Vatandaşların seçimlere olan ilgisini açıklayan bir durumdur.
- **Politik Kültür:** Siyasi seçimlerde oy kullanan kişilerin taraftar mantığıyla değil, siyasi vaatlerin ülkeye ne kadar yararlı olacağı beklentisine göre oy kullanması durumudur. Ayrıca oy kullanan bireyin kullandığı oyun takipçisi olmasıdır (https://tr.wikipedia.org/wiki/Demokrasi_%C4%B0ndeksi erişim tarihi: 24.03.2016).

Bu endeksin sonuçlarına göre, ülkelerin demokrasileri işleyen demokrasi, kusurlu demokrasi, karma rejim ve otoriter rejim olarak dört ayrı gruptan birisi olabilir. Refah toplumuna ulaşmış olan ülkelerde işleyen demokrasi vardır. Refah toplumu yolunda ilerleyen ülkelerde ise kusurlu ve karma rejim mevcuttur. Refah toplumu olmayan ülkeler ise otoriter rejim ile yönetilmektedir.

3.17. Suç ve İnsan Güvenliği

Suç olgusu, hem ortaya çıkış biçimi hem de sonuçları açısından sosyolojik olduğu kadar ekonomik bir çözümlemeyi de gerekli kılmaktadır. Suç ve suçu etkileyen ekonomik ve ekonomik olmayan unsurlar, iktisadın inceleme alanına

girmektedir. Bu nedenle suçun bireylerin refah düzeyi ile ilişkisi olduğu öne sürülebilir.

Suç global düzeyde en zararlı sosyal sorunlardan biridir. Yükselen şiddet ve suç oranlarının ekonomik hayat üzerindeki olumsuz sonuçları yanında, vatandaşların güvenliğini, yaşam kalitesini ve refahını da direkt düşürücü etkileri vardır. Genel olarak suç olgusu, özellikle de şiddet içerikli suçlar, bütün devletlerde önemli bir politika önceliği haline gelmektedir (Güvel, 2004 s:4). Suç, suç türlerine bağlı olarak refah düzeyini farklı derecelerde etkilemektedir.

İnsan güvenliği ise resmi olarak ilk kez Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın 1994 yılında yayınladığı İnsani Kalkınma Raporu'nda kavramsallaştırılmıştır. Söz konusu belgede insan güvenliği, insani kalkınmayı kuşatan sarsıntılardan insanların kurtarılması durumu olarak betimlenmiştir (Tangör, 2012, s:61).

BM İnsani Güvenlik Komisyonu, insani güvenliğin anlamını, yaşamın özü olan temel özgürlüklerin korunması olarak nitelendirmektedir. İnsanları korumanın kapsamı ise şiddet seviyesi yüksek tehlike ve yaygın tehditlerden oluşmaktadır. Güvenlik insanların geçim ve onur gibi hayatsal yapı taşlarını sağlamakla birlikte insanlara en uygun sosyal, ekonomik, çevresel, politik, kültürel ve askeri sistemleri sunmaktadır (Commission on Human Security, 2003 s:4).

İnsani güvenlik anlayışı, devletlerin dışa dönük askeri tehditleri üzerine, herhangi bir başka ülkeden gelen saldırı ya da toprak kazanımı çabasına karşılık verme üzerine kurulu askeri güç odaklı ve savunma güdüsüne dayalı olan klasik güvenlik anlayışını tamamlayan çok boyutlu bir yeni güvenlik yaklaşımıdır. Bu yaklaşım siyasi, ekonomik, çevresel ve toplumsal tehditleri içeren ve çok boyutlu olarak insanın refahını, onurunu ve mutluluğunu sabote eden tehditleri önlemeyi içermektedir (Koçer, 2005, s:289).

Refah devletleri iç güvenlikleri politikalarını oluştururken, bireylerin kendilerini güvende hissetmelerini sağlamayı amaçlar. Bu politikalara ve tedbirlere rağmen terör hareketleri bir tehdit olarak çözülmeyi beklemektedir. Geniş kitleleri etkileyen terör faaliyetleri bireylerin yaşama hakkının, temel hak ve özgürlüklerinin kısıtlanmasına yöneliktir. Terör her türlü şiddet hareketlerini içermekte, ekonomik ve sosyal refah kayıplarına neden olmaktadır.

Suç ve insan güvenliği göstergesi olarak hapisanedeki nüfus, cinayet oranı, kadına karşı şiddet gibi veriler kullanılabilir. Ülkelerde kişilerin ve devletin insan güvenliği ile suç ve suç unsurları analiz edilerek refah toplumların yönünden karşılaştırmalar yapılabilir.

3.18. Bilgi ve İletişim

Bilgi günümüzde toplumların ulaşması kolay fakat elde tutularak korunması zor olan kıymeti olmuştur. Bilgi teknolojisine ve bilgiye sahip olmak ülkeler için ana hedef konumundadır. Bunun nedeni toplumların gelişmişlik seviyeleri ile bilgi teknolojilerini etkili kullanabilmek ve bilgiye sahip olmak arasındaki güçlü ilişkidir. Günümüzün bilişim çağı, gelişmiş toplumlarının da bilgi toplumu olarak değerlendirilmesi, toplumlar arasında bilgi rekabetini birlikte getirmiştir. Bu çerçevede başta gelişmiş olan ülkelerin bilgi teknolojilerine sahip olması ve bu teknolojiyi geliştirme arzuları ön plandadır (Selvi, 2012, s:191).

Geleneksel ağır sanayinin yerini bilgi teknolojisi almaktadır. Bilgi toplumunda en önemli mal ve hizmet bilgidir. Bilginin elde edilmesinin ve değerlendirilmesinin önemli bir örgütsel yetenek olarak kabul edildiği günümüzde bilgi toplumunun organizasyonları, bilgiyi değere çevirmek sureti ile kar elde eden yapılar haline dönüştürmektedir (Göksel ve Baytekin, 2008 s:94).

Refah toplumlarının bilgi dışında diğer bir karakteristiği de iletişim faaliyetleridir. İletişim her ne şekilde gerçekleşirse gerçekleşsin insanoğlu için vazgeçilmez bir olgudur. Toplumsal hayatın her alanında kişilerin, toplumun diğer üyeleriyle ilişkilerini düzenlemede, iş ortamındaki başarısını, sosyal ortamdaki mutsuzluğunu ya da mutluluğunu belirlemede önemli bir güce sahiptir (Küçük, 2012, s:3).

Günümüzde iletişim araçlarının çeşitliliği ve yaygınlığı, bireylerin ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel alanlara erişimini artırmakta ve kolaylaştırmaktadır. Piyasalara ulaşım süresini kısaltan internet ve sosyal medya kullanımı tam bilgiye ulaşılabilmesi konusunda belirleyicidir. Aynı zamanda mal ve hizmetlerin değişimi kolaylaştıran, kalitesi, fiyatı ve özellikleri konusunda bilgi yayılımını artıran bir niteliğe de sahiptir.

Refah toplumlarında ileri teknoloji ile kurulmuş bir iletişim ağı bilginin hızlı ve güvenilir bir şekilde paylaşılmasına olanak sağlamaktadır. Süreci yönlendiren en önemli etken bilgi ve iletişimin artan talebidir. Refah ölçüsü olarak bilgi ve iletişim yatırımları, kullanıcı sayıları, mal ve hizmet değişim tutarları, bilgi ve iletişime dayalı dış ticaret ve istihdam olanakları gibi farklı göstergelerden yararlanabilir. Bu çerçevede bilgi ve iletişim ekonomisine ve sosyal etkilerine dayalı tüm unsurlar refah analizine katılabilir.

3.19. Sivil Toplum Kurumları ve Refah

Sivil toplumu meydana getiren kişilerin, toplumsal, siyasal ve ekonomik amaçlarını hayata geçirmek için birleşmeleri neticesinde kurulan sivil toplum kurumları (STK), hükümetlere ait olmayan bir oluşum olarak tanımlanmaktadır. Sivil toplum sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel bakımdan aynı niteliğe sahip olmayan, bu sebeple karşılıklı ilişki bakımından uyum içerisinde olabileceği gibi zıtlık içinde de olabileceği toplumsal gruplar arasındaki tesir alanı olarak değerlendirilebilir. Devlet eliyle yönetilen yapılar dışında ama devletle olumsuz ya da olumlu ilişkiler içerisinde olan toplumsal faktörlerin oluşturduğu bir alandır (WALD, 2001).

STK'lar refah devletine alternatif olarak değil, refah devletine destek veren ve tamamlayan bir kurum olarak görülmelidir. STK'lar refah devletinde devletin dolduramadığı veya hizmet sağlamada geciktiği sosyal açıkları kapatmada etkin rol oynamaktadır.

STK'ların sorumluluk alması, devletin asla sorumluluğunun düşeceği anlamına taşımamaktadır. Sadece toplumun faydasına olacak biçimde, sosyal refahın uygulama biçiminin farklılık göstermesidir. Aksi takdirde devletin sosyal sorumluluklarından geri çekilmesi diye bir şey planlanmamıştır. Tam tersine refah toplumuna ulaşmaya çalışan devletin mevcut kapasitesinin, bu yolla genişletilmesi hedeflenmiştir (Özdemir, 2007, s:391).

Refah devletlerinde STK'lardan birey ile devlet arasında aracı olması beklenir. Böylelikle STK'lar vatandaşların düşüncelerinin devlete, devletin politikalarının da vatandaşa aktarımını sağlarlar. Ülkelerin refah göstergesi olarak, faaliyet gösteren STK sayısı, nitelikleri ve sivil katılım refah analizinde yol göstericidir.

ÜÇÜNCÜ KESİM

TÜRKİYE'DE TOPLUMSAL REFAH ANALİZİ

4. TÜRKİYE VE REFAH TOPLUMU

Bu bölümde Türkiye'nin refah toplumu yönünden analizi yapılacaktır. Bu kapsamda Türkiye için refah göstergelerinden ve istatistiklerden yararlanılacaktır. Ayrıca, Türkiye ile farklı ülkeler çeşitli yönlerden mukayese edilecektir. Bu bölümün genel amacı Türkiye'nin refah toplumu yönünden konumunu tespit etmektir.

4.1. Türkiye'de Sosyal Güvenlik

Sosyal güvenlik hakkı Türkiye'de anayasal güvence altına alınmıştır. Anayasanın 60. Maddesi'ne göre, Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar. Ayrıca anayasanın 61. Maddesi'ne göre ise devlet, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle, malûl ve gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar. Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır. Yaşlılar, Devletçe korunur. Yaşlılara devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir. Devlet, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır. Bu amaçlarla gerekli teşkilat ve tesisleri kurar veya kurdurur (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982). Türkiye'de anayasal güvence altında olan sosyal güvenlik sistemi temel olarak korunması gereken kesimin yararlarını düzenleyicidir.

4.1.1. Türkiye'de Sosyal Güvenliğin Gelişimi

Türkiye ithal ikamesine dayalı büyüme modelinden 24 Ocak 1980 kararlarından sonra dışa açık, ihracata dayalı ve liberal ekonomi modeline yönelmiştir.

Elde edilen ekonomik ve siyasal istikrara bağlı olarak Türkiye, 1980'li dönemlerde yine göreceli yüksek bir iktisadi ilerleme elde etmiş, tarımsal bir ekonomiden endüstriyel ve rekabetçi bir ekonomiye geçiş sağlamıştır. Sosyal güvenlik bakımından bu yıllara göz atıldığında 1984 yılında tarım sektöründe bağımsız çalışanlar adına emeklilik sigorta programlarının hayata geçirildiği görülmektedir. 1986'ya gelindiğinde hizmet ve sanayi sektörlerinde bağımsız

Çalışanlar için emeklilik sigorta programlarına ek olarak sağlık sigorta programları hayata geçirilmiştir (DPT, 2000, s:32).

Hizmet programları açısından sosyal yardım, 1983 yılında yardıma muhtaç çocukların tek bir el tarafından korunup kollanmasına yönelik, ocuk Esirgeme Kurumu devlet tarafından kurulmuş, 1986'ya gelindiğinde ise Sosyal Yardımlaşmayı ve Dayanışmayı Teşvik Fon ve Vakıfları devlet tarafından kurulmuştur. 1980 ve 1990'lı dönemlerde de körfez savaşı, gümrük birliği, terörle mücadele ve globalleşmenin negatif tesirleri ile bütünleşen ve yeterince aktif alıştırılamayan devletin piyasa sisteminin de faktörüyle, Türkiye 1994'l yıllarda ciddi bir iktisadi buhran ile yüz yüze kalmıştır. Daha sonralara ise bu ekonomik krizi kısmen de olsa telafi etse de, sosyo ekonomik bakımdan beklenen ilerleme bu dönemlerde sağlanamamıştır. Sosyal güvenlikle ilişkili olarak, 1993 yılında yoksulların sağlık olanaklarından yararlanabilmeleri için yeşil kart uygulamasına geçilmiştir. 1999 dönemimde işveren, işçi ve devletin ödedikleri primler ile parasal kaynakları oluşturulan işsizlik sigortası hayata geçirilmiştir (DPT, 2000, s:32).

Sosyal güvenlik sistemi yönünden 2001 yılında bireysel emeklilik mekanizmasının hayata geçirilmesine dönük düzenlemeler oluşturulmuştur. SSK, Bağ-Kur ve Emekli Sandığı kuruluşlarının 5502 sayılı Kanunla faaliyetlerine son verilerek, sosyal sigorta programları Sosyal Güvenlik Kurumu'na aktarılarak emeklilik ve sağlık programları ile primsiz ve primli düzenlemelerin farklı farklı yönetilmesi amaçlanmıştır. 2008 yılında Genel Sağlık Sigortası ve Sosyal Sigortalar Kanunu ile sosyal sigorta düzenlemeleri arasındaki standart ve norm beraberliğinin oluşmasına ve tüm demografik yapının genel sağlık sigortası içerisine alınmasına yönelik programlar oluşturulmuştur. Hayata geçirilen yasal düzenlemeler ile parasal açıkların kapatılması dışında, devlete primli sosyal sigorta düzenlemelerine katkı yapma sorumluluğu da getirilmiştir (Bayri, 2013, s:25).

4.1.2. Türkiye'de Mevcut Sosyal Güvenlik Sistemi

Türkiye'de mevcut sosyal güvenlik sistemi üç basamaklı bir sistem üzerine kuruludur. Sosyal hizmetler ve sosyal yardım ile sağlık yardımı sistemin en alt basamağını oluşturmaktadır. Vergilerle birlikte parasal kaynakları oluşturulan sosyal hizmetler ve yardımlar; ihtiyaç halindeki yaşlı ve zrller için emeklilik yardımları, gaziler, belediyeler, zrllerin bakımı için yapılan sosyal yardımlar, vakıflar ve

dernekler eliyle yapılan sosyal yardımlar ve hizmetler, kimsesiz çocukların korunmasına yönelik sosyal hizmetler, yaşlılara yönelik bakım hizmetleri gibi sıralanabilir (Arıcı, 2011, s:52-53).

İhtiyaç halindeki yaşlı, gaziler ve özürllülere yapılan sosyal yardımlar, primsiz ödemeler olarak Sosyal Sigortalar Kurumu tarafından karşılanmaktadır. Düzenlilik ve süreklilik göstermeyen sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik fonlarından yapılan sosyal yardımlar ise yerel yönetimler aracılığı yapılmaktadır. Yardıma veya bakıma muhtaç yoksullar, özürllüler, yaşlılar ve çocuklara yönelik aşevi, huzurevi yurt gibi sosyal hizmetler birkaç bakanlık aracılığı ile, Çocuk Esirgeme Kurumu ve Sosyal Hizmetler, Kızılay belediyeler, gibi çeşitli kuruluş ile dernek ve vakıflar aracılığı ile temin edilmektedir (Arıcı, 2011, s:52-53).

Sosyal sigortalar (primli emeklilik ve sağlık programları) sistemin ikinci basamağını oluşturmaktadır. Sosyal Güvenlik Kurumu zorunlu sağlık sigortası ile sosyal sigorta programlarının yönetimiyle mükellef kılınmıştır. Sağlık sigortası ve sosyal sigorta programları tek bir kurum altında birleşmiştir (Sosyal Güvenlik Kurumu). Bunun nedeninin sosyal güvenlik sisteminin kurumsal yapısının güçlenmesine yönelik regülasyonlar olduğu ileri sürülebilir. Ancak kazanılmış haklar dikkate alındığında yapılan düzenlemelerden dolayı geçmişte oluşan standart ve norm değişikliklerinin sistemde bir süre daha etkinliği devam etmiştir (Bayri, 2013, s:26).

Amele Birliği Biriktirme, Polis Bakım ve Yardım Sandığı ve Yardımlaşma Sandığı, Ordu Yardımlaşma Kurumu ile İlkokul Öğretmenleri Sağlık ve Sosyal Yardım Sandığı, gibi meslek örgütleri ve devlet kurumları tarafından dernek veya vakıf kapsamında kurulan ve işletilen ilave sağlık ve sosyal yardım kurumları sosyal güvenlik sisteminin üçüncü basamağını oluşturmaktadır. Bu sistemde mevcut sosyal sigorta programlarına ek olarak üyelerine daha kapsamlı bir sağlık yardımı ve sosyal koruma sağlayan bu programların bir kısmına katkı yapmak zorunludur, bir kısmına ise katkı yapmak kişinin isteğine bağlıdır (Gümüş, 2010, s:5-7).

Türkiye’de sosyal sigorta sistemi açık vermeye devam etmekte, gelirleri giderlerini karşılayamamaktadır. Bunun temel nedenini ise erken emeklilik ve sağlık harcamalarının yüksek olması oluşturmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2016, s:155-158).

Çizelge 1: Sosyal Sigorta Programlarının İçine Aldığı Demografik Yapı

	2012	2013	2014
I.Kamu Kesiminde Çalışan Sigortalı Sayıları	10342989	10846318	11147192
a)Aktif Sigorta/Pasif Sigorta	1.41	1.47	1.49
b) Bağımlılık Oranı	2.88	2.88	2.84
II. Hizmet Akdi ile Çalışan Sigortalı Sayıları	36708477	36850362	38565188
a)Aktif Sigorta/Pasif Sigorta	2.03	2.05	2.09
b) Bağımlılık Oranı	2.00	1.88	1.83
III. Bağımız Çalışan Sigortalı Sayıları	15184919	14411759	14610481
a)Aktif Sigorta/Pasif Sigorta	1.28	1.21	1.20
b) Bağımlılık Oranı	3.80	3.92	3.96
IV. Özel Sandıklar Toplamı	356040	367205	377800
a)Aktif Sigorta/Pasif Sigorta	1.42	1.50	1.54
b) Bağımlılık Oranı	1.90	1.81	1.77
V. Genel Toplam	62592426	62475644	64700661
a)Aktif Sigorta/Pasif Sigorta	1.74	1.75	1.78
b) Bağımlılık Oranı	2.45	2.34	2.30
VI. Genel Nüfus Toplamı	75627384	76667864	77695904
VII: Sigortalı Nüfus Oranı (Yüzde Olarak)	82.20	81.49	83.27

Kaynak: Sosyal Güvenlik Kurumu, 2016

Çizelge1'e göre sosyal sigorta sisteminin parasal anlamda devam edebilirliğinin önemli verilerinden biri olan aktif/pasif oranı, genel toplamda 2012 yılında %1,74 iken 2014 yılında bir miktar artarak %1,78 olarak gerçekleşmiştir. Refah toplumunun en önemli göstergelerinden biri olan sosyal sigortaların kapsadığı nüfus 2012 yılında 62592426 kişi iken, 2014 yılında 64700661 kişiye yükselmiştir. Türkiye'nin 2014 yılındaki genel nüfusu 77695904 olduğu göz önüne alındığında, 2014 yılında sigortalı nüfusun oranının %83.27 olması önemli düzeyde bir nüfusun sosyal güvence altında olduğunu göstermektedir. 2012 yılında ise aynı oran %82,20'dir.

Genel anlamda sigortalı çalışanlara bakıldığında hizmet akdi ile çalışan sigortalılar birinci sırada, bağımsız çalışan sigortalı ikinci sırada ve kamu çalışanları sigortalıları üçüncü sırada yer almaktadır.

Türkiye'de mevcut sosyal güvenlik sisteminin temel gayesi nüfusun tamamını içine alan, adil, mali açıdan devam ettirilebilir bir yapı meydana getirmektir. Çalışan kesimi sosyal sigortalar kapsamı içerisinde toplamak ve kayıt dışı istihdamın önüne

geçme konusunda etkin denetim mekanizmasına sahip bir sistem meydana getirmek refah toplumlarının vazgeçilmez hedefidir.

4.1.3. Sosyal Transfer Harcamaları, Sosyal Hizmetler ve Sosyal Yardım

Sosyal transferlerin Türkiye’de ciddi bir kısmı primli sistem içerisindeki transferlerden meydana gelmektedir. Yoksul sınıfın primsiz transferlerden yeterli miktarda faydalanması nedeniyle sosyal transferlerin yoksulluk üzerindeki etkisi kısıtlıdır. Yalnız yoksulluğun kuşaklar arası devam etmesini önlemek için, bilhassa eğitim sahasında sosyal yardımlara ağırlık verilmiştir. Öte yandan şehirleşme, göç, işsizlik ve demografik yapıdaki artış gibi sebeplerle sosyal yardım ve hizmetlere olan ihtiyacı sürmektedir.

Çizelge 2’de yer alan sosyal yardım hizmeti veren kamu kuruluşlarının sosyal yardım harcamaları dikkate alındığında, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının yaşlı ve özürlü aylığı, sosyal ve ekonomik destek, evde bakım, sosyal yardımlar ve genel sağlık sigorta primleri gibi destekleri söz konusudur. Bu tür destekler için yapılan harcamalar 2012-2014 döneminde devam etmiştir.

Çizelge 2: Sosyal Yardım Hizmeti Veren Kamu Kuruluşlarının Sosyal Yardım Harcamaları

Kurum	Yardım Türü	2012		2013		2014	
		Yararlanıcı sayısı	Gider (Bin TL)	Yararlanıcı sayısı	Gider (Bin TL)	Yararlanıcı sayısı	Gider (Bin TL)
Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı	Yaşlı ve Özürlü Aylığı	1228355	2911191	-	3325704	-	3602741
	Sosyal ve Ekonomik Destek	49464	199161	62256	263117	80281	342371
	Evde Bakım	398335	2944114	425928	3497476	450036	3982549
	Sosyal Yardımlar	2264315	3099582	-	4068887	-	4351800
	Genel Sağlık Sigorta Primleri	7467871	4072864	9111923	5725413	9368920	6132726
Sağlık Bakanlığı	Yeşil Kart	-	-	-	-	-	-
Vakıflar Genel Müdürlüğü	Muhtaç Aylığı	3513	15780	3524	17042	3598	20815
	İmarat Hizmetleri	20215	22831	20215	21592	20215	23386
	Burs	15000	7183	15000	8100	15000	8100
MEB	Burs	254128	371159	257286	371206	285639	338837
YUTKUR	Burs	377151	1036934	420962	1205540	385500	1140029
TKİ-TTK	Kömür Yardımı	2082620	642996	2106015	755199	2159190	733932
Belediyeler	Tüm Sosyal Yardımlar	-	721997	-	805000	-	939592
TOPLAM		-	16045792	-	20064276	-	21616878
Toplam/ GSYH		-	1.3	-	1.28	-	1.24

Kaynak: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2016

Çizelge 2'ye göre 2012 yılından 2014 yılına bu nitelikteki yardımların genel olarak arttığı görülmektedir. Muhtaç aylığı 2 yıllık süre içinde yaklaşık %32, yurtkur bursları %10, kömür yardımı %14 ve belediyelerin yaptığı sosyal yardımlar %30 oranında artmıştır. Toplamda ise sosyal yardım hizmeti için yapılan sosyal yardım harcamaları artış oranı %35'dir. Refah toplumunun önemli göstergelerinden olan bu yardımların artması, Türkiye'nin refah toplumuna ulaşma yolunda gerekli uygulamaları kısmen de olsa yerine getirdiği anlamına gelmektedir.

Sağlık Bakanlığının yeşil kart uygulaması, Vakıflar Genel Müdürlüğünün muhtaç aylığı, İmarat hizmetleri ve verdiği burslar, MEB ve YURTKUR'un bursları, TKİ-TTK'nın kömür yardımı ve belediyelerin yaptığı yardım uygulamaları önemli refah toplumu uygulamalarıdır.

Çizelge 3'de ASPB'ye bağlı sosyal hizmet kuruluş sayıları ve kapasiteleri mevcuttur. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı Çocuk Yuvası (0-12), Çocuk Evi (0-18), Yetiştirme Yurdu (13-18), Çocuk Yuvası ve Kız Yetiştirme Yurdu, Bakım Ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezi/Koruma ve Bakım Rehabilitasyon Merkezi, Huzur Evi, Engelli Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi ve Kadın Konuk Evi ve İlk Kabul Birimi gibi kuruluşlar refah toplumunda önemli kuruluşlardır.

Çizelge 3: ASPB'ye Bağlı Sosyal Hizmet Kuruluş Sayıları ve Kapasiteleri

Kuruluş Türleri	2011		2012		2013		2014	
	Sayı	Kapasite	Sayı	Kapasite	Sayı	Kapasite	Sayı	Kapasite
Çocuk Yuvası (0-12)	96	7998	58	4861	21	1706	10	490
Çocuk Evi (0-18)	416	2456	649	3814	906	5286	1015	5068
Yetiştirme Yurdu (13-18)	114	6868	80	5106	42	2650	20	651
Çocuk Yuvası ve Kız Yetiştirme Yurdu	-	-	32	3468	9	954	7	366
Bakım Ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezi/Koruma ve Bakım Rehabilitasyon Merkezi	36	905	44	1166	53	1504	62	1144
Huzur Evi	99	9608	105	11682	115	12241	125	12993
Engelli Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi	90	5807	92	5881	135	6293	176	6682
Kadın Konuk Evi ve İlk Kabul Birimi	51	1125	69	1676	115	2851	120	2585

Kaynak: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2016

Çizelge 3'teki çocuk yuvası, çocuk evi, çocuk yuvası ve kız yetiştirme yurdu sayılarındaki azalış, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının bu hizmetleri başka kuruluş adı altında yapması ile açıklanabilir.

Türkiye'de huzur evi sayısı 2011 yılında 99 iken 2014 yılında bu sayı 125'e çıkmıştır. Kadın konuk evi ve ilk kabul birimi sayısı 2011 yılında 51 iken 4 yıl süresince artış göstererek 2014 yılında 120 olmuştur. Refah toplumlarında engelli vatandaşlar devlet himayesindedir. Türkiye'de engelli bakım ve rehabilitasyon merkezi sayısı 2011 yılında 90 iken 2014 yılında 176 olmuştur. Bakım ve sosyal rehabilitasyon merkezi sayısı ise 2011 yılında 36 iken 2014 yılına kadar sürekli artış göstererek 62'ye ulaşmıştır. Şiddet önleme ve izleme merkezi sayısı da 2012 yılından 2014 yılına 3,5 kat artmıştır.

Bu artışların yeterli olup olmadığı tartışılrsa da, Türkiye'nin refah toplumuna ulaşması yönünde devletin önemli derecede çabasının var olduğu öne sürülebilir.

Çizelge 4: Sosyal Hizmet Sunan Kamu Kuruluşlarının Sosyal Hizmet Harcamaları

Harcama Yapılan Kesim		Kuruluş	2012	2013	2014
Çocuk- Genç		ASPB	708825	845173	857362
Yaşlı		ASPB	253964	250408	238936
Engelli	Kurum Bakımı	ASPB	218685	247627	237617
	Özle Kuruludan Bakım	ASPB	128956	189252	202250
	Özel Eğitim	MEB	1263384	1407051	1606000
Toplum-Aile-Kadın		ASPB	67046	67831	108362
Toplam			2640860	3007342	3250527

Kaynak: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı, 2016

Çizelge 4'te sosyal hizmet sunan kamu kuruluşlarının sosyal hizmet harcamaları mevcuttur. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının çocuk ve gençler için yaptığı harcamalara dikkat edildiğinde, 2012 yılından 2014 yılına yaklaşık %21 artış olmuştur. Yine aynı bakanlığın 2012 yılından 2014 yılına toplum, aile ve kadın için yaptığı harcamalardaki artış ise yaklaşık %62'dir. Sosyal hizmet sunan kamu kuruluşlarının yaptığı toplam sosyal hizmet harcamaları 2012-2014 dönemi boyunca sürekli artmıştır. Bu durum, Türkiye'de kamu kuruluşlarının bakım ve korumaya

muhtaç gruplara desteklerinin sürekli arttığı ve refah toplumu politikalarıyla uyumluluğunu göstermektedir.

Yaşlılara dönük hizmetlerin verildiği kuruluşlara ait sayılar, yapılan hizmetlerden yararlanan birey sayıları ve bu çerçevede gerçekleştirilen harcamalar genellikle her yıl artmıştır. Sosyal koruma sistemi sosyal nüfusun tümünü içeren, yardıma muhtaç kesimleri topluma kazandıran ve birleştiren, toplumun her bölümüne sorumluluk yükleyerek yoksulluk tehlikesini ve sosyal dışlanmayı minimuma indiren bir yaklaşımdır. Ayrıca söz konusu uygulamalar Türkiye'nin sosyal refah devleti gelişim sürecinde de belirleyici unsurlar olarak öne çıkmaktadır.

4.2. İnsani Gelişim Endeksinde Türkiye

Türkiye'nin 2014 yılındaki insani gelişim endeks değeri 0,761'dir. Bu değerle Türkiye, yüksek insani gelişim kategorisinde yer almıştır. 188 ülke ve bölge arasında 72. Sıradadır (UNDP 2015).

Çizelge 5: Seçilmiş Ülkelerde İnsani Gelişim Endeksi 1990-2014

ÜLKELER	1990	2000	2010	2014	Sıralama
Çok Yüksek İnsani Gelişim					
Norveç	0.849	0.917	0.940	0.944	1
Avustralya	0.865	0.898	0.927	0.935	2
İsviçre	0.831	0.888	0.924	0.930	3
Danimarka	0.799	0.862	0.908	0.923	4
Yüksek İnsani Gelişim					
Belarus	-	0.683	0.786	0.798	50
Rusya	0.729	0.717	0.783	0.798	50
Umman	-	-	0.795	0.793	52
Türkiye	0,576	0,653	0,738	0,761	72
Orta İnsani Gelişim					
Mısır	0.546	0.622	0.681	0.690	108
Türkmenistan	-	-	0.666	0.688	109
Gabon	0.620	0.632	0.663	0.684	110
Endonezya	0.531	0.606	0.665	0.684	110
Düşük İnsani Gelişim					
Kenya	0.473	0.447	0.529	0.548	145
Nepal	0.384	0.451	0.531	0.548	145
Pakistan	0.399	0.444	0.522	0.538	147
Miyanmar	0.352	0.425	0.520	0.536	148

Kaynak: UNDP, Human Development Report, 2015

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programının raporunda yer alan ülkeler 4 ana grubu ayrılmıştır. Bunlar çok yüksek insani gelişim, yüksek insani gelişim, orta

insani gelişim ve düşük insani gelişimdir. Çizelgede yer alan ülkeler ise bulunduğu grubun liste başı olan ülkeleridir.

Bu gruplar arasında Türkiye 2014 yılında 0,761 endeks değeri ile 72. Sırada yerini almıştır. Türkiye'nin 1990 yılında 0,576 puanı, yıllar itibariyle yükselmiş 2000'de 0,653, 2010'da 0,738, 2014 yılında ise 0,761 olmuştur. Çizelge 5 incelendiğinde sadece Türkiye'nin değil, diğer ülkelerin de endeksinin arttığı gözlenmektedir. Çok yüksek insani gelişim grubunda liste başı olan Norveç endeks değeri 1990 yılında 0,849 iken, 2014 yılında 0,944 olmuştur. Türkiye ile Norveç arasında 70 ülke bulunmaktadır. Çok yüksek insani gelişim grubu ulaşılması arzu edilen refahı da temsil etmektedir. Türkiye yıllar itibariyle insani gelişim yönünden ilerleme kaydetse de refah ülkelerinin bulunduğu gruba henüz girememiştir. Bunun nedenleri arasında eğitim, sağlık ve kişi başına düşen gelir yönünden yetersizlikler gösterilebilir.

4.2.1. Eşitsizliğe Uyarlanmış İnsani Gelişim Endeksi

İnsani Gelişim Endeksi, bir ülkede temel insani gelişme ile ilgili yapılan ilerlemeleri gösteren ve bir ortalama oluşturan ölçme yöntemidir.

Çizelge 6: Türkiye'nin 2014 Yılında Seçilmiş Ülkeler ve Ülke Gruplarıyla EUİGE Kıyaslaması (2014 Yılı)

	EUİGE Değeri	Toplam Kayıp	İnsani Eşitsizlik Katsayısı	Doğumda Ortalama Yaşama Beklentisinde Eşitsizlik	Eğitimde Eşitsizlik	Gelirde Eşitsizlik
				%		
Türkiye	0.641	15.8	15.7	11.0	14.2	21.8
Sırbistan	0.693	10.1	10.1	8.5	8.1	13.5
Azerbaycan	0.652	13.2	12.9	21.7	8.3	8.9
Avrupa ve Orta Asya	0.651	13.0	12.9	14.3	7.9	16.6
Yüksek İGE	0.600	19.4	19.0	10.7	16.8	29.4

Kaynak: UNDP, Human Development Report 2015

Ortalamaya dayanan tüm ölçme biçimleri gibi, İnsani Gelişim Endeksi de insani gelişmenin ülkeler seviyesindeki dağılımında ortaya çıkan eşitsizliği ortaya koymaktadır. Eşitsizlikleri dikkate alan ve inceleyen eşitsizliğe uyarlanmış insani gelişim endeksi (EUİGE), ilk defa 2010 yılında yayımı yapılan İnsani Gelişim Raporu'nda kullanılmıştır. Eşitsizliğe Uyarlanmış İnsani Gelişim Endeksi, İGE'nin

her bir gelişme boyutunun ortalama değerinden eşitsizlik seviyesinin çıkarılmasıyla hesaplanmaktadır. Eşitsizliğe uyarlanmış insani gelişim endeksi, İGE'nin eşitsizlikleri baz alan ölçme biçimidir. Bir devlette eşitsizlik yükseldiğinde, insani gelişimin ilerlemesindeki kayıp da yükselmektedir. Aynı anda, insani eşitsizlik katsayısı eşitsizlik bakımından doğrudan bir ölçüm biçimi olarak sunulmaktadır (UNDP Türkiye, 2013).

Türkiye'nin 2014'teki İGE değeri 0,761'dir. Ancak insani gelişimde eşitsizlik farkı çıkarıldığında, Türkiye'nin değeri boyut endekslerinin dağılımındaki eşitsizliğe bağlı olarak %15,8'lik bir kayıpla toplam 0,641'e düşmektedir. Azerbaycan ve Sırbistan'ın eşitsizlik nedeniyle toplam kayıpları ise sırasıyla %13,2 ve %10,1 düzeylerindedir. Yüksek insani gelişim gösteren ülkelerin eşitsizlik nedeniyle kaybı ortalama %19,4 iken, Orta Asya ve Avrupa'da bu oran %13,0'dır. Türkiye'nin insani eşitsizlik katsayısı ise %15,7 düzeyinde gerçekleşmiştir. Aynı katsayı Sırbistan için %10,1, Azerbaycan için %12,0, Avrupa ve Orta Asya açısından %12,9 ve yüksek İGE'ne sahip ülkelerde %19'dur. Türkiye yönünden insani eşitsizlik katsayısının Avrupa ve Orta Asya ülkeleri ile Sırbistan ve Azerbaycan'dan yüksek olduğu görülmektedir.

Doğumda ortalama yaşama beklentisinde eşitsizliğe bakıldığında Türkiye'de bu oran %11'dir. Avrupa ve Orta Asya da aynı oran %14,3 iken yüksek İGE'de %10,7'dir. Azerbaycan'da %21,7 olan oran, Sırbistan için %8,5'dir. Türkiye'nin yakaladığı bu oran Avrupa ve Orta Asya ülkeleri ile Azerbaycan'ın altında yüksek İGE ülkeleri ile Sırbistan'ın üzerindedir. Eğitimde ve gelirden eşitsizlik Avrupa ve Orta Asya ülkelerinin ise üzerinde kaldığı görülmektedir. Bu sonuçlar Türkiye'nin refah toplumu olma sürecinde önünde önemli aşamaların varlığını göstermektedir.

4.2.2. Cinsiyete Dayalı Gelişim Endeksi

2014 İnsani Gelişim Raporu'nda cinsiyet farklılıklarına göre, kadın insani gelişim değerlerinin ve erkek insani gelişim değerlerinin baz alındığı Cinsiyet Dayalı Gelişim Endeksi (CDGE) Birleşmiş Milletler tarafından sunulmuştur. Cinsiyete Dayalı Gelişim Endeksi insani gelişiminin üç temel aşamasındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini değerlendirmektedir. Bunlar;

- 1) Sağlık: Erkeklerin ve kadınların doğumda ortalama hayat beklentisi ile ölçülür.

2) Eğitim: Erkek ve kız çocuklarının ortalama okula gitme süresi ve 25 yaş ve üstü yetişkinler için ortalama okula devam süresi ile ölçülür.

3) Ekonomik kaynaklar üzerindeki hâkimiyet: Kadın ve erkek kişi başına düşen GSMH ile ölçülür (UNDP, 2015).

Çizelge 7: Türkiye'nin 2014 yılı Cinsiyete Dayalı Gelişme Endeksi Değerleri ve Bileşenlerinin Seçilmiş Ülkeler ve Ülke Gruplarıyla Kıyaslanması (2014 Yılı)

	Doğumda Ortalama Yaşam Beklentisi		Beklenen Okula Gitme Süresi		Ortalama Okula Devam Süresi		Kişi Başına Düşen GSMH		İGE Değerleri		K-E Oranı
	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	CDGE
Türkiye	78.5	72.0	14.0	15.1	6.7	8.5	10024	27645	0.716	0.793	0.902
Sırbistan	77.7	72.1	14.9	13.9	9.8	11.2	9697	14799	0.757	0.784	0.966
Azerbaycan	74.0	67.7	11.8	12.0	10.5	11.2	10120	22814	0.721	0.766	0.942
Avrupa Ve Orta Asya	76.1	68.5	13.5	13.8	9.0	10.0	8238	17607	0.719	0.760	0.945
Yüksek İGE	77.4	72.8	13.8	13.4	7.7	8.5	10407	17443	0.724	0.758	0.954

Kaynak: UNDP, Human Development Report, 2015

UNDP tarafından 161 ülke için CDGE değerleri hesaplanmıştır. Türkiye’de 2014 yılı kadın insani gelişim endeksi değeri 0,716 iken, erkek insani gelişim değeri 0,793 olarak ölçülmüştür. Bu durum erkeklerin kadınlara göre daha yüksek insani gelişime sahip olduğunu göstermektedir. Bu durum sonucunda CDGE değeri 0,902 olarak hesaplanmıştır. Azerbaycan ve Sırbistan’da ise CDGE değerleri aynı yıl için sırasıyla 0,942 ve 0,966 değerlerini alarak Türkiye’den daha yüksek değerlere sahip olmuşlardır. Ayrıca Avrupa ve Orta Asya ülkeleri ile yüksek İGE’ne sahip ülkelerde CDGE Türkiye’den yüksektir. Bu sonuçlar Türkiye’de kadınların insani gelişim yönünden erkeklere göre daha geride olduğunu ve kadın ile erkek arasında önemli düzeyde eşitsizlik olduğunu göstermektedir. Bu olgu çizelge 7’deki tüm ülkeler için geçerlidir. Ancak Türkiye’nin CDGE değerinin diğer ülkelere göre daha küçük olması cinsiyete dayalı gelişme farkının daha fazla olduğu yönünde yorumlanabilir.

Çizelge 7’ye göre kişi başına düşen GSMH değeri bakımından Türkiye’de erkekler kadınlar göre yaklaşık 2,8 kat daha fazla gelire sahiptir. Ancak yüksek İGE’ye sahip ülkeler bakımından söz konusu fark yine erkekler lehine 1,7 kat, Avrupa ve Orta Asya ülkeleri için ise 2 kattır. Beklenen okula gitme süresi yönünden Türkiye’de yine erkekler, yüksek İGE ülkeleri bakımından ise tersine kadınlar

öndedir. Ayrıca tüm ülkelerde doğumda ortalama yaşam beklentisi kadınlarda daha yüksektir.

Buna göre Türkiye’de özellikle eğitim ve gelir açısından cinsiyete dayalı farklılıklar kadınlar aleyhine belirgin bir özellik taşımaktadır.

4.2.3. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi

Cinsiyete dayalı eşitsizlikleri üç değişik şekilde yansıtan Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (TCEE) literatüre 2010 yılında İnsani Gelişme Raporu ile girmiştir. Endeksin kapsamı; üreme sağlığı, kadının güçlendirilmesi ve ekonomik etkinlikten oluşmaktadır. Üreme sağlığı, anne ölüm ve ergen doğurganlık oranlarıyla ölçülmektedir. Kadının güçlendirilmesi, meclisteki kadın milletvekillerinin sayısı ve her iki cinsiyetin yüksek ve orta öğrenime devam etme oranlarıyla değerlendirilmektedir. Ekonomik faaliyetler ise erkek ve kadının iş gücüne katılım oranları ile ölçülmektedir. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi, her üç boyuttaki erkek ve kadın başarıları arasındaki eşitsizliklerin insani gelişmede oluşturduğu kayıp olarak değerlendirilebilir (UNDP, 2014).

Çizelge 8: Türkiye’nin Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi Değerlerinin Seçilmiş Ülkeler ve Ülke Gruplarıyla Kıyaslanması (2014 Yılı)

	TCEE Değeri	TCEE Sıralaması	Anne Ölüm Oranı	Ergen Doğurganlık Oranı	Kadın Parlamenter Oranı (%)	En Az Orta Öğretim Görmüş Nüfusun Oranı (%)		İşgücüne Katılım Oranı	
						Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Türkiye	0.359	71	20	30.9	14.4	39.0	60.0	29.4	70.8
Sırbistan	0.176	38	16	16.9	34.0	58.4	73.6	44.5	60.9
Azerbaycan	0.303	59	26	40.0	15.6	93.7	97.4	62.9	69.6
Avrupa Ve Orta Asya	0.300	-	28	30.8	19.0	70.8	80.6	45.6	70.0
Yüksek İGE	0.310	-	41	28.8	20.6	60.6	69.5	57.0	77.2

Kaynak: UNDP, Human Development Report, 2015

Çizelge 8’e göre 2014 yılında Türkiye 0,359 TCEE değeri ile 155 ülke arasında 71. Sırda yer almıştır.

Türkiye’de parlamentodaki kadın milletvekili oranı %14,4 iken Sırbistan ve Azerbaycan’da sırasıyla %34 ve %15,6’dır. Aynı oran Türkiye’de Avrupa ve Orta Asya ülkeleri ile yüksek İGE’ye sahip ülkelere göre daha düşüktür.

Yetişkin kadınlar arasında en az orta öğrenim görmüş olanların oranı Türkiye’de %39’dur. Oysa Avrupa ve Orta Asya ülkelerinde bu oran %70,8, yüksek İGE’ye sahip ülkelere ise %60,6’dır. Bu sonuçlar gelişmiş ülkelere göre Türkiye’de kadınların eğitim konusunda önemli ölçekte yetersizliklere sahip olduğunu göstermektedir. Yetişkin erkekler arasında en az orta öğrenim görmüş olanların oranı ise diğer ülkelere görüldüğü gibi kadınlara göre daha yüksektir ve %60’dır. Ancak Avrupa ve Orta Asya ülkeleri ile yüksek İGE’ye sahip ülkelere göre yetişkin erkekler arasında en az orta öğrenim görmüş olanların oranı oldukça düşüktür.

Anne ölüm oranı her 100000 canlı doğumdaki anne ölüm sayısı ile, ergen doğurganlık oranı ise 15-19 yaşları arasındaki her 1000 kadının yaptığı doğum sayısı ile ifade edilmektedir.

Türkiye’de 100000 canlı doğumda anne ölüm oranı 20 iken bu oran yüksek İGE ülkeleri ile Avrupa ve Orta Asya ülkelerinde daha yüksektir.

Türkiye’de ergenler arasında doğurganlık oranı 15-19 yaşları arasındaki her 1000 kadında 30,9’dur. Bu oran Avrupa ve Orta Asya ülkeleri oranına yakın iken yüksek İGE’ne sahip ülkelere göre yüksektir. Oranın yüksek olması erken yaşta kadınların anne olmaları ile ilişkilidir. Bunun nedeni olarak kadınları işgücü piyasasına katılımının düşük olması, kadınların eğitim hizmetlerinden yeterince yararlanamaması, örf ve gelenekler gibi faktörler gösterilebilir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin diğer bir göstergesi de kadın ve erkeklerin işgücüne katılım oranıdır. Türkiye’de 2014 yılında kadınların işgücüne katılım oranı %29,4 iken erkeklerin %70,8’dir. Bu oran diğer tüm ülkeler ve ülke gruplarında da erkeklerde daha yüksektir. Ancak kadınların işgücüne katılım oranı diğer ülkeler ve ülke grupları ile karşılaştırıldığında Türkiye’de en düşüktür. Yüksek İGE’ye sahip ülkelere söz konusu oran kadınlarda %57, Avrupa ve Orta Asya ülkelerinde ise %45,6’dır.

Çizelge 8’de verilen toplumsal cinsiyet eşitsizliği endeks kapsamı birçok yönden refah toplumu kriterleri sunmaktadır. Yukarıda açıklanan tablo içeriği Türkiye açısından aşağıdaki gibi özetlenebilir.

Kadınların ülke yönetimindeki yeri sınırlıdır. Siyasette erkek egemenliğine dayalı bir yapı bulunmaktadır. Yetişkin kadınlar ve erkekler arasında en az orta

öğrenim görmüş olanların oranı gelişmiş ülkelerin oldukça altındadır. Bu sonuç yetişkin kadın ve erkeklerin önemli düzeyde eğitim açığının olduğunu göstermektedir. Ergen doğurganlık oranı da yüksektir. Bu sonuç, eğitim süresinin kesintiye uğraması ve erken annelik ile açıklanabilir. Ayrıca kadınların işgücüne katılımının yetersizliği ve vasıfsız işgücü olarak işgücü piyasasında yer alması da buna eklenebilir. İşgücüne katılım oranı kadınlarda gelişmiş ülkelere göre oldukça düşüktür. Bunun nedenleri arasında kadın eğitim düzeyinin yetersizliği, erken yaşta evlilik, geleneksel yapı ve kadının toplumsal statüsü gibi faktörler sıralanabilir.

UNDP İnsani Gelişim Raporları esas alındığında Türkiye gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında refah toplumlarının ulaşmış oldukları seviyeye henüz ulaşabilmiş değildir. Türkiye'nin insani gelişmede ilerleyebilmesi için kadın erkek eşitliği, doğumda beklenen yaşam süresi, anne ölüm oranları, eğitim göstergeleri, kişi başına gelir, işgücüne katılım oranı gibi parametrelerde iyileştirici uygulamalarda bulunması gerekmektedir. Ancak Türkiye'nin refah toplumu olma yönünde geçmiş yıllara oranla daha olumlu bir gelişme sürecinde olduğu da dikkate alınmalıdır.

4.3. Eğitim ve Refah İlişkisi Yönünden Karşılaştırmalı Analiz

Eğitim hizmetlerinin kaliteli ve kolay ulaşılabilir şekilde arz edilmesi refah toplumunun temel esaslarındandır. Bu kapsamda fiziki ve beşeri altyapının güçlendirilmesi, derslik başına düşen öğrenci sayısının azaltılması ve okullaşma oranının artırılması öncelikli politikalarlardır. Ayrıca yoksul öğrenciler ile kız çocukların eğitiminde sürekliliği sağlayabilmek ve eğitimi yaygınlaştırmak uygulamaları da bunlara eklenebilir.

Çizelge 9 eğitim kademeleri şeklinde okullaşma oranlarını göstermektedir. Türkiye'de okul öncesi eğitimde okullaşma oranı 2012-2013 döneminde %44.0 iken 2014-2015 döneminde yüzde %46.8 olmuştur. Ortaöğretimde 2012-2013 döneminde %96.8 olan oran 2014-2015 döneminde %107.4 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'de yüksek öğretimde brüt okullaşma oranı 2012-2013 döneminde %92.1 iken 2014-2015 döneminde aynı oran %109.6 olmuştur. Brüt okullaşma oranları ile öğrenci sayıları gösteriyor ki, Türkiye'de eğitim hizmetleri talebi giderek artmaktadır.

Örgün eğitimde de okullaşma oranı çizelge 9'a göre her eğitim öğretim döneminde bir önceki döneme göre daha yüksektir.

Çizelge 9: Eğitim Kademelerine Göre Okullaşma Oranları ve Öğrenci Sayıları

	2012-2013		2013-2014		2014-2015	
	Öğrenci Sayısı (Bin)	Brüt Okullaşma Oranı (Yüzde)	Öğrenci Sayısı (Bin)	Brüt Okullaşma Oranı (Yüzde)	Öğrenci Sayısı (Bin)	Brüt Okullaşma Oranı (Yüzde)
Okul Öncesi Eğitim	1077	44.0	1059	43.5	1156	46.8
İlköğretim	11160	107.6	11053	107.0	10712	103.9
Ortaöğretim	4995	96.8	5420	130.3	5691	107.4
a) Genel Lise	2725	52.8	2906	55.4	2902	54.8
b) Mesleki ve Teknik Eğitim	2269	43.9	2513	47.9	2788	52.6
Yükseköğretim Toplam	4677	92.1	4997	97.1	5642	109.6
Örgün Eğitim	2420	47.6	2606	50.1	2793	53.7
Yaygın Eğitim	8071	-	8491	-	9908	-

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı, YÖK, 2016

Öğrenci sayıları bakımından ise ortaöğretim ve yüksek öğretimde her dönemde bir önceki döneme göre artışlar görülmektedir. Bu sonuç, Türkiye’de giderek daha üst düzeyde ve kademede eğitim talebinin arttığını göstermektedir. İşgücünün beşeri sermaye donanımının artması yönünde eğilim olarak yorumlanabilen bu olgu, vasıflı işgücünün yetişmesine olanak sağlamaktadır.

Eğitimin verileri sistemin verim gücünü ölçerken PISA gibi uluslararası yapılan çalışmalardan elde edilen puanlarda belirli bir iyileştirme yapabilmektedir. Ancak, bu içerikte öğrenme koşullarının vasfının hakkaniyet ve eşitlik kapsamında yükseltilmesi, öğretmen geliştirme ve yetiştirme mekanizmanın tekrardan revize edilmesi, değerlendirme ve izleme etkinliklerinde verim alınması, derslik başına düşen öğrenci sayısının düşürülmesi ve ilköğretimde ikili eğitimden tam gün eğitime geçilmesi ihtiyaçları halihazırda beklemektedir (http://pisa.meb.gov.tr/?page_id=18 Erişim tarihi: 31.03.2016).

Çizelge 10’da Türkiye’de 2014-2015 eğitim öğretim döneminde ilköğretim düzeyinde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 18, ortaöğretim ve genel lise ile mesleki ve teknik lisede ise 14’tür. Derslik başına düşen öğrenci sayısı ilköğretim düzeyinde 27’dir. Orta öğretimde 28 olan sayı, genel liselerde 26 mesleki ve teknik liselerde ise 29’dur. Bu sayılar geçmiş yıllarla kıyaslandığında eğitimde bu konularda bir iyileşmenin olduğu görülebilmektedir.

Çizelge 10: Eğitim Aşamalarına Göre Öğrenci-Sınıf ve Öğrenci-Öğretmen Sayıları

		2012-2013	2013-2014	2014-2015
İlköğretim	Öğrenci-Sınıf Sayısı	30	29	27
	Öğrenci-Öğretmen Sayısı	20	19	18
Ortaöğretim	Öğrenci-Sınıf Sayısı	31	29	28
	Öğrenci-Öğretmen Sayısı	16	16	14
Genel Lise	Öğrenci/ Sınıf Sayısı	28	29	26
	Öğrenci-Öğretmen Sayısı	16	20	14
Mesleki Ve Teknik Lise	Öğrenci-Sınıf Sayısı	34	29	29
	Öğrenci-Öğretmen Sayısı	15	14	14

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı, 2016

Refah toplumlarında eğitimin içeriği kadar kalitesi de öne çıkan bir göstergedir. Türkiye’de hem öğretmen başına hemde derslik başına düşen öğrenci sayısının azalması eğitim hizmetlerinin verimliliğini ve kalitesini artırıcı etkiler oluşturmaktadır. Öğrenci ve öğrenme merkezli bir yapının oluşmasına olanak sağlayan bu süreç, olumlu karşılanmakta birlikte daha düşük sayılara ulaşmak da bir hedef olarak görülmektedir.

Çizelge 11: 2014-2015 Döneminde Yükseköğretimdeki Öğretim Üyesi ve Öğretim Elemanı Başına Düşen Öğrenci Sayısı

	Öğretim Üyesine Düşen Öğrenci Sayısı	Öğretim Elemanına Düşen Öğrenci Sayısı
Ön Lisans Düzeyinde	287.2	50.7
Lisans Düzeyinde	29.4	15.0
Toplamı	41.2	19.4

Kaynak: Yüksek Öğretim Kurumu, 2016

Beşeri sermaye oluşumunda yükseköğretimin niteliği ve kalitesi önemli bir belirleyicidir. Çizelge 11 Türkiye’de yüksek öğretim düzeyi ile ilgili bazı sonuçları ortaya koymaktadır.

2014-2015 döneminde örgün öğretimde öğretim üyesi başına 41,2 öğrenci düşerken öğretim elemanı başına 19,4 öğrenci düşmüştür.

Ön lisans düzeyindeki yükseköğretim programlarında daha çok öğretim üyesi dışındaki öğretim elemanlarının yer alması öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayısının lisans düzeyine göre yüksek çıkmasında etkilidir. Benzer şekilde ön lisans programlarında öğretim üyesinin daha az yer alması, ön lisans düzeyinde öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısının yüksek olmasına neden oluşturmaktadır. Ayrıca ön lisans programlarının sayı ve kontenjan fazlalığı da önemli bir etkidir.

Türkiye’de yükseköğretimde öğretim üyesi ve öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayılarının yüksek olması ve fiziki altyapı yetersizlikleri eğitim niteliğine etki eden önemli problemler olarak değerlendirilmektedir. Son dönemlerde yükseköğretim kotalarının yükseltilmesi ve öğrenci affı gibi sebeplerle öğrenci sayısının hızla bir şekilde yükselmesi bu yapılanmada etkilidir.

Ekonominin ve toplumun ihtiyaçlarına duyarlı, paydaşlarıyla iletişim içerisinde olan, ürettiği bilgiyi ürüne, hizmete ve teknolojiye dönüştüren, akademik, idari ve mali bakımdan bağımsız üniversite modeli kapsamında küresel düzeyde rekabetçi bir yükseköğretim düzeyine çıkmak ve refah toplumuna ulaşmak, refah devleti politikalarının asli unsurlarıdır.

Buraya kadar Türkiye’de mevcut olan eğitim sistemi eğitim kademlerindeki derslik sayısı, okullaşma oranları, yüksek öğretimde öğrenci başına düşen öğretim elemanı ve öğretim üyesi gibi konular üzerinden değerlendirildi. Türkiye’nin ulaştığı olduğu eğitim seviyesinin dünyadaki yeri ve öneminin belirlenmesinde oldukça önemlidir. Bunun genel bir göstergesi ise eğitim harcamalarının GSYİH içindeki payıdır. Dünyanın 17. Büyük ekonomisine sahip olan Türkiye’nin GSYİH’nın % kaçınım eğitim harcamalarına ayırdığı bu aşamada öne çıkmaktadır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programının hazırladığı insani gelişim raporunda yer alan seçilmiş ülkelerle karşılaştırmalar çizelge 12 vasıtasıyla sunulmaktadır.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı’nın hazırladığı rapordan en az lise mezunu 25 yaş üstü nüfus ile eğitim harcamalarının GSYİH’ya oranı kriter olarak alınmıştır. Türkiye’nin gayri safi yurt içi hasılasında eğitim harcamalarının payı 2005-2014 dönemindeki en son %2.9 olmuştur. Bu oran refah devletlerinin ulaştığı seviyeden oldukça geridedir. Refah devleti olan Danimarka’ya bakıldığında eğitim

harcamalarının GSYİH'daki payı %8.7'dir. Danimarka çok yüksek insani gelişim gösteren ülkeler arasında GSYİH'dan eğitim harcamalarına fazla payı ayırarak, sıralamada önde yer almaktadır. Çok yüksek insani gelişime sahip ülkelerin eğitim harcamaları/GSYİH oranının seçilmiş ülkelerde %5'in üzerinde olması, Türkiye'nin eğitime daha fazla kaynak ayırması gerektiğini göstermektedir.

Çizelge 12: Seçilmiş Ülkelerde Eğitim Göstergeleri

Ülkeler	En Az Lise Mezunu Nüfus 25 yaş üstü	Eğitim Harcamaları/ GSYİH	İnsani Gelişim Sıralaması
	2005-2013	2005-2014	
Çok Yüksek İnsani Gelişim			
Norveç	97.1	6.6	1
Avustralya	94.4	5.1	2
İsviçre	95.7	5.3	3
Danimarka	96.1	8.7	4
Yüksek İnsani Gelişim			
Belarus	89.3	5.1	50
Rusya	90.9	4.1	50
Umman	53.9	4.2	52
Türkiye	49.4	2.9	72
Orta İnsani Gelişim			
Mısır	27	3.8	108
Türkmenistan	47	3.0	109
Endonezya	47	3.6	110
Düşük İnsani Gelişim			
Kenya	28.6	6.6	145
Nepal	27.4	4.7	145
Pakistan	33.2	2.5	147
Myanmar	19.2	0.8	148

Kaynak: UNDP, Human Development Report, 2015

En az lise mezunu 25 yaş üstü nüfusa bakıldığında, Türkiye'de bu oran %49,4'tür. Çok yüksek insani gelişim gösteren ülkelerde neredeyse %100' yakın bir oran mevcuttur. Norveç'te bu oran %97,1'dir ve çok yüksek insani gelişim gösteren ülkeler arasında Norveç, birinci sırada yer almıştır.

En az lise mezunu 25 yaş üstü nüfus yönünden düşük insani gelişime sahip ülkelerde oldukça düşük oranlar bulunmaktadır. Kenya için %28,6 olan oran Myanmar'da %19,2'dir.

Çizelge 33'te yer alan hanehalkı tüketim harcamaları dağılımında, eğitim harcamalarına bakıldığında 2002'de %1,3 olan oran 2014'te %2,4'e yükselmiştir. Yıllar itibariyle eğitim harcamaları artmasına rağmen, eğitim harcamalarının hane halkı tüketim harcamaları içerisindeki yeri oldukça düşüktür. Türkiye'nin eğitim yönünden refah toplumuna ulaşabilmesi için çok yüksek insani gelişim gösteren ülkelerin sahip olduğu göstergelere ulaşması gerekmektedir. Bu nedenle Türkiye, GSYİH'dan eğitim harcamalarına ayırdığı payı artırmalıdır. Ayrıca daha üst kademelerde yer alan eğitim hizmetlerine yönelmelidir.

4.4. Türkiye'de Sağlık Hizmetleri ve Refah

Sağlık hizmetleri de eğitim gibi beşeri sermaye gücünün ana belirleyicisidir. İşgücünün sürdürülebilmesi ve üretim sürecinde yer alabilmesi, sağlıklı olması ile yakından ilgilidir.

Türkiye'de sağlık alanında gerçekleştirilen reformlar neticesinde Sağlıkta Dönüşüm Programı kapsamında hizmet niteliğinde ve sağlık hizmetlerine erişimde önemli gelişmeler sağlanmıştır. Bu bağlamda, anne ve çocuk sağlığı, aile hekimliği, hasta yatak ve hastane sayıları, koruyucu sağlık, sağlık personeli, kurumsal yapılanma ve hasta hakları gibi birçok alanda Türkiye'nin ilerlemeler sağladığı söylenebilir.

Çizelge 13: Türkiye'de Farklı Yıllara Göre Sağlık Alanında İlerlemeler

	2006	2007	2012	2013	2014
Yatak Sayısı (10 Bin Kişi)	25,1	25,2	26,5	26,4	26,6
Hekim Sayısı (100 Bin Kişi)	151	154	172	174	175
Hemşire Sayısı (100 Bin Kişi)	119	134	178	182	183
Dengeli Fiziki Alt Yapının Dağılım Oranı	-	2,69	1,82	1,70	1,69
Sağlık Çalışanlarının Dengeli Dağılım Oranı	3,4	3,1	2,2	2,21	2,21
Hekim Başına Düşen Hemşire Sayısı	0,79	0,87	1,04	1,04	1,05
Bebek Ölüm Oranı (Binde)	16,5	13,9	7,4	7,8	7,6
Anne Ölüm Oranı (Yüz Bin Canlı Gerçekleşen Doğumda)	28,5	21,2	15,4	15,9	15,2

Kaynak: TÜİK ve Sağlık Bakanlığı, 2014 İstatistik Yıllığı

Çizelge 13'e göre, Türkiye'de sağlık alanında yapılan reformlar dolayısıyla son yıllarda önemli gelişme kaydedildiği gözlenmektedir. Bebek ölüm oranı 2006 yılında binde 16,5 iken 2014 yılında 7,6'ya düşmüştür. Bu durum, refah toplumu yolunda önemli bir gelişme olarak yorumlanabilir. 2006 yılında 100 bin kişiye düşen

hekim sayısı 151 iken 2014 yılında bu sayının 175 olması sağlık alanında sunulan hizmet yönünden genişleme olanağı ortaya çıkarmıştır. Benzer bir gelişme ve ilerleme de hemşire sayısında görülmektedir. 100 bin kişiye düşen hemşire sayısında 119'dan 183'e yükselmiştir. Refah toplumu yolunda ilerleyen Türkiye'de anne ölüm oranlarının düşmesi de önemli bir göstergedir. 2006 yılında anne ölüm oranı yüz bin canlı doğumda 28,5 iken bu oran 2014 yılında 15,2'ye düşmüştür. Yapılan reformlar sonucunda Türkiye'nin sağlık alanında refah toplumu gerekleri yönünde önemli ilerlemeler gösterdiği ileri sürülebilir.

Çizelge 14: Hasta Yatak Sayısı ve Doluluk Oranları

	2008	2009	2012	2013	2014	OECD	AB-28
Yatak Sayısı (Bin)	183.1	188.6	200.2	202.0	206.8	-	-
10.000 Kişiye Düşen Yatak Sayısı	25.6	26.0	26.5	26.4	26.6	48	52.8
Yatak Dolu Olma Oranı (Yüzde)	65.7	65.5	65.1	66.0	68.7	77	76.6

Kaynak: Sağlık Bakanlığı, DSÖ, OECD, 2016

Türkiye son yıllarda yaptığı reformlar sayesinde sağlık alanında önemli gelişmeler kaydetmesine rağmen bazı yönlerden OECD ve AB-28 ortalamasının gerisinde kalmıştır. 2014 yılında Türkiye'de 10000 kişiye düşen yatak sayısı 26,6 olurken OECD ortalaması 48 ve AB-28 ülkeleri açısından ise 52,8 olmuştur.

Türkiye sağlık alanında yıllara göre önemli derecede gelişme göstermiştir. Bu ilerlemeler diğer ülkelerle karşılaştırıldığında, Türkiye'nin hangi aşamada olduğu çizelge 15 ile gösterilmiştir. Çizelge 15, 60 yaşından sonra hayat beklentisi, 10000 kişiye düşen doktor sayısı ve sağlık harcamalarının GSYİH'ya oranı gibi verileri içermektedir.

Birleşmiş Milletlere göre Türkiye'nin 60 yaşından sonra hayat beklentisi, 2010-2015 dönemini kapsayan en son veri olarak ortalama 20,9 yıldır. Bu değer çok yüksek insani gelişime sahip Norveç, Avustralya ve İsviçre gibi ülkelerin altındadır.

Çizelge 15'e göre Türkiye'de 2001-2013 döneminde ki en son veri dikkate alındığında 10000 kişiye düşen doktor sayısı 17.1'dir. Bu sayı refah toplumuna ulaşmış ülkelerle kıyaslandığında çok düşüktür. 2001-2013 dönemi en son veriler dikkate alındığında, 10000 kişiye düşen doktor sayısı Norveç'te 37.4, İsviçre'de 39.4, Belarus'ta 37.6 ve Rusya'da ise 43.1'dir. Türkiye'nin doktor sayısı giderek

artmasına rağmen henüz refah toplumlarının ulaştığı seviyede değildir. Sağlık alanında en yaygın kullanılan refah göstergesi sağlık harcamaları/GSYİH oranıdır.

Çizelge 15: Seçilmiş Ülkelerde Sağlık Göstergeleri

Ülkeler	60 Yaşından Sonra Hayat Beklentisi (yıl)	10.000 Kişiye Düşen Doktor Sayısı	Sağlık Harcamaları/ GSYİH %	İnsani Gelişim Sıralaması
	2010-2015	2001-2013	2013	
Çok Yüksek İnsani Gelişim				
Norveç	24.0	37.4	9.6	1
Avustralya	25.1	32.7	9.0	2
İsviçre	25.0	39.4	11.5	3
Danimarka	22.4	34.2	10.6	4
Yüksek İnsani Gelişim				
Belarus	17.1	37.6	6.1	50
Rusya	17.5	43.1	6.5	50
Umman	20.5	22.2	2.6	52
Türkiye	20.9	17.1	5.6	72
Orta İnsani Gelişim				
Mısır	17.5	28.3	5.1	108
Türkmenistan	17.0	41.8	2.0	109
Gabon	18.2	2.9	3.8	110
Endonezya	17.8	2.0	3.1	110
Düşük İnsani Gelişim				
Kenya	17.8	1.8	4.5	145
Nepal	17.1	2.1	6.0	145
Pakistan	17.4	8.3	2.8	147
Miyanmar	16.6	6.1	1.8	148

Kaynak: UNDP, Human Development Report, 2015

Türkiye’de sağlık harcamalarının GSYİH’ya oranı 2013 yılı itibariyle %5.6 olmuştur. Çok yüksek İGE ülkelerine baktığımızda Danimarka %10.6, İsviçre %11.5, Norveç %9.6 ve Avustralya %9’luk oranlara sahiptir. Türkiye’de bu oran neredeyse refah toplumlarının yarısı kadardır.

Çizelge 33’te yer alan hanehalkı tüketim harcamaları dağılımında, sağlık harcamalarına bakıldığında 2002’de %2,3 olan oran, yıllar itibariyle dalgalanarak 2014’te %2,1’e gerilemiştir. Hanehalkı tüketim harcamaları dağılımında, sağlık harcamalarının yeri oldukça düşüktür. Türkiye’nin sağlık yönünden refah toplumuna ulaşabilmesi için çok yüksek insani gelişim gösteren ülkelerin sahip olduğu

göstergelere ulaşması gerekmektedir. Bu nedenle Türkiye, GSYİH'dan sağlık harcamalarına ayırdığı payı artırmalıdır. Ayrıca daha üst kademelerde yer alan sağlık hizmetlerine yönelmelidir.

Refah toplumu açısından kişilerin hayat standartları ve yaşam süresinin artırılması ile ekonomik, kültürel ve sosyal yaşamda bilinçli olarak, sağlıklı ve aktif bir biçimde yer alması sağlamak devletin asli rolüdür. Bu bakımdan ilk olarak koruyucu ve birinci basamak sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması eşitlik ilkesine göre hasta haklarıyla uyumlu, ulaşılabilir, kaliteli ve etkin bir yapıya kavuşturulması Türkiye için öne çıkan konulardır.

4.5. İstihdam ve Refah Analizi

İşgücünün çalışmasını ifade eden istihdam, bireylerin gelir düzeyinin, yaşam standardının, ekonomik ve sosyal davranışlarının da temel açıklayıcısıdır. Refah açısından istihdam göstergeleri birçok yönden değerlendirilebilir. 2012-2014 dönemini kapsayan çizelge 16 aşağıdaki gibi yorumlanabilir.

Türkiye’de istihdam oranı sürekli artmıştır. Üç yılın ortalama istihdam oranı %44,3’tür. AB-25 ülkeleri istihdam oranı ortalaması ise %51,6’dır.

Çizelge 16: Temel İstihdam ve İşgücü Göstergeleri

	TÜRKİYE			AB-25		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014
İşgücüne Katılım Oranı	47,6	48,3	50,5	57,6	57,6	57,6
Kadın	29,5	30,8	30,3	51,0	51,2	51,3
Erkek	71,0	71,5	71,3	64,7	64,5	64,4
İstihdam Oranı	43,6	43,9	45,5	51,6	51,4	51,7
Kadın	26,3	27,1	26,7	45,6	45,6	46,0
Erkek	65,0	65,2	64,8	58,0	57,6	57,9
İşsizlik Oranı	8,4	9,0	9,9	10,4	10,8	10,2
Kadın	10,8	11,9	11,9	10,5	10,9	10,3
Erkek	8,5	8,7	9,0	10,4	10,8	10,1
Genç İşsizliği Oranı (15-24)	15,8	17,1	17,9	22,9	23,4	21,4
Tarım Dışı İşsizlik Oranı	10,3	10,9	12,0	-	-	-

Kaynak: TÜİK, Eurostat, OECD, 2016

Türkiye’de kadınların istihdam oranı AB-25 ülkelerinde de olduğu gibi erkelere göre daha düşüktür. Ancak, Türkiye’de erkek ve kadın istihdam oranı arasındaki fark AB-25 ülkelerine göre oldukça fazladır.

Türkiye’de üç yıllık ortalama işgücüne katılım oranı AB-25 ülkelerine göre oldukça düşüktür. Türkiye’de ortalama işgücüne katılım oranı %48,8 iken AB-25 ülkelerinde aynı oran %57,6’dır.

Türkiye’de kadınların işgücüne katılım oranı AB-25 ülkeleri ile benzer şekilde erkeklere göre daha düşüktür. Ancak Türkiye’de erkek ve kadın işgücüne katılım oranı arasındaki fark AB-25 ülkelerine göre çok daha fazladır. Neredeyse 2 kattan fazla olan fark AB-25 ülkelerinde ise 1 kata yakındır.

Türkiye’de genç işsizliği oranı giderek artmaktadır. AB-25 ülkelerinde ise artış ve azalış biçiminde dalgalı bir yapı bulunmaktadır. Ancak Türkiye’deki genç işsizlik oranı artışı AB-25 ülkelerindeki artıştan daha fazladır.

İşsizlik oranı Türkiye’de 2012-2014 döneminde ortalama %9,1 olarak gerçekleşmiş ve AB-25 ülkelerinde düşüktür. AB-25 ülkelerinde ise işsizlik oranı ortalaması %10,4’dür. Söz konusu yükseklik ilgili dönemde Yunanistan gibi bazı AB ülkelerindeki aşırı daralmadan ve olumsuz konjonktürden kaynaklanabilir. Buna karşılık Türkiye’deki işsizlik oranı yine de yüksektir. Türkiye’de 2015 yılı işsizlik oranı %10,5’dir. OECD ülkeleri 2015 yılı işsizlik ortalaması ise %7 olmuştur (OECD, 2016).

Sonuç olarak Türkiye’nin istihdam oranını ve işgücüne katılım oranını artırıcı, işsizlik ve genç işsizlik oranını ise azaltıcı yönde politikalar uygulaması refah toplumuna ulaşabilmek için öncelikleri arasında yer almaktadır. Bu süreçte kadınların erkeklere göre daha olumsuz konumda olması nedeniyle kadınların üretim gücünün de dikkate alınması ve potansiyellerinin değerlendirilmesi ayrı bir öneme sahiptir.

Çizelge 17 sektörel ölçekte istihdamın yapısını içermektedir. Buna göre yüksek miktarda iş olanakları oluşturan sektörün hizmetler sektörü olduğu görülmektedir. Çizelge 17’ye göre 2012-2014 döneminde tarım sektörünün toplam istihdam içerisindeki payı ortalama %21,5, sanayinin %20,6 ve hizmetler sektörünün payı ise %50,7’dir. Kalan %7,3’lük pay ise inşaat sektörüne aittir.

Çizelge 17: Türkiye’de İstihdamın Sektörel Dağılımı

	2012	2013	2014
Sanayi	20,5	20,7	20,5
Tarım	22,1	21,2	21,1
Hizmetler	50,2	50,9	51,0
İnşaat	7,2	7,2	7,4

Kaynak: TÜİK, 2016

Türkiye’de hizmetler sektörü istihdamda öncü konumdadır ve istihdamın yarısından fazlasına sahip bir alan içermektedir. Refah toplumlarındaki genel eğilim de bu yöndedir. Ancak Türkiye’de tarım sektörünün de toplam istihdam içindeki payı oldukça yüksektir ve çoğu zaman refah ülkeleri ile örtüşmemektedir. Tarım sektörünün iklim koşullarına aşırı bağıllığı ve gizli işsizlik sorunu içermesi tarımsal gelirlerin sürekliliğini olumsuz etkilemekte ve refah toplumuna ulaşma önünde bir engel olarak değerlendirilmektedir.

İşgücü ve refah ilişkilerinde başka bir belirleyici de işgücünün eğitim düzeyidir. Eğitim, bireylerin kazanç ve ücret gelirlerinin, iş statüsünün ve iş olanaklarının ana dayanağıdır.

Eğitim ve istihdam ilişkisinin doğru bir biçimde kurulamaması, mesleki eğitimin işgücü piyasasının gereksinimleri doğrultusunda talep edilen miktarda sunulmaması işgücü talebi ile işgücü arzı arasındaki dengeyi kuramamaktadır. Hem işsizlik hem de boş iş konumlarının olduğu bu süreçte, eğitim hizmetlerinden beklenen, işgücü talep ve arzını uyumlaştırmasıdır.

Çizelge 18: Türkiye’de İşgücünün Eğitim Düzeyi (2014 Yılı)

	İşgücü %	İstihdam %	İşsiz %	İKO	İstihdam Oranı	İşsizlik Oranı
Liseliler	10,3	10,1	12,4	53,5	47,1	11,9
Liseler Altı Eğitimli	55,9	56,2	53,1	47,8	43,3	9,4
Okuma-Yazma Bilmeyenler	4,1	4,2	2,6	19,1	17,9	6,3
Meslek ve Teknik Liseler	9,9	9,8	10,6	65,0	58,1	10,6
Yükseköğretim	19,8	19,6	21,2	79,2	70,7	10,6
Toplam	100	100	100	-	-	-

Kaynak: TÜİK, 2016

Çizelge 18’de Türkiye’nin 2014 yılı işgücü eğitim düzeyleri yer almaktadır. Çizelgeye göre Türkiye’de işgücünün, istihdam ve işsizlerin yarısından fazlasını lise altı

eğitimli sınıf oluşturmaktadır. Lise altı eğitilmişler işgücünün %55,9'unu, istihdamın %56,2'sini, işsizlerin ise %53,1'ini kapsamaktadır. Yüksek öğretime sahip işgücü ise işgücünün %19,8'ini, istihdamın %19,6'sını ve işsizliğin %21,2'sini oluşturmaktadır. Bu durum Türkiye'de işgücünün eğitim seviyesi bakımından refah toplumunun arzu ettiği seviyede olmadığını göstermektedir.

Türkiye'de istihdamın %60,4'ü, işgücünün %60'ı ve işsizlerin %55,7'si lise altı eğitilmişler ve okuma yazma bilmeyenlerden oluştuğu görülmektedir. Çizelge 18'e göre, eğitim düzeyi arttıkça işgücüne katılma oranı da artmaktadır. Okuma yazma bilmeyenlerde bu oran %19,1 iken, yüksek öğretime sahip olanlarda %79,2'dir. Vasıfsız işgücü piyasasında ücretlerin göreceli olarak düşük kalması işgücü piyasasında eğitim seviyesi arttıkça eğitimsiz işgücünün piyasadan çekilmesi gibi etkenler bu süreçte öne çıkmaktadır. Bir başka ifade ile eğitim düzeyi yüksek olan kişiler iş piyasasında daha fazla yer almak istemektedir.

Benzer sonuçlar istihdam oranına da yansımaktadır. İşgücü piyasasında bilgi ve beceri yanlı emek talebi özellikle teknolojik gelişme ile artış göstermektedir. Bunun nedeni eğitilmiş, bilgi ve beceri düzeyi yüksek olan işçilerin verimliliğinin de yüksek olması beklentisidir. Çizelge 18'e göre yüksek öğretim düzeyindeki istihdam oranı %70,7 iken okuma-yazma bilmeyenlerde %17,9'dur. Meslek ve teknik lise seviyesinde %58,1 olan oran, lise altı eğitilmişler yönünde ise %43,3'tür.

İstihdamın yaklaşık üçte ikisinin düşük eğitim seviyesine sahip işgücünden oluşması bu kesimlerin yeterli ücret geliri elde edememelerine neden olmaktadır. Bu durum çalışanların refahının düşük kalması olarak yorumlanabilir.

İstihdam yönünden gelişmiş refah ülkeleri ile yapılan karşılaştırmalar da farklı sonuçlara ulaşılmasını sağlayabilir. Çizelge 19'a göre, çok yüksek insani gelişime sahip ülkelerde tarım sektörünün istihdam içerisindeki payı nispi olarak oldukça düşüktür. 1990 yılında %7'nin altında olan oran 2012 yılında ise %4'ün altındadır. Hizmetler sektörü istihdamı ise söz konusu yıllarda %63 ile %78 aralığında değişmektedir. Bu durum gelişmiş refah toplumlarının tarımdan hizmetler sektörüne istihdam yönünden bir dönüşüme sahip olduğunu göstermektedir. Vasıfsız işgücü ve gizli işsizlik barındıran tarım sektöründe, vasıflı işgücü talebinin yoğun olduğu hizmetler sektörüne göre daha düşük gelirler ve ücretler beklenmektedir.

Çizelge 19: Seçilmiş Ülkelerde İstihdam Görünümü

Ülkeler	Tarım Sektöründe İstihdam %		Hizmetler Sektöründe İstihdam %		Genç İşsiz %
	1990	2012	1990	2012	2008-2014
Çok Yüksek İnsani Gelişim					
Norveç	6.4	2.2	69.2	77.4	9.2
Avustralya	5.6	3.3	69.3	75.5	12.2
İsviçre	4.2	3.5	63.6	72.5	8.5
Danimarka	5.5	2.6	66.6	77.5	12.6
Yüksek İnsani Gelişim					
Belarus	21.6	10.5	36.1	49.9	12.5
Rusya	13.9	9.7	45.6	62.3	13.8
Türkiye	46.9	23.6	32.4	50.4	18.7
Orta İnsani Gelişim					
Mısır	39.0	39.2	40.1	47.1	34.3
Endonezya	55.9	35.9	30.2	43.5	31.3
Düşük İnsani Gelişim					
Pakistan	51.1	44.7	28.9	35.2	7.7

Kaynak: UNDP, Human Development Report, 2015

Türkiye’de ise 1990 yılında tarımsal istihdam toplam istihdamın neredeyse yarısına karşılık gelmektedir. Aynı yıl hizmetler sektörü istihdamı ise %32,4’dür. Zaman içinde tarımdan hizmetler sektörüne kısmi bir dönüşüm yaşanmasına rağmen, 2012 yılında tarım sektöründe istihdam oranı %23,6 ile büyük ölçüde önemini korumaktadır. Hizmetler sektörü istihdamı ise %50,4 seviyesine kadar yükselebilmektedir.

Gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında Türkiye’de tarım sektörü istihdamı oldukça yüksek, hizmetler sektörü istihdamı ise düşüktür. Çizelge 19’a göre 2012 yılında Danimarka’da tarım sektöründe istihdam oranı %2,6’dır ve Türkiye’den yaklaşık 9 kat aşağıdadır. Danimarka’da hizmetler sektörü istihdamı ise aynı yıl %77,5 olup Türkiye’den 1,5 kat fazladır.

Türkiye’de 2008-2014 dönemini kapsayan en son genç işsiz oranı %18.7 iken İsviçre’de %8,5, Norveç’te %9,2, Danimarka’da %12.6 ve Avustralya’da %12,2’dir. Genç işsizlik oranı bakımından ise Türkiye, gelişmiş ülkelere göre oldukça yüksek orana sahiptir. Orta ve düşük insani gelişime sahip ülkelerde de tarım sektörünün önemi varlığını sürdürmektedir. Gelişmiş ülkelerle yapılan karşılaştırmalar sonucunda Türkiye’nin refah toplumu olabilmesinin önündeki engellerden bazıları,

tarımsal istihdamın yüksekliği, hizmetler sektörü istihdamının düşüklüğü ve genç işsizlik oranının ise yüksek olmasıdır.

4.6. Gelir Dağılımı Yönünden Karşılaştırmalı Analiz

Paylaşım, insanoğlunun varlığından bu yana, en büyük problemlerden birisidir. Günümüzde ise gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin en büyük sorunu ise adaletli gelir dağılımıdır.

Çizelge 20: Türkiye’de Gini Katsayısı ve Gelir Gruplarının Toplam Gelirden Aldıkları Pay

-Yıl	2006	2010	2011	2012	2013	2014
-Birinci Yüzde 20 (En yoksul)	5,8	6,5	6,5	6,5	6,6	6,5
-İkinci Yüzde 20	10,5	11,1	11,0	11,0	10,9	11,0
-Üçüncü Yüzde 20	15,2	15,6	15,5	15,6	15,4	15,6
-Dördüncü yüzde 20	22,1	21,9	21,9	22,0	21,8	22,2
-Beşinci yüzde 20 (En Zengin)	46,5	44,9	45,2	45,0	45,2	44,7
-Toplam	100	100	100	100	100	100
-Gini Katsayısı	0,40	0,38	0,38	0,38	0,38	0,38

Kaynak: TÜİK, 2016

Gelir dağılımı eşitsizliğinin önemli göstergelerinden birisi olan Gini katsayısı, Çizelge 20’de görüldüğü gibi 2006 ve 2014 yıllarında, Türkiye’de önemli bir değişim göstermemiştir. Bu değişmezlik durumu %20’lik fert gruplarının gelir dağılımındaki yeri bakımından da geçerlidir. Türkiye’de eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirine göre, en yüksek gelire sahip yüzde 20’lik grubun toplam gelirden aldığı pay 2006 yılında %46,5 iken 2014 yılında önemli bir azalış göstermemiş sadece %44,7 olmuştur. En düşük gelire sahip yüzde 20’lik en yoksul grubun toplam gelirden aldığı pay 2006 yılında %5,8 iken 2014 yılına gelindiğinde sadece %6,5’a yükselmiştir.

Diğer gelir grupları bakımından da 2006-2014 döneminde önemli bir değişme görülmemektedir. Hem Gini katsayısında hemde gelir gruplarının toplam gelirden aldıkları paylarda önemli değişimlerin oluşmaması, Türkiye’de gelir dağılımının bir sorun olarak varlığını sürdürdüğünü doğrulamaktadır. 2006 yılında en zengin ile en yoksul grup arasındaki gelir farkı 8 kat iken 2014 yılında yaklaşık 7 kattır.

Çizelge 21 seçilmiş ülkelerde Gini katsayılarını göstermektedir. Bu çizelge gelir dağılımındaki adalet noktasında, Türkiye’nin OECD ülkeleri arasındaki yerini göstermektedir. Çizelge’de 2006-2013 dönemine bakıldığında seçilmiş ülkelerde Gini

katsayısının genel olarak düştüğü anlaşılmaktadır. Türkiye, seçilmiş ülkeler arasında gelir adaleti bakımından son sıradadır.

Çizelge 21: Seçilmiş Ülkelerde Gini Katsayısı

Ülkeler	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
ABD	0.364	0.373	0.369	0.374	0.351	0.354	0.351	0.358
Türkiye	0,428	0,406	0,405	0,415	0,402	0,407	0,402	0,393
İspanya	0.316	0.324	0.328	0.334	0.340	0.342	0.335	0.346
Portekiz	0.371	0.361	0.355	0.337	0.342	0.338	0.338	0.342
Lüksemburg	0.277	0.279	0.292	0.280	0.272	0.278	0.301	0.281
İtalya	0.325	0.313	0.317	0.316	0.323	0.327	0.331	0.325
Yunanistan	0.339	0.330	0.329	0.331	0.337	0.335	0.340	0.343
Avusturya	0.268	0.285	0.281	0.289	0.280	0.282	0.276	0.280
Belçika	0.270	0.280	0.269	0.275	0.270	0.272	0.268	0.268
İzlanda	0.292	0.289	0.309	0.270	0.253	0.256	0.256	0.244

Kaynak: OECD, TÜİK 2016

2013 yılına gelindiğinde Türkiye'nin Gini katsayısı düşmesine rağmen, diğer ülkelerden daha yüksektir. Türkiye'nin refah toplumu yolunda, gelir dağılımındaki adalet, bir sorun karşısında durmaktadır.

4.7. Yoksulluk Yönünden Karşılaştırmalı Analiz

Refah toplumlarında yoksulluğu önlemek için devlet aktif rol almaktadır. Refah devletleri esas itibariyle bireylere daha iyi ve yüksek standartlı hayat sunmayı amaçlamaktalar. Bu kapsamda refah toplumu oluşturmak için devlet mücadele etmektedirler.

Çizelge 22: Türkiye'de Maddi Yoksunluk ve Göreli Yoksulluk Oranları

Yıl	2006	2010	2011	2012	2013	2014
Görelî Yoksulluk %	25,4	23,8	22,9	22,7	22,4	21,8
Maddî Yoksunluk %	60,4	59,4	57,9	55,0	43,8	29,4

Kaynak : TÜİK, 2016

Çizelge 22'de maddî yoksunluk ve göreli yoksulluk oranları yer almaktadır. Bu oranlar her geçen yıl azalmıştır. 2006 yılında maddî yoksunluk oranı %60,4 iken 2014 yılını gelindiğinde neredeyse yarı yarıya azalmış ve %29,4 olmuştur. Göreli yoksulluk oranı ise, 2006 yılındaki %25,4 seviyesinde iken 2014 yılına gelindiğinde %21,8'e düşmüştür. Türkiye her geçen yıl maddî yoksunlukta yaptığı iyileştirmelerle ilerlemeye devam etmektedir. Türkiye yoksullukla mücadelede, refah toplumunun uygulamalarını yerine getirme konusunda kararlılık gösterdiği söylenebilir.

Çizelge 23: Seçilmiş Ülkelerde Yoksulluk Oranları

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Avusturya	0.067	0.076	0.078	0.098	0.092	0.096	0.089	0.091	0.096
Belçika	0.087	0.094	0.103	0.095	0.097	0.100	0.102	0.099	0.102
Finlandiya	0.065	0.066	0.069	0.078	0.079	0.074	0.072	0.075	0.065
Yunanistan	0.120	0.127	0.129	0.133	0.131	0.129	0.143	0.151	0.151
İzlanda	0.059	0.063	0.059	0.070	0.065	0.062	0.066	0.058	0.063
İtalya	0.122	0.126	0.124	0.119	0.119	0.120	0.131	0.128	0.131
Lüksemburg	0.083	0.088	0.077	0.072	0.083	0.081	0.074	0.084	0.084
Türkiye	2.49	1.55	1.41	0.52	0.47	0.22	0.21	0.187	0.178
İspanya	0.148	0.150	0.137	0.142	0.145	0.149	0.139	0.147	0.140
Portekiz	0.131	0.127	0.124	0.128	0.112	0.116	0.109	0.114	0.130

Kaynak: OECD 2016, TÜİK 2012

Çizelge 23 seçilmiş ülkelerde yoksulluk oranlarını göstermektedir. Seçilmiş ülkeler arasında yoksulluk oranı en yüksek olan ülke Türkiye’dir. Türkiye yoksulluk oranı açısından refah ülkelerinin oldukça gerisindedir. 2012 yılında bir refah ülkesi olan Avusturya’da yoksulluk oranı 0,096 iken aynı oran Türkiye 0,178’dir. Çizelgedeki diğer OECD ülkelerine bakıldığında durum neredeyse aynıdır. 2004-2012 döneminde, çizelgedeki seçilmiş ülkelere bakıldığında genel itibariyle yoksulluk oranının arttığı söylenebilir. Bu duruma küresel ekonomik darboğazın sebep olduğu söylenebilir. Türkiye’nin refah toplumu yolunda, refah ülkelerinin ulaştığı yoksulluk oranlarına ulaşabilmesi için, yoksullukla mücadelede kararlılık göstermelidir.

4.8. Kişi Başına Düşen Gelir Analizi

Bir bireyin ulusal gelirden aldığı payı gösteren kişi başına gelir, ülkelerin refah sıralamasında önemli bir parametredir. Bu parametre bireylerin ortalama refah düzeyini göstermektedir.

Çizelge 24’te ülkelerin kişi başına düşen geliri incelenmiştir. Çizelgede 2011 yılı baz yıl kabul edilmiştir. 2013 yılında Türkiye’nin satın alma gücü paritesine göre kişi başına düşen geliri 18660\$’dır. Çok yüksek insani gelişim gösteren ülkelerdeki kişi başına düşen gelire bakıldığında, Norveç 62448\$, Avustralya 42831\$, İsviçre 54697\$ ve Almanya 43207\$’dır. 2005 yılına bakıldığında ise durum farksız değildir. Ancak Türkiye’nin 2005 yılında 15251\$ olan satın alma gücüne göre kişi başına geliri 3409\$ artarak 18660\$ olmuştur. Bu artış rapora dahil olan ülkelerin çoğunda mevcuttur.

Çizelge 24: Seçilmiş Ülkelerde Kişi Başına Gelir

Ülkeler	GSYİH		İnsani Gelişim Sıralaması
	Kişi Başına Gelir (\$)	Kişi Başına Gelir (2011 S.A.P. \$)	
	2005	2013	
Çok Yüksek İnsani Gelişim			
Norveç	63002	62448	1
Avustralya	38840	42831	2
İsviçre	50754	54697	3
Almanya	38172	43207	6
Yüksek İnsani Gelişim			
Belarus	10851	17.055	50
Rusya	18169	23564	50
Umman	41408	44532	52
Türkiye	15251	18660	72
Orta İnsani Gelişim			
Mısır	8561	10733	108
Türkmenistan	6504	13555	109
Gabon	16883	18646	110
Endonezya	6510	9254	110
Düşük İnsani Gelişim			
Kenya	2240	2705	145
Nepal	1707	2173	145
Pakistan	3910	4454	147
Angola	4667	7488	149

Kaynak: UNDP, Human Development Report,2015

Türkiye'nin kişi başına geliri çok yüksek insani gelişim gösteren ülkelerin oldukça gerisindedir. Bir refah ülkesi olan Norveç'in kişi başına geliri, Türkiye'nin sahip olduğu kişi başına gelirin üç katından fazladır. Çizelge 24'e göre insani gelişim endeksinin üst sıralarında yer alan ülkeler, satın alma gücü paritesine göre kişi başına düşen gelir yönünden de üst sıralarda, düşük insani gelişime sahip ülkeler ise alt sıralarda yer almaktadır.

Çizelge 25'te Avrupa Birliği İstatistik Ofisi tarafından açıklanan satın alma gücü paritesine göre kişi başına gayri safı yurtiçi hasıla endeksi 2014 yılı verilerine göre 28 Avrupa Birliği ülkesi ortalaması 100 puan iken, bu değer Türkiye için 53 puan olmuştur. Türkiye AB ortalamasının %47 altında kalmıştır. Kıyaslamalarda, 28 AB üyesi ülke, 3 Avrupa Serbest Ticaret Birliği ülkesi; İzlanda, Norveç ve İsviçre, 5 Avrupa Birliği aday ülkesi; Makedonya, Sırbistan, Karadağ, Türkiye ve Arnavutluk ve 1 potansiyel aday ülke Bosna-Hersek kapsanmıştır. Kıyaslamalarda yer alan 37 ülke içerisinde satın alma gücü paritesine göre kişi başına GSYH endeksi en yüksek

ülke 266 puan ile Lüksemburg olmuştur. En düşük ülke ise 29 puan ile Bosna-Hersek olmuştur. Kişi başına GSYH endeksinde Lüksemburg AB ortalamasının %166 üzerinde çıkarken, Bosna-Hersek ise %71 altında bir değerle sonuncu olmuştur.

Çizelge 25: Seçilmiş Ülkelerde SGP'ye Göre Kişi Başına GSYH Endeks Değerleri (AB28=100), 2014

Ülkeler	Endeks
Lüksemburg	266
Norveç	178
İsviçre	162
Hollanda	131
Euro Bölgesi 19	107
Fransa	107
Avrupa Birliği	100
Türkiye	53
Makedonya	37
Bosna-Hersek	29

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi, EUROSTAT, 2016

Ülkelerin gelişmişlik seviyelerinin kıyaslanmasında kişi başına GSYİH ölçek alınırken, tüketicilerin görelî refah seviyelerinin kıyaslanmasında kişi başına fiili bireysel tüketim endeksleri daha uygun bir gösterge olarak kabul edilmektedir. Fiili bireysel tüketim, tüketicilerin satın aldığı mal ve hizmetlere ilave olarak devlet veya kar amacı olmayan kuruluşlar tarafından sağlanan eğitim, sağlık gibi hizmetleri de içermektedir.

Çizelge 26: Seçilmiş Ülkelerde SGP'ye Göre Kişi Başına Fiili Bireysel Tüketim Değerleri (AB28=100), 2014

Ülkeler	Fiili Bireysel Tüketim
Lüksemburg	141
Norveç	135
İsviçre	131
Almanya	123
Euro Bölgesi 19	105
Avrupa Birliği 28	100
Türkiye	58
Romanya	57
Arnavutluk	37

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi, EUROSTAT, 2016

Çizelge 26'da kişi başına fiili bireysel tüketim düzeyi 28 Avrupa Birliği ülkesi ortalaması 100 iken, Türkiye için bu puan 58 olmuştur. Türkiye bu ortalama ile AB ortalamasının %42 altında kalmıştır.

Kıyaslamalarda yer alan 37 ülke içinde kişi başına fiili kişisel tüketim değeri en yüksek ülke 141 puan ile Lüksemburg olmuştur. Bu göstergede en düşük değer 37 puan ile Arnavutluk'a aittir.

Buna göre refah ölçümlerinde öncelikli yere sahip olan kişi başına düşen gelir düzeyi Türkiye açısından yeterli görülmemektedir. Bu durum Türkiye'yi satın alma gücü bakımından refah toplumlarının gerisinde bırakmaktadır.

4.9. Ar-Ge Harcamaları

Refah toplumu olmak için bilgi birikimi ve teknolojinin temel dayanağı olan Ar-Ge faaliyetleri hayati önem taşır. Günümüzde teknolojik rekabet yoğun olarak yaşanmaktadır. Ar-Ge sürecinin hangi aşamada bulunduğu genellikle Ar-Ge/GSYİH oranıyla belirlenir.

Çizelge 27: Türkiye'de Ar-Ge / GSYİH

Yıllar	2001	2004	2005	2007	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ar-Ge Harcaması/ GSYH %	0,54	0,52	0,59	0,72	0,85	0,84	0,86	0,92	0,95	1,01

Kaynak: TÜİK, 2016

Çizelge 27 incelendiğinde, Ar-Ge harcamasının GSYİH içindeki payı 2014 yılında %1,01 olmuştur. Ar-Ge harcamasının GSYH içindeki payı 2001-2014 yılları arasında bazı yıllar hariç artış eğilimindedir. 2001 yılında %0,54 olan oran, 2014 yılına gelindiğinde neredeyse 2 kata yakın bir artış göstermiştir. 2014 yılına kadar %1'in altında kalan oran 2014'de %1'i geçmiştir. Ancak bu gelişim sürecinin refah toplumuna erişim yönünden analizi, gelişmiş ülkeler ile karşılaştırmayı gerekli kılmaktadır.

Çizelge 28'de Birleşmiş Milletler Kalkınma Programının hazırladığı insani gelişim endeksinde yer alan bazı ülkelerin Ar-Ge / GSYİH oranları karşılaştırılmıştır. Bu çizelge Türkiye ile refah toplumuna ulaşmış ülkelerin Ar-Ge / GSYİH yönünden birbiri ile mukayesesine olanak sağlamıştır. Türkiye'nin 2005-2012 dönemini kapsayan Ar-Ge / GSYİH en son verisi %0,9 olmuştur. Çok yüksek insani gelişim gösteren ülkelere bakıldığında bu oran, Almanya'da %2,9, Amerika'da %2,8, Kore'de %4,0, İsrail'de %3,9, Japonya'da %3,4 ve Norveç'te %1.7 olmuştur.

Çizelge 28: Seçilmiş Ülkelerde Ar-Ge / GSYİH Oranları

Ülkeler	Ar-Ge Harcamaları/ GSYİH % 2005-2012	İnsani Gelişim Sıralaması
Çok Yüksek İnsani Gelişim		
Norveç	1.7	1
Almanya	2.9	6
Amerika	2,8	7
Kore	4,0	17
İsrail	3,9	18
Japonya	3,4	19
Yüksek İnsani Gelişim		
Rusya	1.1	50
Umman	0.1	52
Türkiye	0.9	72
Orta İnsani Gelişim		
Mısır	0.4	108
Endonezya	0.1	110
Düşük İnsani Gelişim		
Kenya	1.0	145
Nepal	0.3	145

Kaynak: UNDP, Human Development Report, 2015

Türkiye geçen yıllara oranla Ar-Ge harcamalarını artırmasına rağmen çok yüksek insani gelişim gösteren ülkelerin ulaştığı seviyeye henüz ulaşabilmiş değildir. Refah seviyesi yüksek toplumların Ar-Ge'ye ayırdığı oran neredeyse Türkiye'nin iki, üç ve dört katıdır.

4.10. Vergi ve Refah İlişkisi

Türkiye'de toplam vergi gelirlerinin yaklaşık yüzde 70'i tüketimden, yüzde 30'u ise gelir üzerinden tahsil edilen vergilerden kaynaklanmaktadır. Bu sistemle vergi, geniş bir tabana yayılsa da vergilemede adalet göz ardı edilmektedir. Tüketim vergisinin yoğun olduğu vergi sistemi bir yandan vergilemede adaletle negatif etki ederken gelir dağılımını da bozucu etkiler oluşturmaktadır. Türkiye'de tüketim vergilerinin oranlarının gün geçtikçe artırılması, buna rağmen gelir üzerinden alınan vergilerin oranının düşürülmesi yönünde izlenen politika, ekonomik etkinliğin artırılmasının tercih edildiğini adaletin ise dikkate alınmadığını göstermektedir (Sağbaş, 2014, s.1-4).

Dolaylı vergilemede birey, gelir ve serveti elde ettiği zaman değil, harcadığı zaman vergi öder. Türkiye’de %70’lere varan dolaylı vergiler, ülkede vergi adaletinin sağlanması konusunda yetersizlikler olduğunu göstermektedir. Refah toplumuna ulaşmak için Türkiye’nin vergi adaletini sağlaması temel bir öncelik olarak değerlendirilebilir.

Çizelge 29’a bakıldığında, toplam vergi gelirlerinin GSYH’ya oranını ifade eden vergi yükü 2002-2015 döneminde üç yıl dışında sürekli yükseliş göstermektedir. Harcanabilir kişisel gelirin yükselmesi bir yandan vergi yükselişlerine karşı direnci düşürmektedir. Öte yandan da vergi gelirlerini artırmaktadır. Bu çerçevede Türkiye’de 2002 yılında yüzde 18,6 olan vergi yükü 2015 yılında yüzde 23,8’e yükselmiştir.

Çizelge 29: Türkiye’de GSYH, Genel Bütçe Vergi Gelirleri ve Vergi Yükü

(1998 BAZLI) (BİN TL)			(%)
YILLAR	GSYH	Bütçe Vergi Geliri	Vergi Yükü
2002	350.476.089	65.188.479	18,6
2003	454.780.659	89.893.112	19,8
2004	559.033.026	111.335.368	19,9
2005	648.931.712	131.948.778	20,3
2006	758.390.785	151.271.701	19,9
2007	843.178.421	171.098.466	20,3
2008	950.534.251	189.980.827	20,0
2009	952.558.579	196.313.308	20,6
2010	1.098.799.348	235.714.637	21,5
2011	1.297.713.210	284.490.017	21,9
2012	1.416.798.490	317.218.619	22,4
2013	1.567.289.238	367.517.727	23,4
2014	1.748.167.817	401.683.956	23,0
2015	1.953.561.332	464.886.790	23,8

Kaynak: TÜİK, 2016

Çizelge 30’da seçilmiş bazı ülkelerin toplam vergi gelirleri / GSYİH oranı ile gelir üzerinden alınan vergilerin toplam vergi gelirlerine oranı yer almaktadır. Türkiye’nin 2005-2013 bu dönemini kapsayan en son verileri itibariyle, toplam vergi gelirlerinin GSYİH’ya oranı %20,4’dür. Refah devleti niteliği taşıyan Almanya’ya bakıldığında 2005-2013 dönemi itibariyle en son verisinin %11,5 olduğu görülmektedir. İsviçre ise %9,8 oranına sahiptir. İnsani gelişim endeksinin birinci sırasında yer alan Norveç %27,3, ikinci sırasında yer alan Avustralya %21,4 ve dördüncü sırasında yer alan Danimarka %33,4 oranla Türkiye’ye göre yüksek bir

vergi yüküne sahiptir. Bunun nedeni, gelişmiş ülkelerdeki vergi sistemlerinde toplam vergi gelirlerinin içinde, dolaysız vergilerin ağırlıkta olmasıdır. Türkiye’de ise vergi yükünün düşük olmasında, vergi indirim ile kayıt dışı ekonomi, muafiyet ve istisnaların önemli bir yeri olduğu söylenebilir.

Çizelge 30: Seçilmiş Ülkelerde Vergi ile İlgili Bazı Göstergeler

Ülkeler	Toplam Vergi Gelirleri	Gelir Üzerinden Alınan Vergi, Kar Ve Sermaye Kazancı	İnsani Gelişim Sıralaması
	% GSYİH	% Toplam Vergi Geliri	
	2005-2013	2005-2013	
Çok Yüksek İnsani Gelişim			
Norveç	27.3	31.8	1
Avustralya	21.4	65.3	2
İsviçre	9.8	22.7	3
Danimarka	33,4	39,7	4
Almanya	11,5	16,3	6
Yüksek İnsani Gelişim			
Belarus	15.1	3.5	50
Rusya	15,1	1.9	50
Umman	10.0	2.6	52
Türkiye	20.4	17.6	72
Orta İnsani Gelişim			
Mısır	13.2	26.2	108
Endonezya	11.4	36.8	110
Düşük İnsani Gelişim			
Kenya	15.9	40.9	145
Nepal	153	18.7	145
Pakistan	11.1	27.9	147
Angola	18.8	31.9	149

Kaynak: UNDP, Human Development Report, 2015

Çizelge 30’da gelir üzerinden alınan vergilerin, kar ve sermaye kazancının toplam vergi gelirindeki payı Türkiye’de %17.6’dır. Çok yüksek İGE’de bulunan Almanya’da %16,3, Avustralya’da %65.3, Danimarka’da %39,7, İsviçre’de %22,7 ve Norveç’te %31.8’dir. Gelir üzerinden alınan vergiler ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Türkiye’de bu oran bir çok ülkedeki orandan düşüktür. Gelir üzerinden alınan vergilerin dolaysız vergiler niteliğinde olması Türkiye’deki vergi

yapısının gelir, kar ve sermaye kazancını daha az vergilediğini göstermektedir. Bir başka ifade ile adaleti öncelemeyen bir vergi sisteminin varlığından söz edilebilir.

Vergileme gelişmekte olan ölkeler kadar gelişmiş ölkeler içinde söz konusudur. Bireylerin ödeme güçlerine göre kamu harcamalarının finansmanına katılması genel bir ilke olarak görölmektedir. Ancak gerçekte ödeme gücünün belirleyicilerinin zorlukları vergileme konusundaki sorunun temelini oluşturmaktadır.

Türkiye’de ise gelir üzerinden alınan vergi oranının düşük olması, refah toplumu yolunda Türkiye’nin önünde engel teşkil etmeyi sürdürmektedir.

4.11. Enflasyon ve Refah

Enflasyon, Türkiye’nin uzun yıllar boyunca gündeminde olan ve iktisat politikalarına yön veren bir kavramdır. Günümüzde tek haneli rakamlara düşse de henüz refah toplumlarının ulaştığı seviyede değildir. Enflasyonun yüksek seyretmesi tüketicinin satın alma gücünü azaltarak ve refahını düşürmektedir. Bu durum ise refah toplumu yolunda olan Türkiye için kabul edilebilir bir olgu değildir.

Çizelge 31: Seçilmiş Ölkelerde Yıllara Göre Enflasyon Oranları (%)

	1990	1994	1998	2002	2008	2012	2014
Türkiye	60,3	105,2	84,6	45,0	10,44	8,9	8,9
ABD	5,4	2,6	1,6	1,6	3,84	2,1	1,6
Almanya	2,7	2,7	0,9	1,4	2,63	2,0	0,9
Norveç	4,13	1,40	2,27	1,29	3,77	0,71	2,0
İtalya	6,46	4,05	1,96	2,47	3,35	3,04	0,2
İngiltere	7,00	2,00	1,60	1,30	3,60	2,80	1,5
OECD Toplam	6,97	4,75	4,17	2,75	3,69	2,25	1,7
Hollanda	2,45	2,80	1,96	3,29	2,49	2,46	1,0
Danimarka	2,64	1,99	1,85	2,42	3,42	2,40	0,6
Avusturya	3,26	2,95	0,92	1,81	3,22	2,49	1,16

Kaynak: OECD, 2016

Çizelge 31 seçilmiş ölkelerde yıllara göre enflasyon oranlarını göstermektedir. Çizelgeye göre Türkiye’nin enflasyon oranı, hem seçilmiş ölkelerin oranından hemde OECD ortalamasında oldukça yüksektir. Türkiye’de 90’lı yıllarda enflasyon oranı 3 haneli sayılara kadar ulaşmaktadır. Bu döneme siyasi problemlerin ve ekonomik istikrarsızlığın neden olduğu söylenebilir. 90’lı yıllardan sonra düşmeye başlayan enflasyon oranları son yıllarda tek haneli sayılara kadar ulaşmıştır. Bu olumlu düşüşün nedenleri arasında siyasi ve ekonomik istikrar gösterilebilir. Bu olumlu düşüşe rağmen Türkiye’nin enflasyon oranı, OECD ortalamasını dahi

yakalayamamıştır. Çizelge 31'deki refah ülkelerine bakıldığında neredeyse hepsinin 1990 yılından 2014'e enflasyon oranları dalgalanmasına karşın genel itibariyle olumlu yönde düşüş sergilemiştir. 2008 yılına gelindiğinde tablodaki ülkelerin çoğunda enflasyon oranının yükseldiği görülmektedir. Bunun nedeni 2008 yılında yaşanan küresel ekonomik darboğaz olduğu söylenebilir. Çizelgedeki ülkelerin Norveç ve Türkiye hariç hepsi 2014 yılında yakaladığı enflasyon oranı %2'nin altındadır. Avrupa Merkez Bankası'nın %2 olarak belirlenen enflasyon hedefi göz önüne alındığında, 2014 yılı itibariyle Türkiye'de mevcut enflasyonun yüksek olduğu söylenebilir.

Türkiye'nin karşısında bir engel olarak varlığını sürdüren nispi yüksek enflasyon, bireylerin alım gücünü ve refah düzeyini azaltmaktadır. Gelir dağılımını da bozucu etkiler içeren yüksek enflasyonu, refah toplumlarının ulaştığı seviyelere düşürmek Türkiye'nin ana makroekonomik hedefleri arasındadır.

4.12. Türkiye'de Konut Sahipliği

Konut sahipliği, refah toplumlarının analizinde öncü göstergelerden birisidir. Bu bağlamda refah devletleri, bireylerin konut edinmelerine farklı yönlerden destek vermektedir.

Türkiye'de 1980'de başlayan kentlerdeki konut açığının hızlı bir şekilde yükselmesine bağlı olarak konut problemine devlet el atmıştır. Bu kapsamda 1984 yılı itibariyle Başbakanlığa bağlı olarak Toplu Konut Dairesi (TOKİ) kurulmuştur. TOKİ, piyasa şartlarında ödeme gücü düşük olanlara uygun koşullarda parasal kaynak sağlanması amacıyla orta ve alt gelir kesimlerine kredi desteği sunmuştur. Ayrıca TOKİ uzun vadelerle uygun taksitli konut projeleri yapmış ve bankaların toplu konutları finansmana yönelmesi için gerekli yapılandırmaları oluşturmuştur (TOKİ, 2012, s:8).

TOKİ, alt ve orta gelir kesimine dönük toplu konut üretimi yapmaktadır. Bu kapsamda alt gelir gruplarına dönük olarak üretilen konutlar sosyal konut olarak değerlendirilmektedir. TOKİ'nin üretimini gerçekleştirdiği konutların %83'ü alt gelir seviyelerine dönük sosyal konutlardır (TOKİ, 2012, s.4).

Sosyal konut alanında Türkiye'de 2009 yılından bu yana faaliyetlerini sürdürmektedir. SYGM ve TOKİ birlikte en yoksul, konut sahibi olamayan gruplara

özgü sosyal konut faaliyetleri çalışmalarına başlamışlardır. Projelerin hayat bulmasında TOKİ sosyal konutları oluşturan kuruluş olarak, SYGM ise bu konutların finansmanını ve yararlanacak bireyleri tespit eden kuruluş olarak faaliyet göstermektedir. Türkiye’de toplumun en yoksul gruplarına faizsiz, uzun vadede geri ödemeli ve düşük taksitli konut edinme olanağı sağlanmıştır (Kunduracı, 2013, s:70-71).

Çizelge 32: İnşaat ve Kullanım İzinlerine Göre Konut Üretimi

Yıllar	İnşaat İzni	Kullanım İzni Olan Daire Sayısı
1970	154.825	71.589
1980	203.989	139.207
1990	381.408	232.018
1995	518.236	248.946
2000	315.162	245.155
2005	546.618	249.816
2010	907.451	429.755
2011	650.127	556.769
2012	771.878	556.331
2013	837.282	721.501
2014	1.014.678	766.527

Kaynak: TÜİK, 2016

Türkiye sosyal konutta TOKİ ile atılımlar gerçekleştirmiştir. Uygun fiyata kira öder gibi ev sahibi olabilme olanağı sağlanmıştır. Sosyal konut uygulaması ile refah toplumunu oluşturma yolunda önemli bir adımın atılmış olduğu ileri sürülebilir.

Özellikle alt gelir gruplarının konut sahibi olabilmesi, refah toplumlarında bir gelişme sinyali olarak algılanırken konut üretimi artışı da refahla yakından ilgilidir. Konut sektöründeki gelişmeler çoğu zaman konjonktür dalgalanmalarının yönü hakkında öncü role sahiptir. Türkiye’de yıllar itibariyle inşaat ve kullanım izinlerine göre konut üretimi çizelge 32’ye göre değerlendirilebilir. Kullanım izni olan daire sayısı 1970 yılında 71589 iken 2014 yılına gelindiğinde 10,7 kat artarak 766527 olmuştur. Türkiye’de konut üretiminin ve talebinin yıllar içerisindeki genel artış trendinin nedeni, refah ve gelir seviyesinin yükselmesi ile açıklanabilir.

Çizelge 33'te hanehalkı tüketim harcamalarının dağılımı yer almaktadır. Refah çalışmalarında önemli bir yere sahip olan konut, hanehalkı tüketim harcamalarında en büyük paya sahiptir. Hanehalkı tüketim harcamalarında konut ve kira yıllar içerisinde dalgalanma göstermesine rağmen, bütün yıllarda en yüksek orana sahiptir. Çizelge 33'e göre Türkiye'de hanehalkı tüketim harcamalarının ortalama dörtte birinden fazlası (%26,4) konut ve kira harcamalarına ayırmaktadır. Ayrıca Türkiye'de 2014 yılı itibariyle eğitim hizmetlerine %2.4, sağlık hizmetlerine %2.1, eğlence ve kültüre %3.0 ve haberleşmeye %3.7 pay ayrılmaktadır.

Çizelge 33: Hanehalkı Tüketim Harcamasının Dağılımı, Türkiye, 2002-2014

Harcama Türleri	Hanehalkı Tüketim Harcamasının Dağılımı (%)								
	2002	2005	2006	2007	2010	2011	2012	2013	2014
Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Gıda ve Alkolsüz İçecekler	26,7	24,9	24,8	23,6	21,9	20,7	19,6	19,9	19,7
Alkollü İçecekler, Sigara ve Tütün	4,1	4,1	4,1	4,3	4,5	4,1	4,2	4,2	4,2
Giyim ve Ayakkabı	6,3	6,2	5,9	5,9	5,1	5,2	5,4	5,3	5,1
Konut ve Kira	27,3	25,9	27,2	28,9	27,1	25,8	25,8	25,0	24,8
Mobilya, Ev Aletleri ve Ev Bakım Hizmetleri	7,3	6,8	6,2	5,9	6,3	6,4	6,7	6,6	6,8
Sağlık	2,3	2,2	2,2	2,4	2,1	1,9	1,8	2,1	2,1
Ulaştırma	8,7	12,6	13,1	11,1	15,1	17,2	17,2	17,4	17,8
Haberleşme	4,5	4,3	4,2	4,5	4,1	4,0	3,9	4,0	3,7
Eğlence ve Kültür	2,5	2,5	2,2	2,1	2,8	2,7	3,2	3,1	3,0
Eğitim Hizmetleri	1,3	1,9	2,1	2,5	2,0	2,0	2,3	2,4	2,4
Lokanta ve Oteller	4,4	4,4	4,2	4,5	5,4	5,7	5,8	5,9	6,0
Çeşitli Mal ve Hizmetler	4,6	4,1	4,0	4,2	3,7	4,3	4,2	4,3	4,3

Kaynak: TÜİK, 2016

Türkiye'de konut üretimi yıllar içerisinde artmıştır. Ancak bu artışa rağmen dünyanın ulaştığı kaliteli konut seviyesine henüz erişebilmiş değildir. Çizelge 34'te OECD'nin hazırladığı daha iyi yaşam endeksinin konut verileri mevcuttur.

Çizelge 34 incelendiğinde Türkiye'nin konut alanında OECD ortalamasının çok gerisinde olduğu görülmektedir. Daha iyi yaşam endeksi konut değerleri, her ülkede farklı değer almıştır. Avustralya 7.6, Belçika 7.3, Kanada 7.8 değerlerini alırken, Türkiye sadece 2.2 endeks değeri ile, refah toplumlarının çok gerisinde kalmıştır. Daha iyi yaşam endeksinin konut değerleri gösteriyor ki, Türkiye henüz refah toplumlarının konut alanında ulaştığı aşamada değildir.

Çizelge 34: Ülkeler Bazında Daha İyi Yaşam Endeksi Konut Değerleri 2014

Ülkeler	Endeks Değeri
Avustralya	7.6
Belçika	7.3
Kanada	7.8
Fransa	6.4
Almanya	6.3
Yunanistan	3.8
İtalya	5.1
Portekiz	6.6
Türkiye	2.2

Kaynak: OECD, 2016

Bireylerin daha müreffeh bir hayat sürmek için nitelikli konutlara olan taleplerinin giderek artması beklenmektedir. Nüfus artışı, genç nüfus sayısı, kentleşme ve gelir artışı bu sürecin öne çıkan belirleyicileridir. Bunun sonucu olarak hanehalkı tüketim harcamaları içerisinde konut ve kiranın, nispi önemi varlığını sürdürecektir. Türkiye'nin konut alınındaki bu gelişmelere rağmen, dünya ortalamasını yakalaması uzun vadeli politikalarla mümkün olabilecektir.

4.13. Türkiye’de Elektrik Tüketimi ve Refah

Kişi başına elektrik tüketimi, bir ülkenin gelişmişliğinin en önemli göstergelerinden birisidir. Elektrik tüketimi uzun dönemde, ekonomik gelişime, nüfus artışı ve sanayi gelişimi gibi etkenlere bağlı olarak değişmektedir. Kısa dönemde ise mevsimlere, günlere ve gün içerisindeki saatlere göre önemli oranlarda değişim göstermektedir. Kısa dönemli elektrik tüketim değişimi öncelikle sıcaklık, nem, güneşlenme süresi gibi mevsimsel etkenlerine ve tatil günleri, mesai saatleri, televizyon programları gibi sosyal etkenlere bağlıdır.

Çizelge 35: Türkiye’de Yıllara Göre Kişi Başına Düşen Elektrik Tüketimi (KWH)

1990	2000	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
928.4	1652.7	2180.7	2349.8	2425.2	2316.6	2492.2	2704.1	2789.7	2789.2

Kaynak: Dünya Bankası, 2015

Çizelge 35’te Türkiye’nin yıllar itibariyle kişi başına düşen elektrik tüketimi gösterilmektedir. Türkiye’de kişi başına elektrik tüketimi 1990 yılında 928,4 Kwh’tır. 2006 yılına gelindiğinde elektrik tüketimi 2 kattan fazla artmış ve 2180,7 Kwh olmuştur. 2007-2013 yılları arasındaki dönemde ise elektrik tüketimi bazı yıllar

dışında genel bir artış eğiliminde olmuştur. Bu artış, Türkiye’de yıllar içerisinde refah seviyesinin yükselmesine dayandırılabilir.

Çizelge 36’da yer alan Türkiye’de elektrik tüketiminin sektörlere göre dağılımına bakıldığında, sanayi sektörü tüm yıllarda öndedir. Bir başka ifade ile Türkiye’de elektrik tüketimi en fazla sanayi sektöründedir. İkinci sırada mesken, üçüncü sırada ise ticaret sektörü yer almaktadır. Türkiye’de sanayi sektöründe elektrik kullanım yoğunluğu, üretim ve ekonomik büyüme ile mesken elektrik tüketimindeki gelişmeler ise bireysel refah artışı tarafından açıklanabilir. Ticaret sektöründe görülen 1990 yılından sonraki elektrik tüketim artışları ise ticari faaliyetlerin genişlemesi kar ve kazançların artması bağlamında yorumlanabilir.

Çizelge 36: Net Elektrik Tüketiminin Sektörlere Göre Dağılımı

Yıl	Toplam	Mesken	Ticaret	Resmi daire	Sanayi	Aydınlatma	Diğer
	(GWh)	(%)					
1970	7.308	15,9	4,8	4,1	64,2	2,6	8,4
1980	20.398	21,5	5,6	3,0	63,8	1,4	4,7
1990	46.820	19,6	5,5	3,1	62,4	2,6	6,8
2000	98.296	24,3	9,5	4,2	49,7	4,6	7,7
2005	130.263	23,7	14,2	3,6	47,8	3,2	7,5
2010	172.051	24,1	16,1	4,1	46,1	2,2	7,4
2011	186.100	23,8	16,4	3,9	47,3	2,1	6,5
2012	194.923	23,3	16,3	4,5	47,4	2,0	6,5
2013	198.045	22,7	18,9	4,1	47,1	1,9	5,3
2014	207.375	22,3	19,2	3,9	47,2	1,9	5,5

Kaynak: TÜİK, 2016

Dünyada kişi başına düşen elektrik tüketiminin en fazla olduğu bölge, refah seviyesinin ve kişi başı gelirin çok yüksek olduğu İskandinav ülkeleridir. Dünyada kişi başına elektrik tüketiminde ilk sırada İzlanda yer almaktadır. İzlanda’yı sırasıyla izleyenler, Norveç, Kanada, Finlandiya, Kuveyt, ABD ve İsveç olmuştur (https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_electricity_consumption). Söz konusu ülkeler genellikle insani gelişim endeksi yönünden de çok yüksek insani gelişim endeksine sahip ülkelerdir.

Dünyada kişi başı elektrik tüketim yoğunluğunun en fazla olduğu ülkeler, Körfez ülkeleri, İskandinav ülkeleri, Batı Avrupa ülkeleri ve Kuzey Amerika ülkeleridir. Bu ülkelerde ekonomik refahın yüksek olması ve zengin doğal kaynakların varlığıyla da kişi başına elektrik tüketiminin yüksek olduğu

görülmektedir. Dünyada kişi başına elektrik tüketiminin en az olduğu ülkeler en başta Afrika olmak üzere, Güney Asya, Latin Amerika ve Doğu Avrupa ülkeleridir. Ekonomik koşulları olumsuz olduğu ülkelerde kişi başı elektrik tüketiminin daha düşük olduğu görülmektedir. Birleşmiş Milletlerden alınan 2011 yılı verilerine bakıldığında, kişi başı elektrik tüketimi Avrupa Birliği devletlerinde 6.115 kwh, OECD ülkelerinde ise 8.173 kwh, dünyada ise 3.045 kwh'tır (EİGM, 2015, s:73).

Türkiye’de kişi başına düşen elektrik tüketimi gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerin ortalamalarının önemli miktarda altındadır. Elektrik tüketiminin sanayileşme, ekonomik ve sosyal gelişimin önemli bir göstergesi olarak değerlendirilmesi, Türkiye’yi bu alanda kısıtlamaktadır.

4.14. Yaşam Memnuniyeti Yönünden Karşılaştırmalı Analiz

Refah toplumlarında bireylerin geleceklerinden emin ve mutlu bir hayata sahip olabilmesi için gerekli alt yapılar oluşturulmuştur. Bireylerin seçim şanslarının ve alternatiflerinin genişlediği refah toplumlarında boş zaman tercihleri yanında, daha üretken bir yapının da oluşması beklenir.

Yapılan yaşam memnuniyeti anketinde Türkiye’de mutlu veya mutsuz olduğunu beyan eden bireylerin oranı 2008-2015 yılları arasında dalgalanmaktadır. Mutlu olduğunu beyan eden bireyler 2008 yılında %55,8, 2011 yılında %62,1 oranla en yüksek seviyeye çıkmıştır. 2015 yılında ise mutluluk oranı %56,6’dır. Mutsuzluk oranı ise %9 ile %15 arasında değişmektedir.

Çizelge 37: Türkiye’de Genel Mutluluk Düzeyi, 2008-2015

YILLAR	MUTLULUK DÜZEYİ %		
	MUTLU	ORTA	MUTSUZ
2008	55.8	30.3	13.9
2009	54.3	31.1	14.6
2010	61.2	28.1	10,7
2011	62.1	28.0	9.9
2012	61.0	28.9	10.2
2013	59.0	30.2	10.8
2014	56.3	32.0	11.7
2015	56.6	32.0	11.4

Kaynak: TÜİK, 2016

Mutlu veya mutsuz olduğu beyan edenlerin oranları değişkenlik göstermektedir. Konjontürel durum, sosyal ve siyasal gelişmeler ile bireylerin ruhsal

durumları bunun nedenlerinden bazılarıdır. Bir başka ifade ile mutluluk sadece ekonomik değişkenlerle ilişkili değildir.

2014 yılında ABD'li araştırma şirketi Gallup'un 148 ülkeyi içeren küresel mutluluk endeksinde Türkiye, Sırbistan ve Bangladeş'le beraber sondan üçüncü sırada yer almıştır. Dünya genelinde 153 bin bireyle yapılan mülakatlar neticesinde hazırlanan araştırmada yöneltilen sorulardan birisi de; “Geçen yıl çokça gülüp kahkaha attınız mı?” biçimindedir.

Çizelge 38: Gallup 2014 Yılı Mutluluk Endeksinde Son 9 Ülke

Ülkeler	Puanlar
NEPAL	55
LİTVANYA	55
BOSNA-HERSEK	55
AFGANİSTAN	55
SIRBISTAN	54
BANGLADEŞ	54
TÜRKİYE	54
TUNUS	52
SUDAN	47

Kaynak: GALLUP, 2014

Bu soruya olumlu cevap verenlerin oranı Türkiye'de %43 olmuştur. Bu konuda Türkiye, Sırp katılımcılarla birlikte sonuncu sırayı paylaşmıştır. Genel mutluluk endeksinde ise dünya ortalaması 71 puan olurken, Türkiye'nin puanı 54 olmuştur. Mutluluk endeksindeki en mutlu çıkan ülkeler ise Güney Amerika ülkeleri olmuştur. İlk 10 sıra, tamamen Güney Amerika ülkelerinden oluşmuştur (BBC Türkiye, Erişim Tarihi: 10.02.2016).

Rapor inceliginde savaşlar, salgın hastalıklar ve terörün sonuçlarda etkili olduğu söylenebilir. Mutluluk endeksi puanı 47 olan ve listenin son sırasında bulunan Sudan'da çatışmaların bireysel memnuniyeti negatif yönde etkilediği ifade edilebilir. Ebola salgınıyla 2014 yılı boyunca mücadele eden Liberya'nın yanında Rusya ile savaş halinde olan Ukrayna gibi ülkelerde de mutluluk düzeyinin genel ortalamanın çok altında olduğu görülmektedir. Birleşmiş Milletler'e bağlı Sürdürülebilir Kalkınma Çözümleri Ağı'nın, kişi başına düşen Gayrisafi Yurtiçi Hasıla, yolsuzluk düzeyi, sağlıklı ömür beklentisi ve özgürlükler gibi datalardan yola çıkarak hazırlanan dünya mutluluk endeksinde İsviçre, en mutlu devlettir. Raporda İsviçre'yi az bir farkla İzlanda, Danimarka, Norveç ve Kanada izlemektedir. Listede

ABD 15, İngiltere 21, Fransa ise 29. Sırada yer almaktadır. Listeye göre dünyanın en mutsuz ülkeleri ise Togo, Burundi, Suriye, Benin ve Ruanda'dır (BBC Türkiye, erişim tarihi:10.02.2016).

Birleşmiş Milletler'e bağlı Sürdürülebilir Kalkınma Çözümleri Ağı'nın hazırladığı 158 ülkelik listede ise Türkiye 76. sıradadır. Türkiye'nin bir üstünde 75. sırada Vietnam, bir altında ise 77. sırada Kırgızistan yer almaktadır. Rapor, 2012-2014 yılları arasındaki verileri kapsıyor. Türkiye, 2010-2012 dönemini ele alan bir önceki raporda 77. sırada yer almıştır ve konumu yıllar itibariyle pek değişmemiştir (BBC Türkiye, Erişim Tarihi: 10.02.2016).

Küresel mutluluk endeksi literatüre yeni girmiş olmasına rağmen farklı kurumlar tarafından hesaplanmakta ve izlenmektedir. Farklı kurumlarca hesaplanan küresel mutluluk endeksi farklı sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Türkiye, Birleşmiş Milletler'e bağlı Sürdürülebilir Kalkınma Çözümleri Ağı'nın hazırladığı küresel mutluluk raporunda 148 ülkeden 76. Sırada iken, Gallup endeksinde Türkiye sondan üçüncü sırada yer almıştır. Kuşkusuz bu farklılıkta, ölçüm yöntemleri ve değişkenleri belirgin bir role sahiptir.

4.15. Türkiye'de Temel Hak ve Özgürlükler

Özgürlüklerin ve temel hakların güçlü hale getirilmesi ve geliştirilmesi konusunda sürekli ilerleyen bir süreç bulunmaktadır. Bu çerçevede 2010 yılında yapılan referandumla Anayasaya Mahkemesine kişisel başvuru eklenmiştir. Bu kapsamda Anayasa Mahkemesi de; mülkiyet hakkının, ifade özgürlüğünün, adil yargılanma hakkının, suç ve cezada kanunilik prensibinin geliştirilmesi ve korunması, haksız yere tutuklanmanın önlenmesi gibi özgürlüklerin ve temel hakların korunması ve güçlendirilmesi yönünde belirgin kararlar vermiştir.

Türkiye İnsan Hakları Kurumunun daha fonksiyonel bir yapıya ulaşması ve ayrımcılıkla daha güçlü bir biçimde mücadele yapabilmek için Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanun Tasarısı hazırlanmıştır. Ayrıca 2015-2016 eğitim-öğretim döneminden başlamak üzere, ilkokulların 4. sınıfında iki saat zorunlu Yurttaşlık ve Demokrasi ile İnsan Hakları dersinin okutulması kararlaştırılmıştır (KB, 2016, s. 114).

Türkiye'nin 2016 yılı kalkınma planında özgürlükler ve temel haklarla ilgili temel gayesi; özgürlükçü ve katılımcı bir demokrasi düşüncesiyle kişilerin ve toplum içerisindeki farklı grupların kendilerini rahatlıkla ifade ettiği, bütün yaşam tarzlarına ve inançlara saygıyı prensip sayan bir toplumsal alt yapı oluşturmaktır. 2016 yılı kalkınma planında ayrıca şu maddeler yer almaktadır;

1) Dünya çapında temel hak ve özgürlüklere varabilme konusunda uluslararası mukavelelerin iç hukuka aksettirilmesi sürdürülecek ve özgürlükçü demokratik düzenle örtüşmeyen şerhler yerini daha özgürlükçe şerhlere bırakacaktır.

2) Felsefi inanç, sağlık durumu, yaş, dil, mezhep, cinsiyet, ırk, renk, göçmenlik, din, siyasi tercih ayrımı oluşturmeyen, tüm bireylerin özgürlüklerini ve temel haklarını teminat altına alan düşünce sağlamlaştırılacaktır.

3) Kamu Denetçiliği Kurumu ve Türkiye İnsan Hakları Kurumunun ve TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun etkinliği artırılacaktır.

4) Gizlilik unsurları veya devlet sırrı somut hale getirilerek birey hak ve hürriyetlerine zarar vermenin önüne geçilecektir (KB, 2016, s.115).

Türkiye 2016 yılı kalkınma planında açıklandığı üzere temel hak ve özgürlükler konusunda önümüzdeki yıllarda çok önemli adımlar atmaya hazırlanmaktadır.

4.16. Dünya Demokrasi Endeksi ve Türkiye

The Economist dergisi eliyle 2013 yılında okuyucuya sunulan Dünya Demokrasi Endeksi'ne göre en demokrat ülke Norveç, en otoriter rejim ise Kuzey Kore'dir. Türkiye ise Zambiya, Papua Yeni Gine ve Guatemala gibi ülkelerin gerisinde kalarak 93. sırada yer almıştır. 167 Ülkeyi kapsayan araştırma, siyasi katılım, ülkelerdeki seçim süreci ile çoğulculuk, hükümetin işlevselliği, sivil özgürlükler ve siyasi kültür dikkate alınarak hazırlanmaktadır. Araştırmada ülkeler tam demokrasiler, kusurlu demokrasiler, hibrit rejimler ve otoriter rejimler olmak üzere dört sınıfa ayrılmaktadır. 25 ülkenin bulunduğu tam demokrasiler sınıfında ilk üç sırayı İsveç, Norveç ve İzlanda alırken son sırada Kosta Rika'nın ardından İspanya yer almıştır. Kusurlu demokrasiler grubunda ise 54 ülke bulunmaktadır. Fransa, 10 üzerinden puanlama yapılan araştırmada 7,92 ile Botsvana'nın ardından bu sınıfın ikinci sırasında yer almıştır. Türkiye'nin de içinde bulunduğu Hibrit

Rejimler sınıfında 36 ülke bulunuyor ve aynı klasmanda Bangladeş, Tanzanya, Sri Lanka ve Uganda gibi ülkeler mevcuttur (Ekonomist, 2013).

Ortalama 5.63 puan ile 167 ülke arasında 93. sırada yer alan Türkiye'nin araştırma yapılırken dikkate alınan kategorilerdeki puanlaması şöyledir: Seçim süreci ve çoğulculuk: 7.92, hükümetin işlevselliği: 6.43, siyasi katılım: 5.00, siyasi kültür: 5.00 ve sivil özgürlükler ise 3.82'dir.

Araştırmaya göre 52 ülke otoriter rejimler sınıfında yer almaktadır. İran, Suriye ve Türkmenistan'ın da dahil olduğu bu grupta, Kuzey Kore 1.06 ortalama ile en otoriter ülke olmuştur. 2013 yılındaki Demokrasi Endeksine göre 45 ülkenin ortalaması önceki yıllara göre düşerken, 48 ülkenin yükselmiş ve 74'ünün ise aynı kalmıştır. Türkiye'nin son dört yılı ise: 2010 yılı 5.73, 2011 yılı 5.73, 2012 yılı 5.76, 2013 yılı 5.63 (https://tr.wikipedia.org/wiki/Demokrasi_%C4%B0ndeksi erişim tarihi: 31.03.2016).

Çizelge 39: Dünya Demokrasi Endeksi Sıralaması, 2013

ÜLKELER	TOPLAM PUAN	DÜNYA SIRALAMASI
NORVEÇ	9.99	1
İSVEÇ	9.73	2
İZLANDA	9.65	3
DANİMARKA	9.38	4
YENİ ZELANDA	9.26	5
AVUSTURALYA	9.13	6
TÜRKİYE	5.63	93
NİKARAAGUA	5.46	94
UGANDA	5.22	95
KENYA	5.13	96
VENEZUELLA	5.07	97
LİBERYA	4.95	100

Kaynak: Ekonomist Dergisi, 2013

Türkiye'nin içinde bulunduğu Hibrit Rejimler, Demokrasi endeksi tarafından şöyle açıklanmaktadır: Seçimlerin adil ve özgür olmasını engelleyecek düzeyde olumsuzluklar vardır. Hükümetin meclisteki partilerine ve kendi adaylarına baskı yapması sıradan bir olaydır. Siyasi kültür, hükümetin işlevselliği ve siyasi katılımdaki zayıflıklar kusurlu demokrasilerde var olandan daha yaygındır. Yolsuzluğa eğilim yaygın ve hukuk zayıftır. Sivil toplum zayıftır. Tipik olarak gazetecilere baskı uygulanır ve hukuk bağımsız değildir (Ekonomist dergisi, 2013).

Türkiye demokrasi endeksi sıralamasında 167 ülke arasında 93. sırada yer almaktadır. Gelişmiş ülkeler demokrasi endeksinde listenin başında yer almıştır. Türkiye dünya sıralamasında 17. büyük ekonomi olmasına rağmen demokrasi endeksinde oldukça geridedir. Türkiye'nin refah toplumuna ulaşabilmesi için güçlü bir demokrasiye ihtiyacı vardır.

4.17. Suç, İnsan Güvenliği ve Refah

Refah toplumu tehditlerden, kaygılardan ve tehlikelerden uzak bir toplumdur. Refah devletlerinden beklenen güvelikli bir ortamın oluşturulmasıdır. Çizelge 40'ta, Birleşmiş Milletlerin hazırladığı İnsani Gelişim Raporu ile seçilmiş ülkelerin insan güvenlikleri değerlendirilmiştir.

Çizelge 40: Seçilmiş Ülkelerde İnsan Güvenliği

Ülkeler	Hapishanedeki Nüfus 100.000 Kişide	Cinayet Oranı 100000 Kişide	Kadına Karşı Şiddet %	İnsani Gelişim Sıralaması
	2002-2013	2008-2012	2001-2011	
Çok Yüksek İnsani Gelişim				
Norveç	72	2.2	26.8	1
Avustralya	130	1.1	39.9	2
İsviçre	82	0.6	39.0	3
Danimarka	73	0.8	50.0	4
Yüksek İnsani Gelişim				
Rusya	475	9.2	-	50
Türkiye	179	2.6	19.7	72
Orta İnsani Gelişim				
Mısır	80	3.4	33.7	108
Endonezya	59	0.6	3.1	110
Düşük İnsani Gelişim				
Kenya	121	6.4	45.1	145
Nepal	48	2.9	26.0	145

Kaynak: UNDP, Human Development Report, 2015

Çizelge 40'ta 2002-2013 dönemi en son verileri ile hapishanedeki nüfus sayısı Türkiye'de 100000 kişide 179 kişidir. Çok yüksek İGE ülkelerine bakıldığında Danimarka'da 73, Norveç'te 72, İsviçre'de 82 ve Avustralya'da 130 kişidir. Türkiye'de çok yüksek İGE ülkeleri ile mukayese edildiğinde hapishanede kalan kişi sayısı yüksektir. Türkiye kendi grubundaki ülkelerle karşılaştırıldığında oldukça düşük bir yapıya sahiptir. Rusya 475 kişi ile Türkiye'nin oldukça üstündedir. Refah ülkelerinde hapishanede kalanların sayılarının az, gelişmekte olan ülkelere ise

yüksek olması, suçun ekonomik değişkenlere bağlantılı olabileceğini göstermektedir. Ayrıca hapishanedeki nüfusun ülkenin toplam nüfusu ile ilişkili olabileceği de analizlerde dikkate alınmalıdır.

Cinayet oranı bireylerin güvenliği konusunda öncü göstergelerden birisidir. Çizelge 40'ta yer alan cinayet oranlarına bakıldığında refah ülkelerindeki oranlar, gelişmekte olan ülkelere oranla daha azdır. Türkiye'de 2008-2012 dönemindeki en son veriler incelendiğinde cinayet oranı 100000 kişide 2.6'dır. Refah devletlerine bakıldığında aynı oran Danimarka'da 100000 kişide 0.8, İsviçre'de 100000 kişide 0,6 ve Avustralya'da 100000 kişide 1.1'dir. Türkiye'deki cinayet oranları çok yüksek İGE ülkelerindeki orandan yüksektir. Ancak düşük, orta ve yüksek insani gelişim grubunda yer alan birçok ülkeden düşüktür. Rusya'da 100000 kişide 9.2, Kenya'da 100000 kişide 6.4, Mısır'da 100000 kişide 3.4'tür.

Kadına karşı şiddet ise, özellikle kadın güvenliği yönünden ayrı bir öneme sahiptir. 2001-2011 dönemindeki en son verilerde Türkiye'de kadına karşı şiddet %19.7'dir. Gelişmiş ülkelere bakıldığında Danimarka %50, Norveç %26.8, İsviçre %39.0 Avustralya %39.9'dur. Bu oranlar gelişmiş ülkelerde kadına karşı şiddetin yüksek olduğunu göstermektedir. Bu oranları ekonomik koşullarda açıklamak oldukça zordur. Bu oranların sosyolojik açıdan açıklanması daha doğru bir analiz yöntemi olacaktır. Ancak analiz için şiddet unsurlarının, türlerinin, şiddet derecelerinin ve hangi fiillerin bu kapsama dahil edildiğinin özel bir anlamı bulunmaktadır.

Devletin klasik fonksiyonları arasında yer alan insan güvenliği, tüm toplumların ortak amacıdır. Çizelge 40'ta açık bir şekilde görüldüğü üzere, dünya henüz tam güvenli bir ortama ulaşabilmiş değildir. Refah toplumlarında ise bu durum en az seviyeye indirgenmiştir.

4.18. Bilgi ve İletişim

Bilgiyi paylaşmak konusunda belirleyici bir aracın her dönemde iletişim olduğu görülmektedir. Refah toplumlarında bireyler kendilerini karşı tarafa açıklayabilme çabası içerisinde. İletişim olanaklarının genişlemesi, bireylere zaman tasarrufu sağlamakta daha geniş topluluklara erişme fırsatı sunmaktadır. Günümüzde rekabetin önemli bir bölümü de iletişim alanına kaymıştır.

Daha iyi yaşam endeksi oluşturulurken barınma, sosyal yaşam, eğitim, sağlık, gelir seviyesi, yurttaş hakları, iş-yaşam dengesi, sivil katılım, iletişim, yaşam memnuniyeti ve çevre gibi kriterler dikkate alınmaktadır. Refahı daha kapsamlı bir şekilde ele alan endeks, bireyin hangi alanlarda daha mutlu olduğunu puanlamaktadır.

Çizelge 41’de yer alan seçilmiş ülkelerle daha iyi yaşam endeksi iletişim değerleri Türkiye’nin refah toplumlarının çok gerisinde olduğu görülmektedir. Türkiye 3,8 iletişim değeri ile son sıralarda yer almıştır. Refah devletlerine bakıldığında oranlar Türkiye’nin çok üzerindedir. Avustralya 8.9, Kanada 9.2, Danimarka 10.0, Finlandiya 9.0, Fransa 8.2, Almanya 8.9, İzlanda 10.0, Japonya 7.9, Birleşik Krallık 9.2 ve Amerika 8.0’dır.

Çizelge 41: Seçilmiş Ülkeler Bazında Daha İyi Yaşam Endeksi İletişim Değerleri (2014 Yılı)

Ülkeler	Endeks Değeri
Avustralya	8.9
Kanada	9.2
Danimarka	10.0
Finlandiya	9.0
Fransa	8.2
Almanya	8.9
İzlanda	10.0
Japonya	7.9
Türkiye	3.8
Birleşik Krallık	9.2
Amerika	8.0

Kaynak: OECD, 2014

Bu değerlere bağlı olarak Türkiye, iletişim konusunda yetersizlikler yaşamaktadır. 21. yüzyılın bilgi ve iletişim çağı olduğu göz önüne alındığında, Türkiye’nin refah toplumu seviyesine ulaşmak için daha fazla çaba sarf etmesi gerekmektedir.

4.19. Sivil Toplum Kurumları ve Refah

Sivil toplum kurumları bireylerin örgütlenme, ortak karar alma ve uygulama davranışlarını etkileyen ekonomik ve sosyal organizasyonlardır. Türkiye’de yasal olarak sadece vakıflar ve dernekler STK olarak tanımlanmaktadır. Platform, inisiyatif, girişim ve sosyal girişim gibi farklı yapılanmalar sivil toplum örgütü olarak tanımlanmamaktadır.

Çizelge 42 incelendiğinde, Türkiye'nin sivil katılım değeri 6,2 puan ile birçok refah devletinden yüksek konumdadır. Refah devleti olarak nitelendirilen Amerika 5,3 puan, Almanya 3,9 puan, Belçika 5,8 puan, Danimarka 7,1puan, Japonya 3,9 puan, Fransa 4,3 puan ve Hollanda 5,0 puanı almıştır. Ancak, Türkiye refah toplumu yönünde ilerleyebilmesi için, sivil katılımı daha da geliştirmelidir.

Çizelge 42: Seçilmiş Ülkelerde Daha İyi Yaşam Endeksi Sivil Katılım Değerleri (2014 Yılı)

ÜLKELER	ENDEKS DEĞERİ
Avustralya	9.5
Belçika	5.8
Çek Cumhuriyeti	3.7
Danimarka	7.1
Finlandiya	5.9
Fransa	4.3
Almanya	3.9
Japonya	3.9
Hollanda	5.0
İspanya	5.0
Türkiye	6.2
Birleşik Krallık	6.9
Amerika	5.3

Kaynak: OECD, 2014

Türkiye'de faaliyette bulunan dernek sayısı 2002 yılında 72078 iken 2016 yılına gelindiğinde 108748'e çıkmıştır. Türkiye'de kurulmuş yeni vakıfların %43.5'i eğitim, %28.9'u sosyal yardım alanlarında çalışırken sadece %0.5'i hukuk, insan hakları ve demokrasi alanlarında çalışmaktadır. Türkiye'de çeşitli derneklere üye olan kişi sayısı son 7 yılda 4.5 milyondan 8.5 milyona çıkmıştır. Bu sayı nüfusun %12'sini oluşturmaktadır. Türkiye'de derneklere üye olanların sadece %5.5'i kadındır (Dernekler Dairesi Başkanlığı-www.dernekler.gov.tr, Vakıflar Genel Müdürlüğü-www.vgm.gov.tr, Erişim Tarihi: 21.05.2016).

Türkiye'de sivil toplum üyeliğine olan ilgide önemli bir yükseliş olmuştur. Veriler, türlü derneklere üye olan birey sayısının 9 yılda 5,3 milyondan 10 milyona yükseldiğini yani neredeyse yüzde 100 arttığını göstermektedir. Yalnız bu sayı, hala nüfusun sadece yüzde 12'sini oluşturmaktadır. Türkiye'de sivil toplumun daha görünür hale gelmesine olanak tanıyacak araçların gelişmesinin ve değişen toplumsal dinamiklerde AB üyelik sürecinin de etkisi vardır. Günümüzde sivil toplum

kurumlarının toplumsal değişimin öncüsü oldukları birçok hak mücadelesini görünür hale getirdikleri ve çalışma konularında geliştirdikleri uzmanlığın da bir sonucu olarak politika yapım süreçlerine katılmaya başlamışlardır (<http://www.aljazeera.com.tr/gorus /turkiyede-stklar-ve-son-10-yil>).

DÖRDÜNCÜ KESİM

GENEL DEĞERLENDİRME

5. BULGULAR, ÖNERİLER, GENEL SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu bölüm bulgular, öneriler, genel sonuç ve değerlendirmeden oluşmaktadır. Bu bölümde Türkiye'nin refah toplumuna ulaşabilmesi için tespit edilen bulgulara öneriler getirilmekte ve genel değerlendirme yapıp çalışma sonlandırılmaktadır.

5.1 Bulgular ve Öneriler

Bulgu 1: Türkiye'de sosyal güvenlik, sosyal hizmetler ve sosyal yardım alanında yapılan uygulamalarda geçen yıllara oranla ilerleme kaydedilmesine rağmen yeterli değildir.

Öneri 1: Yaşlılara dönük hizmetlerin verildiği kuruluşların sayıları, yapılan hizmetlerden yararlanan bireylerin sayıları ve bu çerçevede gerçekleştirilen harcamalar artırılmalıdır. Sosyal nüfusun tümünü içeren, yardıma muhtaç kesimleri topluma kazandıran ve birleştiren, toplumun her bölümüne sorumluluk yükleyerek yoksulluk tehlikesini ve sosyal dışlanmayı önleyen bir sosyal koruma sistemi geliştirilmelidir.

Türkiye'de genel sağlık sigortası ile sağlık sisteminde ciddi bir reform yapılmıştır. Bu reform sayesinde Türkiye'de sağlık güvencesinden yararlananların sayısı önemli düzeyde artmıştır. Türkiye, sağlık konusunda yaptığı reformun içeriğini genişletmeli ve genel sağlık sigortalılar için özel hastanelerde tedavi edilmesinin önünü açmalıdır.

Bulgu 2: Türkiye'nin insani gelişmişlik seviyesi, refah ülkelerinin ulaştığı seviyeye henüz ulaşamamıştır.

Öneri 2: Türkiye insani gelişmişlik açısından bakıldığında, refah toplumlarının eğitimde, ortalama yaşam beklentisinde, okula gitme süresinde ve kişi başına düşen gelirden ulaştığı seviyeye henüz ulaşamamıştır. Hatta insani gelişmiş açısından OECD ortalamasını dahi yakalayamamıştır. Türkiye'nin refah toplumlarının ulaştığı seviyeye ulaşabilmesi için kadınlara sosyal hayatta daha fazla yer vermeli, kişi başına düşen geliri artırmalı, eğitimde fırsat eşitliği sağlamalı, işgücüne katılım oranlarını yükseltmeli ve sağlık konusunda her bireyi kapsayacak şekilde reformlara devam etmelidir.

Bulgu 3: Türkiye’de eğitime verilen devlet desteği, refah ülkelerinin ulaştığı seviyeye ulaşabilmiş değildir.

Öneri 3: Türkiye’de mevcut eğitim sisteminin geliştirilmesi gereklidir. Her vatandaşın bu hizmetlerden yararlanabilmesi için devlet aktif rol almalıdır. Refah toplumlarının ulaştığı seviyede eğitim harcamalarının GSYİH içindeki payları %8'lere ulaşırken, Türkiye’nin son dönemde %2,9'larda kalmıştır. Ayrıca Türkiye’de 2014 yılı hanehalkı tüketim harcamalarında eğitim hizmetlerinin oranı %2,4 gibi düşük bir oranda kalmıştır. Refah seviyesinin yükselmesi için eğitim harcamalarının GSYİH’daki payı ve eğitimin hanehalkı tüketim harcamalarındaki payı artırılmalıdır.

Ayrıca Türkiye’de okullaşma oranında, öğrenci başına düşen derslik ve öğretmen sayısında, öğretim üyesi ve öğretim elamanı başına düşen öğrenci sayısında olumlu yönde ilerlemeler olmasına rağmen istenilen seviyeye gelmesi için iyileştirmelere devam edilmelidir.

Bulgu 4: Türkiye’de sağlık alanında gerçekleştirilen reformlara rağmen, çok yüksek insani gelişim gösteren ülkelerin ulaştığı seviyeye ulaşabilmiş değildir.

Öneri 4: Türkiye’de hasta yatak sayısı, doktor ve hemşire sayıları artırılmalıdır. Bebek ve anne ölüm oranları daha düşük düzeylere inmelidir.

Sağlık harcamalarının GSYİH içindeki payına bakıldığında çok yüksek İGE gruplarında %11 gibi oranlara ulaşılmaktadır. Türkiye’de ise bu oran %5,6'larda kalmaktadır. Ayrıca Türkiye’de hanehalkı tüketim harcamaları dağılımında sağlık harcamasının oranı, 2014 yılı itibariyle %2,1 gibi düşük bir seviyede kalmıştır.

Refah toplumu açısından devlet kişilerin hayat standartları ve yaşam süresinin artırılması ile ekonomik, kültürel ve sosyal yaşamda bilinçli olarak, sağlıklı ve aktif bir biçimde yer almasını sağlamalıdır. Bu bakımdan ilk olarak koruyucu ve birinci basamak sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması eşitlik ilkesine göre hasta haklarıyla uyumlu, ulaşılabilir, kaliteli ve etkin bir yapıya kavuşturulması Türkiye için öne çıkan konulardır.

Bulgu 5: Türkiye’de işsizlik oranları çok yüksektir. Bu durum Türkiye’de refahı azaltmakta ve bireylerin hayatlarını olumsuz etkilemektedir.

Öneri 5: 2015 yılında Türkiye’de işsizlik oranı %10,5’tir. Bu durum refah toplumu yolunda, çözülmesi beklenen bir sorundur. Türkiye’de genç işsizliği ise Birleşmiş Milletler Kalkınma Raporuna göre 2014 yılında %18,7’dir ve Türkiye’nin genç işsizliği önleyici, istihdam oluşturuıcı politikalar oluşturmaları gereklidir. Ayrıca istihdamı ve işgücüne katılımı artırıcı yönde politikalar uygulaması öncelikleri arasında yer almalıdır. Türkiye’de işsizliğin kronik hale dönüşmemesi için gerekli reformlar uygulamaya koyulmalıdır.

Ayrıca Türkiye genç üretim gücünden yararlanmalı, toplumun tüm kesimlerine yeni iş fırsatları sunmalı, işgücünün niteliğini artırmalı ve etkin bir yapıya kavuşturmalıdır. Türkiye’nin istihdam konusunda refah toplumuna ulaşabilmesi için güvenceli istihdam olanaklarının sunulduğu bir işgücü piyasasını oluşturmaları gereklidir. Buna ilave olarak, eğitim sisteminin işgücü talebi ile uyumlaştırılması da önemli görülmektedir.

Bulgu 6: Türkiye’de gelir dağılımında eşitsizlikler vardır. Türkiye gelir dağılımı adaleti konusunda, refah ülkelerinin oldukça gerisindedir.

Öneri 6: Türkiye’de 2014 yılı itibarıyla en yoksul kesimin toplam gelirden aldığı pay %6,5 iken, en zengin kesim %44,7 pay almaktadır. Bu adaletsizlik gerekli sosyal politikalarla giderilmelidir. Türkiye, refah ülkeleri arasında gelir adaleti bakımından son sıradadır. 2013 yılına gelindiğinde Türkiye’nin Gini katsayısı düşmesine rağmen, diğer refah ülkelerinden daha yüksektir. Türkiye refah toplumu yolunda, gelir dağılımında adaleti sağlayıcı vergi ve kamu harcamaları odaklı politikalar üretmelidir.

Bulgu 7: Türkiye’de yoksulluk oranları, refah ülkelere oranla oldukça yüksektir.

Öneri 7: Türkiye yoksulluk oranlarında, OECD ülkelerini neredeyse ikiye katlamıştır. Refah toplumlarının kabul edemeyeceği bir oranla karşı karşıya olan Türkiye’nin yoksulluk önlemede sosyal transfer harcamalarını artırması gerekmektedir. Ayrıca yoksullukla mücadelede kararlılık göstermelidir.

Bulgu 8: Türkiye’nin, kişi başına düşen gelir düzeyi, refah toplumlarının ulaştığı seviyede değildir.

Öneri 8: Türkiye'nin kişi başına geliri çok yüksek insani gelişim gösteren ülkelerin oldukça gerisindedir. Bir refah ülkesi olan Norveç'in kişi başına geliri, Türkiye'nin sahip olduğu kişi başına gelirin üç katından fazladır. Bu durum Türkiye'yi satın alma gücü bakımından refah toplumlarının gerisinde bırakmaktadır. Türkiye'nin kişi başına geliri artıcı yönde kısa ve uzun vadeli politikalar üretmesi gerekmektedir. Teknoloji, verimlilik ve beşeri sermaye donanımı bu sürecin önemli belirleyicileridir.

Bulgu 9: Türkiye'de Ar-Ge / GSYİH oranı düşüktür.

Öneri 9: Refah seviyesi yüksek toplumların Ar-Ge'ye ayırdığı kaynaklar neredeyse Türkiye'nin iki, üç ve dört katına ulaşmaktadır. Türkiye öncelikle Ar-Ge'ye GSYİH' DAN ayırdığı payı artırmalıdır.

Ar-Ge çalışmaları, bilgi birikiminin yükselmesine yönelik yapılan yatırımların yeni teknolojilere veya mevcut beşeri ve fiziksel kaynakların daha işlevsel kullanımına aracılık etmektedir. Ayrıca beşeri, ekonomik ve toplumsal bilgi birikimini geliştiren Ar-Ge yatırımları, refah toplumlarının verimlilik düzeyini artırmaktadır. Sermaye birikimi ve ekonomik büyümenin önemli kaynağı olarak gösterilen Ar-Ge faaliyetleri sonucunda, yeni iş kolları ve alanlarının oluşturulması, verimlilik artışı ve istihdam artışı sağlanmalıdır.

Bulgu 10: Türkiye'de vergi gelirlerinin yaklaşık yüzde 70'i tüketimden, yüzde 30'u ise gelir üzerinden tahsil edilen vergilerden oluşmaktadır.

Öneri 10: Dolaylı vergilemede birey, gelir ve serveti elde ettiği zaman değil, gelirini harcadığı zaman vergi öder. Türkiye'de %70'lere varan dolaylı vergiler, ülkede vergi adaletinin sağlanması konusunda yetersizlikler olduğunu göstermektedir. Refah toplumuna ulaşmak için Türkiye'nin vergi adaletini sağlaması temel bir öncelik olarak değerlendirilebilir. Ayrıca gelir üzerinden alınan vergilerin de artırılması gerekmektedir.

Bulgu 11: Türkiye'de enflasyon oranları yıllar itibariyle düşse de, OECD ortalamasını yakalayamamıştır.

Öneri 11: Enflasyonun yüksek seyretmesi tüketicinin satın alma gücünü azaltarak refahını düşürmektedir. Türkiye'de 2014 yılı enflasyon oranı %8,9 olmuş, aynı yıl OECD ortalaması %1,7 olmuştur. Bu durum ise refah toplumu yolunda olan

Türkiye için kabul edilebilir bir olgu değildir. Gelir dağılımını da bozucu etkiler içeren yüksek enflasyonu, refah toplumlarının ulaştığı seviyelere düşürmek Türkiye'nin ana makroekonomik hedefleri arasında olmalıdır.

Türkiye enflasyon süreçlerinde, spekülatif ve haksız kazançlar ile rant ekonomisini kontrol altına almalıdır.

Bulgu 12: Türkiye'de hanehalkı tüketim harcamaları dağılımında konut ve kira harcamaları oldukça fazladır.

Öner 12: Konut ve kiranın hanehalkı harcamalarına oranının yüksek olması refahı olumsuz yönde etkilemektedir. 2014 yılı itibariyle hanehalkı tüketim harcamalarında %24,8 olan oran en yüksek paya sahiptir. Özellikle alt gelir gruplarının konut sahibi olabilmesi ve bunun yanında konut üretimi çalışmalarının artırılması gerekmektedir. Devlet konut sektöründeki konjonktür dalgalanmalarını kontrol altında tutmalıdır.

Türkiye sosyal konutta TOKİ uygulamalarına devam etmelidir. Devlet bireylere uygun fiyat ve ödeme kolaylığı ile konut sahibi olma fırsatı sunmalıdır. Sosyal konut uygulaması ile refah toplumunu oluşturma yolunda çalışmaya devam etmelidir.

Bulgu 13: Türkiye elektrik tüketiminde, refah ülkelerinin gerisindedir.

Öneri 13: Enerji ekonomik gelişmenin ve üretimin en temel belirleyicilerinden birisidir. Elektrik enerjisi ise, enerji kalemleri arasında en esnek yapıda olanıdır. Elektriğin tüketim kolaylığı ve her alanda yaygınlığının artması, toplum refahını da yükseltecektir. Ekonomik ilerlemenin yapı taşlarından biri olan enerji, devletlerin gelişmişlik düzeylerine ve ülkelerin uluslararası politikalarının yapılandırılmasına etki etmektedir. Ayrıca, elektrik kullanımının her alanda yaygınlığı ve tüketimindeki artışlar, toplumun refah artışının bir göstergesidir.

Türkiye'de kişi başına düşen elektrik tüketimi gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerin ortalamalarının önemli miktarda altındadır. Türkiye'nin elektrik tüketimini sanayileşme, ekonomik ve sosyal gelişimin önemli bir göstergesi olarak değerlendirmesi, enerji arzıyla da uyumlu politikalar geliştirilmesi gerekir.

Bulgu 14: Türkiye'de yaşayanlar genel olarak, refah toplumlarına göre daha mutsuzdur.

Öneri 14: Mutluluk ölçümlerinde çeşitli anketler yapılmaktadır. Anket sonuçları Türkiye’de yaşayanların genel olarak refah seviyesi yüksek toplumlara oranla daha mutsuz olduğu yönünde çıkmaktadır. Refah seviyesinin yükselmesi mutluluk oranlarının yükselmesini de sağlayacaktır.

Türkiye’de, bireylerin geleceklerinden emin ve mutlu bir hayata sahip olabilmesi için gerekli alt yapıları oluşması gerekmektedir. Bireylerin seçim şanslarının ve alternatiflerinin genişlemesi gerekmektedir. Ayrıca boş zaman tercihleri yanında, daha üretken bir yapının da oluşması önemlidir.

Bulgu 15: Türkiye’de temel hak ve özgürlükler konusunda çeşitli reformlar yapılmasına rağmen, yeterli değildir.

Öneri 15: Türkiye, özgürlükçü ve katılımcı bir demokrasi düşüncesiyle kişilerin ve toplum içerisindeki farklı grupların kendilerini rahatlıkla ifade ettiği, bütün yaşam tarzlarına ve inançlara saygıyı prensip sayan bir toplumsal alt yapı oluşturacak politikalara öncelik vermelidir.

Bulgu 16: Türkiye demokrasi konusunda refah ülkelerinin gerisinde kalmıştır.

Öneri 16: Türkiye demokrasi endeksi sıralamasında 167 ülke arasında 93. sırada yer almaktadır. Gelişmiş ülkeler demokrasi endeksinde listenin başında yer almıştır. Türkiye dünya sıralamasında 17. büyük ekonomi olmasına rağmen demokrasi endeksinde oldukça geridedir. Türkiye’nin refah toplumuna ulaşabilmesi için güçlü bir demokrasiye ihtiyacı vardır.

Türkiye demokrasisini güçlendirmek için özgür ve adil seçim, vatandaş özgürlükleri, devlet fonksiyonları, politik katılım ve politik kültür gibi konularda özgürlükçü politikalar üretmelidir.

Bulgu 17: Türkiye’de suç oranları, refah ülkeleri seviyesindedir.

Öneri 17: Refah toplumu tehditlerden, kaygılardan ve tehlikelerden uzak bir toplumdur. Suç dünya çapında en zararlı sosyal sorunlardan biridir. Yükselen şiddet ve suç oranlarının ekonomik hayat üzerindeki olumsuz sonuçları yanında, vatandaşların güvenliğini, yaşam kalitesini ve refahını da doğrudan düşürücü etkileri vardır. Refah devletleri iç güvenlik politikalarını oluştururken, bireylerin kendilerini güvende hissetmelerini sağlamayı amaçlar. Bu politikalara ve tedbirlere rağmen terör

hareketleri bir tehdit olma özelliğini sürdürmektedir. Geniş kitleleri etkileyen terör faaliyetleri bireylerin yaşama hakkını, temel hak ve özgürlüklerini kısıtlamaya yöneliktir. Terör her türlü şiddet hareketlerini içermekte hem bugünü hemde gelecekteki refahı etkilemektedir. Türkiye'nin genel olarak suç şiddet ve terör hakkında önleyici politikaları artırması gereklidir.

Bulgu 18: Türkiye'de, bilgi ve iletişim konusunda bazı yetersizlikler bulunmaktadır.

Öneri 18: Bilgiyi paylaşmak konusunda belirleyici bir aracın her dönemde iletişim olduğu görülmektedir. Refah toplumlarında bireyler kendilerini karşı tarafa açıklayabilme çabası içerisinde. İletişim olanaklarının genişlemesi, bireylere zaman tasarrufu sağlamakta daha geniş topluluklara erişme fırsatı sunmaktadır.

Günümüzde sanayinin yerini bilgi teknolojisi almakta ve bilgi en önemli mal ve hizmet niteliğinde bulunmaktadır. Bilginin elde edilmesinin ve değerlendirilmesinin önemli bir örgütsel yetenek olarak kabul edildiği günümüzde bilgi toplumunun organizasyonları, bilgiyi değere çevirmek yoluyla kazanç elde eden yapılar haline dönüştürmek, devletin önemli görevleri arasında yer almalıdır.

Bulgu 19: Türkiye'de STK'lara katılım yıllar itibariyle artmasına karşın çok yüksek insani gelişim gösteren ülkelerin seviyesinde değildir.

Öneri 19: Türkiye'de sivil toplum üyeliğine katılımı önemli düzeyde artış olmuştur. Veriler, farklı derneklere üye olan birey sayısının 9 yılda 5,3 milyondan 10 milyona yükseldiğini, neredeyse yüzde 100 arttığını göstermektedir. Ancak bu sayı, hala nüfusun sadece yüzde 12'sini oluşturmaktadır. Türkiye'de bu oranın yükselmesi için devletin sivil toplum organizasyonlarını desteklemesi gerekmektedir.

STK'lardan birey ile devlet arasında aracı olması beklenmektedir. Böylelikle STK'lar vatandaşların düşüncelerinin devlete, devlet politikalarının da vatandaşlara aktarımını sağlamış olur.

5.2. Genel Sonuç ve Değerlendirme

Refah toplumu, bireylerin ekonomik, sosyal ve siyasi alanlarda yaşam standartlarının yükselmesi çabalarını içerir. Sosyal görev ve sorumluluklar üstlenmiş, halkına insan şeref ve haysiyetine yaraşır, maddi, medeni, kültürel ihtiyaçları içeren asgari refah şartları sağlamayı hedef almaktadır. Bu süreçte devlet, refah devleti

niteliği ile müdahaleci, düzenleyici ve denetleyici roller ile yer almaktadır. Refah toplumu genel özellikleri bakımından kişi başına düşen gelirin artması, yoksulluğun azalması, bireylerin tercih seçeneklerinin çoğalması, tüketim olanaklarının genişlemesi, gelir dağılımında adaletin sağlanması, güvenlik, demokratikleşme, sosyal güvenlik, modernleşme, eğitim ve sağlık hizmetleri konularında ilerlemeler gibi yönlerle açıklanmaktadır.

Refah toplumunun oluşması için devletin politikalarının sosyal devleti işaret etmesi gereklidir. Refah toplumuna ulaşmak için devletin, adil gelir dağılımı, yoksulluğun giderilmesi, fırsat eşitliğinin sağlanması, sosyal güvenliği oluşturmak, tam istihdam ve işsizlikle mücadele, sosyal denge ve sosyal barış, sosyal bütünleşme ekonomik büyüme ve kalkınma gibi ekonomik ve sosyal olguları yerine getirmek temel amacı olmalıdır. Bu amaçlar için kullanacağı enstrümanlar, ekonomik ve sosyal regülasyonlar ve fiyat kontrolleri, doğrudan kamusal üretim, kamu harcamaları, kamu gelirleri, sosyal politika araçları, sosyal sigorta, sosyal yardım, sosyal hizmet, sosyal tazmin olmalıdır.

Bu çalışmada, Türkiye'nin refah toplumu yönünden analizi yapılmıştır. Farklı göstergeler üzerinden yapılan araştırmada, Türkiye ile gelişmiş olan ülkeler arasındaki refah farklılıklarına karşılaştırmalı olarak yer verilmiştir.

Çalışmanın genel amacı Türkiye ile refah ülkelerini karşılaştırmak ve Türkiye'nin refah toplumlarının neresinde olduğunu analiz etmektir. Bu çalışmanın sonuçları itibarıyla Türkiye, refah toplumlarının gerisinde olmasına rağmen, refah toplumu gereklerini yerine getirmeye çalışan bir ülke olarak konumlanmaktadır.

Türkiye'nin refah toplumuna ulaşabilmesi üçüncü kesimde analiz edilen göstergeler yol gösterici konumdadır. Türkiye'de bu göstergeler aşağıdaki gibi özetlenebilir.

Türkiye'de sosyal güvenlik konusunda yıllar itibarıyla insani gelişim yönünden ilerleme kaydedilse de refah ülkelerinin bulunduğu gruba henüz girememiştir. Bunun nedenleri arasında eğitim, sağlık ve kişi başına düşen gelir yönünden yetersizlikler gösterilmektedir.

Türkiye insani gelişim açısından çok yüksek İGE'ye sahip ülkelerin gerisindedir. Türkiye'nin insani gelişimde ilerleyebilmesi için kadın erkek eşitliği,

doğumda beklenen yaşam süresi, anne ölüm oranları, eğitim göstergeleri, kişi başına gelir, işgücüne katılım oranı gibi parametrelerde iyileştirici politikalar gerekliliği öne çıkmaktadır.

Türkiye'nin eğitim yönünden refah toplumuna ulaşabilmesi için çok yüksek insani gelişim gösteren ülkelerin sahip olduğu göstergelere ulaşması gerekmektedir. Hanehalkı tüketim harcamaları dağılımında, eğitim harcamalarına bakıldığında 2002'de %1,3 olan oran 2014'te %2,4'e yükselmiştir. Yıllar itibariyle eğitim harcamaları artmasına rağmen, eğitim harcamalarının hane halkı tüketim harcamaları içerisindeki yeri oldukça düşüktür. Bu nedenle Türkiye, GSYİH'dan eğitim harcamalarına ayırdığı payı artırmalıdır. Ayrıca daha üst kademelerde yer alan eğitim hizmetlerine yönelmelidir.

Türkiye'de sağlık harcamalarının GSYİH'ya oranı 2013 yılı itibariyle %5,6 olmuştur. Türkiye'de bu oran neredeyse refah toplumlarının yarısı kadardır. Türkiye, refah toplumuna ulaşabilmesi için kişilerin hayat standartları ve yaşam süresinin artırılması ile bireylerin ekonomik, kültürel ve sosyal yaşamda aktif bir biçimde yer almasını sağlamalıdır. Bu bakımdan ilk olarak koruyucu ve birinci basamak sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması eşitlik ilkesine göre hasta haklarıyla uyumlu, ulaşılabilir, kaliteli ve etkin bir yapıya kavuşturulması Türkiye için öne çıkan konulardır. Bu kazanımlar Türkiye'nin beşeri sermaye gücünü artırması, bakımından önemlidir.

İstihdam'a bakıldığında Türkiye'de 2008-2014 dönemini kapsayan en son genç işsiz oranı %18,7 iken İsviçre'de %8,5, Norveç'te %9,2, Danimarka'da %12,6 ve Avustralya'da %12,2'dir. Genç işsizlik oranı bakımından ise Türkiye, gelişmiş ülkelere göre oldukça yüksek orana sahiptir. Orta ve düşük insani gelişime sahip ülkelerde de tarım sektörünün önemi varlığını sürdürmektedir. Gelişmiş ülkelerle yapılan karşılaştırmalar sonucunda Türkiye'nin refah toplumu olabilmesinin önündeki engellerden bazıları, tarımsal istihdamın yüksekliği, hizmetler sektörü istihdamının düşüklüğü ve genç işsizlik oranının ise yüksek olmasıdır. Bunlara beşeri sermaye donanımı yetersizlikleri de eklenebilir.

Türkiye gelir dağılımında adalet konusunda, OECD ülkeleri ile karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma sonucunda Türkiye'nin seçilmiş ülkeler arasında gelir adaleti bakımından son sırada yer aldığı tespit edilmiştir. Türkiye'nin refah

toplumu yolunda, gelir dağılımdaki adaletsizlikler, bir sorun olma özelliğini sürdürmektedir. Bu kapsamda kamunun gelir ve harcama yönlü politikalar ile süreci yönlendirmesi önemli görülmektedir.

Türkiye yoksulluk sorunu da önemli düzeyde yaşanmaktadır. Avusturya'da 2012 yılı yoksulluk oranı 0,096, Finlandiya'da 0,065 ve İtalya'da 0,131 iken aynı oran Türkiye için 0,178'dir. Türkiye'nin refah toplumu yolunda, yoksullukla mücadelede kararlılık göstermesi gereklidir.

Refah ölçümlerinde öncelikli yere sahip olan kişi başına düşen gelir düzeyi Türkiye açısından yeterli görülmemektedir. Bu durum Türkiye'yi satın alma gücü bakımından refah toplumlarının oldukça gerisinde bırakmaktadır.

Türkiye geçen yıllara oranla Ar-Ge harcamalarını artırmasına rağmen çok yüksek insani gelişim gösteren ülkelerin ulaştığı seviyeye henüz ulaşabilmiş değildir. Refah seviyesi yüksek toplumların Ar-Ge'ye ayırdığı oran neredeyse Türkiye'nin iki, üç ve dört katıdır.

Türkiye'de gelir üzerinden alınan vergilerin düşük olması, refah toplumu yolunda Türkiye'nin önünde engel oluşturmayı sürdürmektedir. Dolaylı vergilerin egemenliğine dayalı bir yapı vergi adaleti ve ödeme gücü yönünden önemli tartışmalara neden olmaktadır.

Türkiye'nin karşısında bir engel olarak varlığını sürdüren nispi yüksek enflasyon, bireylerin alım gücünü ve refah düzeyini azaltmaktadır. Gelir dağılımını da bozucu etkiler içeren yüksek enflasyonu, refah toplumlarının ulaştığı seviyelere düşürmek Türkiye'nin ana makroekonomik hedefleri arasındadır.

Bireylerin daha müreffeh bir hayat sürmek için nitelikli konutlara olan talepleri giderek artmaktadır. Nüfus artışı, genç nüfus sayısı, kentleşme ve gelir artışı bu sürecin öne çıkan belirleyicileridir. Bunun sonucu olarak hanehalkı tüketim harcamaları içerisinde konut ve kiranın, nispi önemi varlığını sürdürecektir. Türkiye'nin konut alanındaki bu gelişmelere rağmen, dünya ortalamasını yakalaması uzun vadeli politikalarla mümkün olabilecektir.

Türkiye'de kişi başına düşen elektrik tüketimi gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerin ortalamalarının önemli düzeyde altındadır. Elektrik tüketiminin

sanayileşme, ekonomik ve sosyal gelişimin önemli bir göstergesi olarak değerlendirilmesi, Türkiye’yi bu alanda kısıtlamaktadır.

Türkiye, Birleşmiş Milletlere bağlı Sürdürülebilir Kalkınma Çözümleri Ağı’nın hazırladığı küresel mutluluk raporunda 148 ülkeden 76. Sırada iken, Gallup endeksinde Türkiye sondan üçüncü sırada yer almıştır. Kuşkusuz bu farklılıkta, ölçüm yöntemleri ve değişkenleri belirgin bir role sahiptir. Ancak bu alanda Türkiye’nin üst sıralarda yer alması ekonomik ve sosyal politikalarda dönüşüm ile sağlanabilir.

Türkiye’de temel hak ve özgürlükler konusunda 2016 yılı kalkınma planında açıklandığı üzere önümüzdeki dönemlerde çok önemli gelişmeler olması olasıdır.

Türkiye demokrasi endeksi sıralamasında 167 ülke arasında 93. sırada yer almaktadır. Gelişmiş ülkeler demokrasi endeksinde listenin başında yer almıştır. Türkiye dünya sıralamasında 17. büyük ekonomi olmasına rağmen demokrasi endeksinde oldukça geridedir. Türkiye’nin refah toplumuna ulaşabilmesi için güçlü bir demokrasiye ihtiyacı vardır.

Türkiye, iletişim konusunda yetersizlikler yaşamaktadır. 21. yüzyılın bilgi ve iletişim çağı olduğu göz önüne alındığında, Türkiye’nin refah toplumu seviyesine ulaşmak için bu alanda daha fazla çaba sarf etmesi gerekmektedir.

Türkiye’de sivil toplum üyeliğine olan ilgide önemli bir yükseliş olmuştur. Veriler, türlü derneklere üye olan birey sayısının 9 yılda 5,3 milyondan 10 milyona yükseldiğini yani neredeyse yüzde 100 arttığını göstermektedir. Yalnız bu sayı, hala nüfusun sadece yüzde 12’sini oluşturmaktadır. Türkiye’de sivil toplumun daha görünür hale gelmesine olanak tanıyacak araçların gelişmesinin ve değişen toplumsal dinamiklerde AB üyelik sürecinin de etkisi vardır.

Türkiye’nin refah topluma ulaşabilmesi için önünde aşması gereken çok sayıda problem vardır. Buna karşın Türkiye önceki yıllara oranlara yaptığı iyileştirmelerle bulunduğu konumu daha ileriye taşımıştır. Türkiye bu regülasyonlara devam etmesi durumunda refah toplumu yolunda önemli adımlar atmış olacaktır.

Sonuç olarak Türkiye, refah toplumu yolunda gelişme ve ilerleme çabasını sürdürmesine rağmen henüz refah ülkelerinin ulaştığı seviyeye çeşitli yönlerden ulaşamamıştır. İnsani gelişim endeksinde yüksek insani gelişim grubunda ancak

grubun orta sıralarda bulunmaktadır. Bu sonuçlar, Türkiye’de uygulanan iktisadi ve sosyal politikaların refah merkezli olması gerektiğini öne çıkarmaktadır.

KAYNAKÇA

- ACAR, Yalçın (2002), **“İktisadi Büyüme ve Büyüme Modelleri”**, VİPAŞ, IV. Baskı, Bursa.
- AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI, (2016), **“Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması 2014”**, www.aile.gov.tr, Erişim Tarihi: 09.03.2016.
- AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI (2013), **“Dünyada Sosyal Politika ve Sosyal Konut Uygulamaları”**, www.aile.gov.tr, Erişim Tarihi: 15.05.2016.
- AKALIN, Güneri (2004), **“Kamu Ekonomisi”**, Akçağ Yayınları, I. Baskı, Ankara.
- AKDİŞ, Muhammet (2006), **“Para Teorisi ve Politikası”**, Gazi Kitabevi, II. Baskı, Ankara.
- AKI, Erol, Ali Nazım SÖZER (1999) **“İş Ve Sosyal Sigorta Kanunları”**, Barış Yayınları, I. Baskı, İzmir.
- AKSOY, Şerafettin (1998), **“Kamu Maliyesi”**, Filiz Kitabevi, 3.Baskı, İstanbul.
- AKTAN, Can, Özlem KIVRAK (2009), **“Sosyal Devletin Doğuşu ve Gelişimi”**, <http://www.canaktan.org/politika/refahdevleti/dogusu-gelisim.htm>, (Çevrimiçi: 20.09.2015).
- AKTAN, Coşkun Can (1993), **“Kamu Ekonomisinden Piyasa Ekonomisine Özelleştirme”**, Takav Matbaası, I. Baskı, Ankara.
- AKTAN, Coşkun Can (2003), **“Değişim Çağında Devlet”**, Çizgi Kitabevi, I. Baskı, Konya.
- AKTAN, Coşkun Can, İstiklal Yaşar VURAL (2005), **“Gelir Dağılımında Adaletsizlik ve Gelir Eşitsizliği”**, www.oecd.org, Erişim Tarihi: 23.03.2016.
- ALBAYRAK, Özlem (2003), **“Refah İktisadının Teorik Temelleri: Piyasa ve Refah İlişkisi”**, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

- ANDAÇ, Faruk (1991), **“Niçin İşsizlik Sigortası”**, Türk-İş Yayınları, No:179, Kayseri.
- ARICI, Kadir (2011), **“Sosyal Sigorta Sisteminin Karadeliği: Sigortalı Sayılmayanlar Düzenlemesi (5510 sayılı SSGSSK m.6)”**, Sosyal Güvenlik Dergisi, Sayı:1, ss:48-61.
- ASA BRIGGS, (1999), **“The Welfare State at Historical Perspective”**, Archives Européennes de Sociologie, Vol: 2, No: 2, pp: 221-259.
- ATAÇ, Beyhan (2007), **“Kamu Ekonomisi”**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Sayı 1476, Eskişehir.
- AVRUPA BİRLİĞİ İSTATİSTİK OFİSİ, (Eurostat), <http://ec.europa.eu/eurostat>, Kişi Başına GSYH değeri, Erişim Tarihi:08.03.2016
- BAYRİ, Osman (2013), **“Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Kurum ve Kapsam Olarak Gelişimi ve Sosyal Güvenlik Adaleti”**, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Güvenlik Dergisi, Cilt 3, Sayı 2, ss:18-60.
- BBC, (2016), **“Küresel Mutluluk Endeksinde Türkiye”** http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/08/150827_gallup_mutluluk_anketi Erişim Tarihi: 10.02.2016.
- BEÇA, Pedro, Rui SANTOS (2010), **“Measuring Sustainable Welfare: A New Approach to the ISEW”**, Ecological Economics, 69 (4), pp: 810–819.
- BEGG, David, Stanley FISCHER , Rudiger DORNBUSCH (2010), **“İktisat”** İş Bankası Kültür Yayınları, I. Baskı, İstanbul.
- BERBER, Metin, Ersan BOCUTOĞLU (2010), **“Makro İktisada Giriş”**, Derya Kitapevi, II. Baskı, Trabzon.
- BERBER, Metin (2006), **“İktisadi Büyüme ve Kalkınma”**, Derya Kitapevi, III. Baskı, Trabzon.
- BULUT, Nihat (2003), **“Sosyal Devletin Düşünsel Temelleri ve Çağdaş Sosyal Devlet Anlayışı”**, (Çevrimiçi): <http://www.jura.uni-sb.de/turkish/Nbulut2.html>, Erişim Tarihi: 02.09.2015.

- BURDEN, Tom (1998), **“Social Policy and Welfare: A Clear Guide,”** Pluto Press, London.
- BRUNO, Michael, William EASTERLY (1998), **“Inflation Crises and Long-run Growth”**, Journal of Monetary Economics, Vol:41(1), pp: 3-26.
- CAMINADA, Koen, Kees GOUDSWAARD, Ferry KOSTER (2012), **“Social Income Transfers and Poverty: A Cross-Country Analysis for OECD Countries”**, International Journal of Social Welfare, Vol: 21(2), pp: 115-126.
- CARNOY, Martin (1992), **“Education and Economic Development: The First Generation”**, The Economic Value of Education: Studies in the Economics of Education, (Ed.: Mark Blaug), Cambridge: Edward Elgar Published.
- CEYLAN, Reşat (2010), **“Yakınsama Hipotezi: Teorik Yaklaşımlar”**, Sosyo ekonomi Dergisi, Cilt:5, Sayı:1, ss: 40-60.
- CEYLAN, Reşat (2010), **“OECD Ülkelerinde İmalat Sanayinde Birim Emek Maliyetleri Yakınsıyor Mu?”**, Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi Cilt 28, Sayı 1, ss:105-119.
- CLASEN, Jochen, Wimvan OORSCHOT (2002), **“Changing Principles in European Social Security”**, Paper presented at the 2nd Cost 15 Conference on Welfare Reforms for the 21st Century, Oslo.
- COMMISSION ON HUMAN SECURITY, (2003), **“Human Security Now: Final Report”**, New York.
- ÇALIŞKAN, Abdülkerim (2001), **“Sosyal Refahın Sağlanmasında Devletin Etkinliği ve Türkiye Örneği”**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül, İzmir.
- ÇELİK, Abdülhalim (2008), **“Refah Devletinde Kriz ve Yeniden Yapılanma”**, <http://iibf.kocaeli.edu.tr/ceko/ssk/kitap50/16.pdf>, Erişim Tarihi: 17.08. 2015.
- DEVİRİM, Fevzi (1999), **“Kamu Maliyesine Giriş”**, Anadolu Matbaacılık, I.Baskı, İzmir.

- DEVEREUX, Stephen (2001), **“Sen’s Entitlement Approach: Critiques and Counter Critiques”**, Oxford Development Studies, Vol: 29, pp:243-263.
- DİLİK, Sait (1980), **“Sosyal Güvenlik ve Sosyal Hizmetler Arasındaki İlişkiler”**, SBF Dergisi, Ankara Üniversitesi Yayınları, Cilt: 35, ss:73-84.
- DİLNOT, Andrew (2003), **“Refah Devletin Geleceği,”** (Çeviren: Zeynel Bakıcı), http://www.canaktan.org/politika/anti_leviathan/diger-yazilar/baskici-refah.devleti.pdf, Erişim Tarihi:15.12.2015.
- DİNLER, Zeynel (2011), **“Mikro Ekonomi”**, Ekin Basım Dağıtım, XXII. Baskı, Bursa.
- DORN, David, Justina FISCHER, Gebhard KIRCHGASSNER, Alfonso Sousa POZA (2007), **“Is It Culture or Democracy? The Impact of Democracy and Culture on Happiness”**, Social Indicators Research, Vol: 82 (3), pp: 505-526.
- DPT, (2001),**“Sosyal Güvenlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu,”** Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, DPT Yayınları, Ankara.
- DPT, (2007), **“Vergi Özel İhtisas Komisyonu Raporu”**, Dokuzuncu Kalkınma Planı, DPT Yayınları, Ankara.
- DPT, (2001),**“Kayıt dışı Ekonomi Özel İhtisas Komisyonu Raporu,”** Sekizinci Beş yıllık Kalkınma Planı, DTP:2603-ÖİK: 614, Ankara.
- DPT, (2000), **“Sosyal Güvenlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu,”** Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara: DPT Yayınları.
- DUMANLI, Recep (1996), **“Yoksulluk ve Türkiye’deki Boyutu”**, DPT Uzmanlık Tezi, Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara.
- EİGM, (2015), **“Enerji İşleri Genel Müdürlüğü Bülteni”**, Sayı:7, ss:73 Ankara.
- EKİN, Nusret, Yusuf ALPER, Tekin AKGEYİK (1999), **“Türk Sosyal Güvenlik Sistemi’nde Arayışlar: Özelleştirme ve Yeniden**

- Yapılanma”** İstanbul Ticaret Odası Yayınları, yayın no. 1999-69, İstanbul.
- EKONOMİ SÖZLÜĞÜ, (2006), **“Gelir Bölüşümü, Sosyal Güvenlik Sosyal Harcama, Satın Alma Gücü Paritesi”**, Dünya yayıncılık Anonim Şirketi, I. Baskı, İstanbul.
- EKONOMİST DERGİSİ, **“Democracy Index 2013”** http://www.eiu.com/public/topical_report.aspx?campaignid=Democracy0814, Erişim Tarihi: 07.03.2016.
- ENER, Meliha, Esra Siverekli DEMİRCAN (2008), **“Küreselleşme Sürecinde Değişen Devlet Anlayışından Kamu Hizmetlerinin Dönüşümüne: Sağlık Hizmetlerinde Piyasa Mekanizmaları”**, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.13, Sayı:1, ss: 57-82.
- ERDEM, Metin, Doğan ŞENYÜZ, İsmail TATLIOĞLU (2003), **“Kamu Maliyesi”**, Ekin Yayınları, III. Basım, Bursa.
- ERDUGAN, Fatma Erbil (2010), **“Türkiye’de Özürlü Yoksulluğu ve Mücadele Politikalarının Değerlendirilmesi: Ankara-Keçiören Örneği”**, Özürlüler Uzmanlığı Tezi, T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yayını, Ankara.
- ERDUT, Zeki (2003), **“Uluslararası Sosyal Politika ve Türkiye,”** Dokuz Eylül Yayınları, II. Baskı, İzmir.
- ERGİNAY, Akif (1976), **“Kamu Maliyesi”**, Sevinç Matbaası, I. Baskı, Ankara.
- ERKİLETLİOĞLU, Hatice (2013), **“Dünyada ve Türkiye’de Ar-Ge Faaliyetleri”**, İş Bankası, İktisadi Araştırmalar Bölümü, İstanbul.
- ESER, Bahadır, Dilek MEMİŞOĞLU, Gökhan ÖZDAMAR (2011), **“Sosyal Siyasetin Üretilmesi Sürecinde Refah Devletinden Neo-Liberal Devlete Geçiş: Devletin Kamu Hizmeti Sunma İşlevinin Değişimi”**, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Cilt:16, S.2, ss: 201-217.
- FREY, Bruno, Alois STUTZER (2002), **“The Economics of Happiness”**, World Economics, Vol: 3 (1), pp: 1-17.

- FUJIMURA, Masayuki (2000), **“The Welfare State, the Middle Class, and the Welfare Society”**, Review of Population and Social Policy, No: 9, pp: 1–23.
- GALLUP, (2016), **“People Worldwide Are Reporting a Lot of Positive Emotions”** <http://www.gallup.com/home.aspx>, Erişim Tarihi: 07.03.2016
- GLEWWE, Paul (1990), **“Investigating the Determinants of Household Welfare in Côte d’Ivoire”**, Living Standards Measurement Study (LSMS) Working Paper, No: 71, pp: 1-50.
- GOWDY, John (2005), **“Toward a New Welfare Economics for Sustainability”**, Ecological Economics, Vol: 53, pp: 211–222.
- GÖKSEL, Bülent, Pelin BAYTEKİN (2008), **“Bilgi Toplumunda İşletmeler Açısından Önemli Bir Zenginlik: Entelektüel Sermaye. Halkla İlişkiler Açısından Bir Değerlendirme”**, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Sayı:31, ss: 191-214.
- GÖZE, Ayferi (1995), **“Liberal, Marxist, Faşist ve Sosyal Devlet”**, Beta Yayınları, III. Baskı, İstanbul.
- GREVE, Bent (1998), **“Historical Dictionary of the Welfare State”**, The Scarecrow Press, London.
- GREVE, Bent (2008), **“What is Welfare?”**, Central European Journal of Public Policy, Vol: 2(1), pp: 50-72.
- GÜLEÇ, Sertaç (2008), **“1945-1980 Yılları Arasında Türkiye’de Refah Devleti”**, <http://www.yerelsiyaset.com/pdf/temmuz2008/13.pdf> Erişim Tarihi: 12.11.2015.
- GÜLOĞLU, Tuncay (1998), **“Genel Olarak ve Türkiye’de Yaşlı Nüfusun Sosyal Güvenliği”**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- GÜMÜŞ, Tarık (2010), **“Sosyal Devlet Anlayışının Gelişimi ve Dönüşümü”**, Levha Yayıncılık, XII. Baskı, İstanbul.

- GÜMÜŞ, Erdal (2010), **“Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sistemi: Mevcut Durum, Sorunlar Ve Öneriler”**, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Yayınları, Sayı:24, ss: 4-20.
- GÜNEŞ, İsmail (2010), **“Pareto Optimumu”**, <http://idari.cu.edu.tr/igunes/kamu/pareto1.htm>, Erişim Tarihi: 18. 03. 2016.
- GÜRSEL, Seyfettin, Haluk LEVENT, Raziye SELİM, Özlem SARICA (2000), **“Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk Avrupa Birliği ile Karşılaştırma”**, TÜSİAD-T / 2000-12/ 295.
- GÜVEL, Alper (2004), **“Suç ve Ceza Ekonomisi”**, Roma Yayınları, I. Baskı, Ankara.
- GÜZEL, Ali, Ali Rıza OKUR (1990), **“Sosyal Güvenlik Hukuku,”** Beta Yayınları, II. Baskı, İstanbul.
- İŞİĞİÇOK, Erkan (1998), **“Türkiye’de Gelir Dağılımı ve 1987-1994 Gelir Dağılımı Araştırmalarının Karşılaştırmalı Bir Analizi”**, Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt:16, ss: 47-57.
- İSMİÇ, Betül, (2015), **“Gelişmekte Olan Ülkelerde Elektrik Tüketimi, Ekonomik Büyüme ve Nüfus İlişkisi”**, Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 1, ss: 259-274.
- KAYNAK, Muhteşem (2005), **“Kalkınma İktisadı”**, Gazi Kitabevi, II. Baskı, Ankara.
- KAZGAN, Gülten (1999), **“Tanzimattan 21. Yüzyıl’a Türkiye Ekonomisi,”** Altın Kitaplar, I. Baskı, İstanbul.
- KALKINMA BAKANLIĞI, (2016), **“Onuncu Kalkınma Planı (2014 - 2018), 2016 Yılı Programı”**, Kalkınma Bakanlığı, Ankara.
- KENWORTHY, Lane (1999), **“Do Social-Welfare Policies Reduce Poverty? A Cross-National Assessment”**, Social Forces, Vol: 77(3), pp: 1119-1139.
- KNALL, B, Wagner N. (1986), **“Entwicklungsländer und Weltwirtschaft”**, Darmstadt.

- KOÇER, Gökhan (2005), **“Soğuk Savaş Sonrasında Uluslararası Güvenlik Ortamı ve Türkiye’nin Ulusal Güvenliği”**, Stratejik Araştırmalar Dergisi, Genelkurmay ATASE ve Genelkurmay Denetleme Başkanlığı Yayınları, Sayı: 3, ss: 69-80.
- KORKMAZ, Esfender (1982), **“Vergi Yapısı ve Gelişimi”**, İstanbul Üniversitesi Fakültesi Yayınları, No:489, ss:207-216.
- KUNDURACI, Nevzat Fırat (2013), **“Dünyada ve Türkiye’de Sosyal Konut Uygulamaları”**, Çağdaş Yerel Yönetimler, Cilt: 22, Sayı: 3, ss: 53-77.
- KUZNETS, Simon (1955), **“Economic Growth and Ineome Inequality”**, American Economic Review, Vol: 45, No:1, pp: 1-28.
- KÜÇÜK, Mestan (2012), **“İletişim Bilgisi”**, Anadolu Üniversitesi, Yayın No:2712, Eskişehir.
- LAZAR, Harvey, Peter STOYKO (1998), **“The Future of the Welfare State”**, Internatioanl Social Security Rewiev, Vol.: 51. pp: 3-36.
- LINDBECK, Assar (2003), **“An Essay On Welfare State Dynamics”**, Institute for International Economic Studies Stockholm, Vol:1, pp: 1-25.
- LINDBECK, Assar (1996), **“Full Employment And Welfare State”**, Stockholm University Institute for International Economic Studies Published Seminar, Vol:41, No: 1, pp: 3-14
- MARANGOZ, Şermin (2001), **“Refah Devleti: Gelişimi, Oluşumu, Modelleri ye Güncel Değişimler”**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- MERAL, Pınar Seden (2005), **“Enflasyonun Okuma Alışkanlığı Üzerindeki Etkisi”**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 19, ss: 309-324.
- MERKEL, Wolfgang (2003), **“Social Justice and the Three Worlds of Welfare Capitalism”**, DFG, Forschungsprojekt, (Çevrimiçi): [http://www.dritte-wege.uni-hd.de/texte /SocialJusuce.pdf](http://www.dritte-wege.uni-hd.de/texte/SocialJusuce.pdf), Erişim Tarihi: 20.09.2015.
- MUSHOVEL, Fabian, Robin NIBLET (2015), **“The Welfare State in Europe Vision for Reform”** Europe Programme, September, pp: 2-27.

- MYLES, John, Jill QUADAGNO (2002), **“Political Theories of the Welfare State”**, Social Service Review, March, pp:34-57.
- NADAROĞLU, Halil (2000), **“Kamu Maliyesi Teorisi”**, Beta Basım Yayım Dağıtım, XI. Baskı, İstanbul.
- NİŞANCI, Murat, (2005), **“Türkiye’de Elektrik Enerjisi Talebi ve Elektrik Tüketimi İle Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki”**, Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Sayı: 9, ss: 107-115.
- OECD, (2016), **“How’s Life? 2013: Measuring Well- Being”** Çevrimiçi: www.oecdbetterlifeindex.org/about/better-life-initiative/ Erişim tarihi: 08.02. 2016.
- OECD, (2002), **“The Frascati Manuel”**, <http://www.oecd.org/sti/inno/frascatimanualproposedstandardpracticeforsurveysonresearchandexperimentaldevelopment6thedition.htm>, Erişim Tarihi: 27.05.2016.
- OECD, (2016), **“Income Inequality”**, <https://data.oecd.org/inequality/income-inequality.htm>, Erişim Tarihi: 26.08.2016.
- OECD, (2016), **“Poverty Rate”**, <https://data.oecd.org/inequality/poverty-rate.htm#indicator-chart>, Erişim Tarihi: 26.08.2016.
- OECD, (2016), **“Inflation (CPI)”**, <https://data.oecd.org/price/inflation-cpi.htm>, Erişim Tarihi: 27.08.2016.
- ÖNER, Erdoğan (1987) **“Kamu Maliyesi-I”**, Maliye ve Gümrük Bakanlığı, APK, Yayın No:1986/282, Ankara.
- ÖZCAN, Mehmet Tevfik (2008), **“Modern Toplum ve Hukuk Devleti”**, XII Levha Yayınları, II. Baskı, İstanbul.
- ÖZEN, Ahmet (2003), **“Türkiye’de Transfer Harcamalarının Gelişimi Ve Ekonomik Etkilerinin Değerlendirilmesi”**, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:5, Sayı:1, ss: 205-228.
- ÖZDEMİR, Süleyman (2005), **“Refah Devletlerinde Sosyal Harcamaların Analizi”**, İktisat Fakültesi Sosyal Siyaset Konferansları, Prof. Dr.

- Nevzat Yalçıntaş'a Armağan Özel Sayısı, İstanbul Üniversitesi Yayınevi, İstanbul.
- ÖZDEMİR, Süleyman (2007), **"Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti"**, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No:2007-52, İstanbul.
- ÖZSOY, Esin (2004), **"Kalkınma Yoksulluk İkilemi ve Türkiye"**, <http://www.isguc.org>. Erişim Tarihi: 17.05.2016.
- ÖZTÜRK, Nazım (2006), **"Ekonomide Devletin Değişen Rolü"**, Amme İdaresi Dergisi, Cilt: 39, Sayı: 1, s: 17-38.
- PACEK, Alexsander, Benjamin FREEMAN (2007), **"The Welfare State and Quality of Life: A Cross-National Analysis"** Texas A&M University, Journalist Press Vol:1, pp: 1-26.
- PARIJS, Philippe (2003), **"Difference Principle"** The Cambridge Companion to Rawls, Ed. Samuel Freeman, Cambridge University Press, Cambridge.
- PETRING, Alexsander (2012), **"Welfare State and Social Democracy"** Akademia Soziale Demokratie, Division for International Cooperation, Berlin.
- PIERSON, Christopher (1998), **"Beyond the Welfare State: The New Political Economy of Welfare,"** The Pennsylvania State University Press, 2nd Edition, Pennsylvania.
- PIERSON, Christopher (1998), **"Contemporary Challenges to Welfare State Development"**, Political Studies, No: 46, pp: 777-794.
- PISA, (2016), **"PISA Türkiye"** , http://pisa.meb.gov.tr/?page_id=18 Erişim Tarihi: 31.03.2016.
- PYNDICK, Robert, Andres SOLİMANO (1993), **"Economic Instability and Aggregate Investment"**, Macroeconomics Annual, pp: 259-303.
- ROSANVALLON, Pierre (2004), **"Refah Devletin Krizi"**, (Çeviren: Burcu Şahinli), Dost Kitapevi Yayınları, I. Baskı, Ankara.
- ROSTOW, W.Walt (1966), **"A Non-Communist Manifesto, The Stages of Economic Growth"**, (Kominist Olmayan Manifesto, İktisadi

- Gelişmenin Merhaleleri), (Çeviren; Erol Güngör), Ötüken Neşriyat, I. Baskı, İstanbul.
- SAĞBAŞ, İsa (2014), **“Türkiye’de Vergi Adaleti ve Etkinlik”**, Al Jazeera Türk, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/turkiyede-vergi-adaleti-ve-etkinlik>, Erişim Tarihi: 01.04.2016.
- SAVAŞ, Vural Fuat (1997) **“İktisatın Tarihi”**, Liberal Düşünce Topluluğu Yayınları, I. Baskı, İstanbul.
- SAĞLIK BAKANLIĞI, (2016), **“Sağlık Bakanlığı İstatistik Yıllığı”** <http://www.saglik.gov.tr/TR/dosya/1-101702/h/yilliktr.pdf> Erişim Tarihi: 31.03.2016
- SCHMIDT, G. Manfred (2001), **“The Democratic Welfare State”**, Pontifical Academy of Social Sciences, Society Press, Vol: 6, pp: 257-276.
- SELVİ, Özgür (2012), **“Bilgi Toplumu, Bilgi Yönetimi ve Halkla İlişkiler”**, Gümüşhane Üniversitesi, İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, Sayı:3, ss:191-214.
- SEN, Amartya (2004), **“Development as Freedom”**, (Özgürlükle Kalkınma), (Çeviren: Yavuz Alogan), Ayrıntı Yayınları, I. Baskı, İstanbul.
- SERTER, Nur (1994), **Devlet Görevlerindeki Gelişmelerin Sonucu Olarak Sosyal Devlet**, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi Yayınları, I. Baskı, İstanbul.
- SEYYAR, Ali (2002), **“Sosyal Siyaset Terimleri”**, Ansiklopedik Sözlük, Beta Basım Yayım, I. Baskı, İstanbul.
- SEYYAR, Ali (2004), **“Sosyal Siyaset Açısından Yoksulluğa Karşı Mücadele”** <http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=642>, Erişim Tarihi: (22.03.2016).
- SINN, Hans-Werner (1995), **“A Theory of the Welfare State”**, University of Munich, Scand. Journal of Economics, Germany, Vol: 97(4), pp: 495-526,
- SÖNMEZ, Sinan (1987), **“Kamu Ekonomisi Teorisi Kamu Harcamalarında Etkinlik Arayışı”**, Teori Yayınları, I. Baskı, Ankara.

- SÖZER, Ali Nazım (1988), **“Sosyal Devlet Uygulamaları,”** Türkiye İşçi Emeklileri Cemiyeti Yayınları, I. Baskı, Ankara.
- SÖZER, Ali Nazım (1998), **“Türkiye’de Sosyal Hukuk (Sosyal Tazmin, Sosyal Yardım, Sosyal Hizmet, Sosyal Tevik,”** Barış Yayınları, II. Baskı, İzmir.
- SPICKER, Paul (2003), **“Social Policy, An Introduction to Social Policy,”** <http://www2.rgu.ac.uk/publicpolicy/introduction/socpolf.htm> Erişim Tarihi: 13.10.2015.
- STIGLITZ, E. Joseph (1994), **“Public Sector Economy,”** (Kamu Sektörü Ekonomisi), (Çeviren: Ömer Faruk Batırel), Marmara Üniversitesi Yayınları, I. Baskı, İstanbul.
- ŞAKAR, Müjdat (1992), **“İşsizlik Sigortasının Türkiye’de Uygulanabilirliği ve Kıdem Tazminatı Müessesesi ile İlişkileri,”** İş Hukuku Dergisi, Cilt:2, Sayı:2, ss: 194-210.
- ŞAYLAN, Gencay (1994), **“Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi,”** İmge Kitabevi, I. Baskı, Ankara.
- ŞEKER, Fahri, Murat ÇETİN (2012), **“Faydacı Refah Ekonomisi: Amartya Sen’in Eleştirisi,”** Selçuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Sayı: 24, ss: 277- 300.
- ŞENER, Orhan (2001), **“Teori ve Uygulamada Kamu Ekonomisi,”** Beta Basım Yayım, VII. Baskı, İstanbul.
- ŞENKAL, Abdülkadir (2005), **“Küreselleşme Çağında Sosyal Politika,”** Alfa Yayınları, I Baskı, İstanbul.
- TABAN, Sami, Muhsin KAR (2014), **“Kalkınma Ekonomisi,”** Ekin Kitap Evi, III. Baskı, Bursa.
- TALAS, Cahit (1991), **“Öğretelerde Sosyal Devlet,”** İnsan Hakları Yıllığı, Cilt 13/1, ss: 91-102.
- TANG, Kwong-Leung (1996), **“Determinants of Social Welfare Development in Hong Kong: A Time-Series Study,”** International Journal of Sociology and Social Policy, Vol:16(3), pp:1–28.

- TANGÖR, Burak (2012), **“Kurumsal Tartışmalar Işığında İnsan Güvenliği ve Politikaları”**, Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt: 8, Sayı: 30, ss: 59-92.
- TAŞÇI, Faruk (2007), **“1980 Sonrası Türkiye’de Sosyal Yardımların Analizi”**, (Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi) İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi Anabilim Dalı, İstanbul.
- TAYLOR, Gobby Peter (2003), **“Zor Zamanlarda Sosyal Devleti Desteklemek Hesabı Kim Ödeyecek?”**, (Çeviren: Şenay Gökbayrak), Journal of European Social Policy, Cilt:11, Sayı:2, ss: 18-19.
- TDK, (2016), **“Türk Dil Kurumu Sözlüğü”**, www.tdk.gov.tr/ Erişim Tarihi: 12.03.2016
- TOKATLIOĞLU, İbrahim, Murat ATAN (2007), **“Türkiye’de Bölgeler Arası Gelişmişlik Düzeyi ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği: Kuznets Eğrisi Geçerli mi?”**, Ekonomik Yaklaşım, Cilt:18, Sayı:65, ss: 25-58.
- TOKİ, (2012), **“TOKİ Kurum Profili 2010-2011”**, TOKİ, Ankara.
- TOPGÜL, Seda (2013), **“Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksunluğun Kadınlaşması”** Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt:14, Sayı: 1, ss: 277-296.
- TOPRAK, Duriye (2015), **“Uygulamada Ortaya Çıkan Farklı Refah Devleti Modelleri Üzerine Bir İnceleme”**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:21, ss:151-175.
- TOPRAK, Oğuz (2012), **“Refah Devleti ve Kapitalizm”**, İletişim Yayıncılık, I.Baskı, İstanbul.
- TSAİ, Pan-Long (1995), **“Foreign Direct Investment And Income Inequality: Futrher Evidence”**, World Development, Vol:23, No: 3, pp: 469-483.
- TUNCAY, Can (1992), **“Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri”**, Beta Yayınevi, V. Baskı, İstanbul.
- TÜİK, (2016), **“Temel İstatistikler”**, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> Erişim Tarihi: 06.03.2016.

- TÜİK, (2015), “**Fiyat Endeksleri ve Enflasyon**” http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:J6Ge6snZS2YJ:www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do%3Fistab_id%3D137+&cd=3&hl=tr&ct=clnk&gl=tr Erişim Tarihi: 19.06.2016
- TÜRK, İsmail (1996), “**Kamu Maliyesi**”, Turhan Kitapevi, II. Baskı, Ankara.
- TÜSİAD, (1995), “**Optimal Devlet**”, TÜSİAD Yayınları, İstanbul.
- ULUSOY, Ahmet (2006), “**Maliye Politikası**”, Üçyol Kitabevi, IV. Baskı, Trabzon.
- UNDP, (2015), <http://hdr.undp.org/en/data>, Erişim Tarihi:10.02.2016.
- UNDP, (2014), <http://hdr.undp.org/en/data>, Erişim Tarihi:10.03.2016.
- UNDP, (2013), <http://hdr.undp.org/en/data>, Erişim Tarihi:12.03.2016.
- UNDP, Türkiye (2015), “**Türkiye İnsani Gelişim Raporu 2015**”, http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/library/human_development/human-development-report-2015.html Erişim Tarihi:08.02.2016.
- VARANSEL, Mustafa (2010), “**Devlet ve Refah Toplumu**”, İkinci Adam Yayınları, I. Baskı, İstanbul.
- WALD, (2001), “**Sivil Toplum Örgütleri: Neoliberalizmin Araçları mı, Halka Dayalı Alternatifler mi?**”, Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi (WALD), (Çeviren: Işık Ergüden), Demokrasi Kitaplığı, İstanbul.
- WORLD HAPPINESS REPORT, (2015), https://en.wikipedia.org/wiki/orld_Happiness_Report Erişim Tarihi:24.03.2016.
- YAYLA, Atilla (1992), “**Liberalizm**”, Turan Kitapevi, II. Baskı, Ankara.
- YAZGAN, Turan (1992), “**İktisatçılar İçin Sosyal Güvenlik**”, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul.
- YOLCUOĞLU, İsmet Galip (2012), “**Türkiye’de Sosyal Refah Devletine Geçiş Süreci**”, Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Hizmetleri, I. Baskı, Ankara.

İNTERNET KAYNAKLARI

- Demokrasi Endeksi “https://tr.wikipedia.org/wiki/Demokrasi_%C4%B0ndeksi” erişim tarihi:24.03.2016.
- Eurostat: <http://ec.europa.eu/eurostat> erişim tarihi: 01.01.2016.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 1982.
<https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa82.htm> erişim tarihi: 20.03.2016.
- Demokrasi endeksi: https://tr.wikipedia.org/wiki/Demokrasi_%C4%B0ndeksi erişim tarihi: 31.03.2016.
- World Bank Turkey, <http://www.worldbank.org/tr/country/turkey>.
- Milli Eğitim Bakanlığı: <http://sgb.meb.gov.tr/www/milli-egitim-istatistikleri-orgun-egitim-2012-2013/icerik/79> Erişim Tarihi: 02.02.2016.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı,<http://www.resmiistatistik.gov.tr/?q=tr/content/aile-ve-sosyal-politikalar-bakanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1-aspb> erişim tarihi: 05.03.2016.
- Sosyal Güvenlik Kurumu:
<http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/istatistikler> erişim tarihi: 01.04.2016.
- Yüksek Öğretim Kurumu: <http://www.yok.gov.tr/web/guest/yayinlar-ve-istatistikler> erişim tarihi: 03.03.2016.
- Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü:
<https://www.muhasebat.gov.tr> erişim tarihi:01.04.2016.
- Gelir İdaresi Başkanlığı <http://www.gib.gov.tr/> Erişim Tarihi: 14.05.2016.
- List of countries by electricity consumption.
https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_electricity_consumption
Erişim Tarihi: 15.05.2016.
- <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/turkiyede-stklar-ve-son-10-yil> Erişim Tarihi: 21.05.2016.
- Dernekler Dairesi Başkanlığı <https://www.dernekler.gov.tr/> Erişim Tarihi: 21.05.2016.

- Vakıflar Genel Müdürlüğü <http://www.vgm.gov.tr/> Erişim Tarihi: 21.05.2016
- <http://www.tusev.org.tr/usrfiles/files/MatrisRaporTR.26.02.16.web%281%29.pdf> Erişim Tarihi:21.05.2016
- <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tcmb+tr/tcmb+tr/main+menu/para+politikasi/fiyat+istikrari/enflasyon+hedefleri> Erişim Tarihi: 20.06.2016

ÖZGEÇMİŞ

Yaşar MALKOÇ, 1988 yılında Trabzon'un Akçaabat ilçesinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Akçaabat'ta tamamladıktan sonra Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümünden 2012 yılında “21. Yüzyılda Türkiye’de İşsizlik Olayı” adlı bitirme çalışmasını sunarak mezun oldu. Askerlik görevini tamamladıktan sonra, 2013 yılında Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalında yüksek lisans eğitimine başladı. Çeşitli sosyal sorumluluk projelerinde görev aldı. MALKOÇ, 2016 yılında yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır.

